

T.C.

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN

ANKARA KADINI

ÖZNUR ERBİL ARPACI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ömer DEMİREL

SİVAS

Eylül 2012

XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN

ANKARA KADINI

ÖZNUR ERBİL ARPACI

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Tarih Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ömer DEMİREL

Sivas

Eylül 2012

ONAY

Öznur Erbil Arpacı'nın hazırlamış olduğu “**XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Sosyo-Ekonomik Açıdan Ankara Kadını**” başlıklı bu çalışma 14/09/2012 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından “Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı”nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Ömer DEMİREL (Danışman)

Prof. Dr. Adnan GÜRBÜZ

(Üye)

Doç. Dr. Galip EKEN

(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

..../.../2012

Prof. Dr. Alim YILDIZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Sosyo-Ekonomik Açıdan Ankara Kadını” adı altında sunduğumuz bu çalışmada, Ankara kadınlarının sosyo-ekonomik durumları Şer’iyye Sicilleri ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile, Osmanlı toplumunun temeli olan aile kurumu ve onun en önemli üyesi olan kadın unsuru, Ankara örneği üzerinden ortaya koyularak, Osmanlı kadını hakkında genel bir bakış açısı kazandırabileceğimizi umut ediyoruz.

Çalışmamızın amaçlarından biri de Ankaralı kadınların XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşam tarzlarını, aile hayatlarını, giyim-kuşam zevklerini, ev ve ev eşyalarındaki zevk ve tercihlerini, ekonomik hayattaki etkinliklerini, sahip oldukları mal varlıkları ve bunları nasıl tasarruf ettiklerini Şer’iyye Sicillerini temel kaynak alarak ortaya koymaktı. Bu suretle hem Ankara kadınının yaşam tarzını, hem de sosyo- ekonomik hayattaki yeri ve konumunu imkanların elverdiği ölçüde aydınlatabildiğimiz düşüncesindeyiz.

Her ne kadar çalışmamızın eksik ve sınırlı yönleri bulunsa da, yine de böyle bir çalışma ile Osmanlı’da kadını ele alan çalışmalara katkıda bulunabileceğimiz kanaatindeyiz.

Araştırmanın genel gidişatında, derlenip toparlanmasında her zaman fikirlerini benimle paylaşan, yakın ilgisini ve yardımlarını gördüğüm hocam, Sayın Prof. Dr. Ömer DEMİREL’e teşekkür ederim.

Öznur ERBİL ARPACI

ÖZET

Erbil Arpacı Öznur , “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Sosyo-Ekonomik Açıdan Ankara Kadını”, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2012, 105 Sayfa

Osmanlıda kadın konusu, her zaman için merak konusu olmuş, günümüz Türkiye’inde de popülerliğini koruyan konulardan biri haline gelmiştir. Konunun bu kadar merak uyandırması ve popüler olması, konu hakkında verilen bilgilerin abartılı olmasında da etken olmuştur. Zira bu konuda kadınların Osmanlı döneminde eve hapsedilmiş bir hayat yaşadıkları, ekonomik etkinliklerde yer almadıkları, sosyal hayatlarının ise ev hayatından ibaret olduğu şeklinde yanlış bilgiler mevcuttur. Oysa ki arşivleri referans alarak ortaya çıkan çalışmalar, oldukça objektif bir tarzda konuyu ele almışlardır. Söz konusu çalışmalarda Osmanlı kadınının; evin ekonomik gelirlerine katkıda bulunan, mülk edinme hakkı olan, kendi adına hayır kurumları yaptıran, sosyal hayatta etkin bir profil sergilediği görülmektedir.

Tez çalışmamızın adı XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Sosyo-Ekonomik Açıdan Ankara Kadını’dır. Konumuza ışık tutan en önemli kaynak Osmanlı arşiv vesikaları (şer’iyye sicilleri)’dir. Kaynakların ve mevcut imkanların elverdiği ölçüde Ankara’da kadının sosyo- ekonomik durumunu bir bütün halinde ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “Tarihte Ankara” başlığı altında sunulmuş olup, Ankara’nın tarihin en eski dönemlerinden günümüze kadar geçirmiş olduğu evreler, Tarih öncesi dönemlerde ve tarih devirlerinde Ankara’da yaşamış olan medeniyetler ve Ankara’da Türk egemenliğinin başlaması, Kurtuluş Savaşı yıllarında milli mücadelenin, Cumhuriyet döneminde ise, Yeni Türk Devleti’nin merkezi oluşu gibi konular incelenmiştir. İkinci bölüm ise, “Sosyal Hayatta Ankara Kadını” başlığı altında incelenmiş olup, “Sosyal Hayat” bölümünde, Osmanlı dönemi Ankara kadınının, nişan, nikah, evlenme, boşanma ve çocukları da içine alan ailesinin oluşma ve dağılma süreci incelenmiştir. “Kültürel Hayat” bölümünde ise

kadınların kullandıkları ev eşyaları, giyim eşyaları, mutfak ve yatak takımları, temizlik aletleri gibi eşyalar incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde “Ekonomik Hayatta Ankara Kadını” anlatılmıştır. Kadınların mal varlıkları ve zenginlikleri incelenerek, mal varlıklarının kaynakları ortaya konmaya çalışılmıştır. Kadınların ekonomik hayat içerisindeki rolleri, ticaret, ziraat ve zanaat gibi ekonomik faaliyetlere katılımı tespit edildiği gibi, kocaları ile olan ekonomik ilişkilerinin üzerinde de durulmuştur.

Araştırma sonucu göstermiştir ki, Osmanlı dönemi Ankara kadını, toplumdaki soyutlanmamış, aksine ekonomik faaliyetlerde bulunmuş, kendi iradesi ile malını alıp satmış, aile içinde üstlendiği rollerin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmiş, eşlik, annelik gibi sosyal rollerini de ihmal etmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, XIX. Yüzyıl, Kadın, Aile, Nikah, Boşanma.

ABSTRACT

Erbil Arpacı Öznur, “In The First Half of XIXth Century, Woman In Ankara From Socioeconomical View”, Postgraduate Thesis, Sivas, 2012, 70 pages.

The subject woman in Ottoman Empire, was always an issue of concern, and it becomes one of the issues that keeps its popularity in modern-day Turkey. Being evocatory and popular of the issue also causes the datum given to be exaggerative because there are some incorrect information like that they live a housebounded life, have no place in economical activities, and their social life consists of their domestic life. However, the studies maintained in reference to archives deals with the issue objectively. In these studies, Ottoman woman has an profile as a person who contributes to the income of family, has the right of possession, make charities on her behalf, and an active individual in social life.

The name of our thesis is “In The First Half of XIXth Century, Woman In Ankara From Socioeconomical View”. The most important sources that enlightened our issue are Ottoman archive records (şer’iyye Records). The study that aims to show the socioeconomical status of woman in Ankara as a whole as long as the sources and present opportunities make it possible consists of two parts. In the first chapter, “Social and cultural life of woman” is tackled. In social life part, woman in Ankara at the time of Ottoman Empire is tackled in terms of existing and dissolution process including engagement, marriage, wedding, devotion, and the children. In cultural life part, the household goods, clothes, kitchen and bedroom sets, cleaning sets used by women are tackled.

In the second chapter, “Woman in Ankara Economically” is told. Women’s property and prosperity is researched, and it is tried to reveal the sources of this property. Both, it is detected the attendance of women to economical activities and the roles in economical life such as trade, agriculture,

and craft, and their economical relationship with their husband's is also emphasized.

The result of the research shows that woman in Ankara at the time of Ottoman Empire, is not isolated, on the contrary the women have economical activities, they buy and sell their property with their own will, carry out the responsibilities that they have in the family, and they do not leave out the social roles like being a wife or a mother.

Keywords: Ankara, Woman, Family, XIX. Century, Marriage, Divorce.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
SİMGE VE KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.TARİHTE ANKARA	4
1.1. Ankara’da Tarih Öncesi Dönemler	4
1.2. İlk Çağ’da Ankara.....	5
1.3. Orta Çağ’da Ankara	6
1.4. Osmanlı Yönetiminde Ankara	7
1.5. Cumhuriyet Döneminde Ankara.....	8
İKİNCİ BÖLÜM	10
2.SOSYAL HAYATTA ANKARA KADINI.....	10
2.1.Aile Hayatı ve Kadın.....	10
2.1.1.Evlenme.....	10
2.1.1.1.Nişan.....	11
2.1.1.2.Nikah	12
2.1.1.3. Mehir	13

2.1.1.4.Boşanma	15
2.1.2. Çocuklar	18
2.2.Kültürel Hayat Ve Kadın.....	20
2.2.1. Giyim – Kuşam.....	20
2.2.1.1. İplik ve Kumaşlar	21
2.2.1.2.Baş Giyecekleri.....	24
2.2.1.3. İç ve Dış Giyecekler	24
2.2.1.4. Ayakkabı.....	27
2.2.1.5.Ziynet Eşyaları	30
2.2.2.Ev ve Ev Eşyaları.....	32
2.2.2.1.Ev	32
2.2.2.2. Ev Eşyaları.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	41
3.EKONOMİK HAYATTA ANKARA KADINI.....	41
3.1.Mal Varlığı ve Zenginlik.....	41
3.1.1. Sosyal Statülerine Göre	43
3.2. Mal Varlığının Menşei	48
3.2.1.Mehir	48
3.2.2.Ev/Menzil	50
3.2.3. Bağ-Bahçe, Tarla ve Hayvan.....	53
3.2.4.Nakit Para	55
3.3.ekonomik Faaliyetler	55
3.3.1.Ziraat	55
3.3.2. Ticaret.....	57
3.3.3. Zanaat	58

3.4. Kadınların Alacakları ile Mal Varlıkları.....	60
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	68
BELGELER.....	73
RESİMLER.....	97

TABLolar LİSTESİ

Tablo I: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Mehir Miktarları....	15
Tablo II: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Ailelere Kayıtlı Çocuk Adedi..	19
Tablo III: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Kullandıkları Kumaş Çeşitleri ve Cinsleri.....	23
Tablo V:1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Kullandıkları Giyim Eşyaları.....	29
Tablo VI: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kullanılan Ev Eşyaları.....	39
Tablo VII. Tereke Defterlerine göre kadınların mal varlıkları(1800-1850)	42
Tablo VIII. Babalarının sosyal statülerine göre kadınların ekonomik tabakalaşması (1800-1850)	43
Tablo IX. Sosyal Statülerine Göre Kadınların Ekonomik Durumu (1800-1850) .	46
Tablo X: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Mehir Miktarları ...	49
Tablo XI: Ankara’da Kadınların Ev-Ev Hisseleri (1800-1850).....	52

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik I: Babalarının Sosyal Statülerine Göre Kadınların Ekonomik Tabakalaşma Oranı (1800-1850)	44
Grafik II: Statülerine Göre Kadınların Ekonomik Tabakalaşma Oranı (1800-1850)	47
Grafik III: 1800-1850 Yılları Arasında Kadınların Mehir Miktarları	49
Grafik IV: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara'da Ev/Ev Hissesi Olan Kadınlar	50
Grafik V: Bağ -Bahçe, Tarla ve Hayvan Sahibi Olan Kadınlar (1800-1850).....	53
Grafik VI: Nakit Parası Olan Kadınlar (1800-1850)	55
Grafik VII: Bağ-Bahçe, Tarla ve Hayvan Sahibi Olan Kadınlar (1800-1850)	56
Grafik VIII: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara'da Mehir Alacağı Olan Kadınlar	60
Tablo XII: Kadınların Alacakları ile Mal Varlıkları (1800-1850)	61

KISALTMALAR

A.Ş.S	: Ankara Şer'iyeye Sicili
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz	: Bakınız
s.	: Sayfa
c.	: Cilt
İ.Ü.İ.F.Y	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı

GİRİŞ

Toplumunu meydana getiren en küçük sosyal yapı olan ailenin en önemli üyesi kadındır. Kadının aile ve toplum içindeki konumu, çocuklarının sayısı ve yaşlılık ile yükselir.¹

Osmanlı Devleti'nin geleneksel aile yapısı, İslam dininin ve eski Türk geleneklerinin etkisiyle şekillenmiştir. Osmanlı geleneksel aile yapısı içerisinde kadının yeri müstesnadır. Halbuki bazı yayınlar, İslamiyetle birlikte kadının statüsünde gerileme olduğunu, kadınların sosyal hayatta etkisiz kaldıklarını ve kocaları tarafından ezildiklerini ileri süren iddialarda bulunmuşlardır.²

Çalışmamızın amacı; Ankara şehrinde yaşayan Osmanlı kadınlarının sosyo-ekonomik hayattaki etkinliklerini ortaya koyarak; Osmanlı kadınına yöneltilen haksız eleştirileri çürütürerek, kadınların sosyo-ekonomik hayattaki rollerini, aile içindeki konumlarını, “üreten Osmanlı kadını” kimliğini ortaya çıkarmaktır.

Her ne kadar çalışmamızın kapsamı Ankara şehri ile sınırlı olsa da; Osmanlı dönemi Ankara'sında yaşayan kadınların kimlik ve statülerini ortaya koyarak; Osmanlı kadınının sosyo-ekonomik durumu hakkında genel bir fikir uyandırabileceğimizi umut ediyoruz.

XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı dönemi Ankara kadınının sosyo-ekonomik durumunu incelerken yararlandığımız en önemli kaynak grubu Şer'îye sicilleridir.³ Türkiye'nin sosyo-ekonomik tarihi çalışmaları için önemli bir kaynak grubu olan Şer'îye sicilleri, aynı zamanda şehirlerin – insanların gündelik yaşantısından önemli bilgiler içermesi açısından da vazgeçilmez kaynaklardır. Şer'îye sicillerinde çok zengin belge çeşidine ulaşmak mümkündür. Ferman,

¹ İlbey Ortaylı, Osmanlı Toplumunda Aile, İstanbul 2010, s.105.

² Ayrıntılı bilgi için bkz., Muhaddere Taşcıoğlu, Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal durumu ve Kadın Kıyafetleri, Ankara 1958, s.8-15, Hayri Erten, Konya Şer'îyye Sicilleri Işığında aile'nin Sosyo –Ekonomik yapısı (XVII.yüzyıl ilk yarısı), Ankara 2001, s.7.

³ Şer'îye Sicilleri, Osmanlı Devleti'nde kadılar tarafından tutulan mahkeme kayıtlarıdır. Bkz. Ahmet Akgündüz, “Şer'îyye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri”, Türkler, Cilt X , s.54-67, Ankara 1998.

berat, i'lam ve hüccetler, nikah, boşanma ve adli belgeler, vakfiye kayıtları, narh defterleri, şehir esnaf grupları ile esnaflık yapanların kefil ve taahhütlerini gösteren belgeler, şehrin mahalleleri, ve alınan vergiler, tevzi tereke defterleri gibi kayıtlar bulunmaktadır. Tereke kayıtları, ölen kişinin kimlik ve tüm mal varlığının cins, adet ve fiyat açısından tesbiti ile varislere dağılımını göstermektedir.

Diğer yandan bu defterlerden kişilerin mesleki özellikleri, borç alacak ilişkileri ile yerel ve bölgeler arası ticari ilişkiler hakkında da⁴ önemli bilgilere ulaşılmakla birlikte, araştırma konumuz olan Ankara kadınının XIX. yüzyıldaki durumunu göstermesi açısından da yeri doldurulamayan kaynak gruplarındandır.

111 terekenin incelenmesi ile oluşturulan bu çalışmada hem müslim, hem de gayr-i müslim kadınların terekeleri incelenmiştir. İncelenen terekelerden 95'i müslim kadınlara ait iken, 16 tanesi de gayr-i müslim kadın terekesidir. Terekelerin seçiminde kadınların sahip oldukları eşya çeşitliliği, sayısı, ziynet eşyaları, mal varlıkları, borç alacak ilişkileri gibi özellikler dikkate alınmıştır.

Çalışmamızda yararlandığımız diğer kaynak grubunu ise her türlü kütüphane malzemesi oluşturmaktadır. Yararlanılan kaynakların tamamı bibliyografya kısmında verilecek olup, çalışmamızda bize önemli ölçüde örnek olan birkaç çalışmadan bahsetmekte yarar vardır. Bunlar arasında İlber Ortaylı'nın "Osmanlı Toplumunda Aile" adlı çalışması, Abdurrahman Kurt'un "Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi, (1839-1876)" isimli araştırması ile yine Kurt'un "Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu" isimli makalesi, Ömer Demirel-Adnan Gürbüz-Muhittin Tuş'un "Osmanlılar'da Ailenin Demografik Yapısı", "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev Eşya ve Giyim Kuşam (XVI-XIX. yüzyıllar)" ve Ömer Demirel'in "1700-1730 Tarihlerinde Ankara'da Ailenin Niceliksel Yapısı" isimli çalışmaları; Hayri Erten'in "Konya Şer'iyeye Sicilleri Işığında Aile'nin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. yüzyılın ilk yarısı) isimli çalışması, Rıfat Özdemir'in "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara (Fiziki, Demografik, İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı 1785-1840)" isimli çalışması, Avram Galanti'nin

⁴ Ömer Demirel "Çankırı Tüccar ve Esnafi'nin Borç-Alacak ilişkileri (1815-1875), II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni, Çankırı 17-18, Eylül 2004, s.1.

“Ankara Tarihi” adlı eseri, Mehmet Tuncer’in “Ankara Şehri Merkez Gelişimi (14-20. yy)” gibi çalışmaları örnek gösterilebilir. Basılı kaynakların temininde kütüphanelerden ve Türk Tarih Kurumu’ndan, arşiv vesikalarının temininde ise Ankara’daki Milli Kütüphane’den yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TARİHTE ANKARA

Ankara'nın kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Ankara ve yakın çevresi göz önünde bulundurulduğunda, insanların bu bölgedeki geçmişlerinin tarihin en eski evrelerine kadar uzandığı görülür. Yaptığımız çalışmada Ankara şehrinin tarih içerisinde geçirmiş olduğu evreleri, şehre tarih öncesi dönemlerden bu yana hangi medeniyetlerin yerleşmiş olduğunu, Ankara'da Türk tarihinin nasıl başladığını inceleyeceğiz.

1.1. Ankara'da Tarih Öncesi Dönemler

Son zamanlarda Ankara ve civarında yapılan araştırmalar, şehrin tarih öncesi dönemlerden bu yana yerleşim yeri olarak kullanıldığını ortaya koymuştur. Mağaralar, sığınaklar ve açık hava kamp yerlerinde barınılıp, avcılık ve toplayıcılığa dayalı tüketici bir yaşam biçiminin sürdürüldüğü Alt Paleolitik, Orta Paleolitik ve Üst Paleolitik dönemlere ait çeşitli buluntular günümüzden yüz binlerce yıl önce bölgeye gelindiğini⁵ göstermektedir.

Mimarinin söz konusu olmadığı, daha çok sert taş cinslerinden yapılmış alet ve silahlarla karakterize edilen Paleolitik dönem eserlerine; Ankara Kalesi, Atatürk Orman Çiftliği, Çaldağ ve Dikmen civarı, Eti Yokuşu, Çubuk Çayı kıyıları, Etlik, Gazi Eğitim Enstitüsü, Hüseyin Gazi, Keçiören, Ludumlu, Maltepe ve Ziraat Fakültesi, Bağlum, Beynam Çamlar, Çeştepe, Dumlupınar, Dereköy, Eğmir ve Mogan Gölü kıyıları, Ergazi, Gavurkale, Gölbaşı, Güdül, Hacı Kadın Deresi kıyıları, İnönü, Karaköprü, Peçenek, Uzağıl⁶ gibi bölgelerde rastlanmıştır.

Mezolitik dönem olarak bilinen Orta Taş Çağı'na (İ.Ö. 10.000 – 7.500) ait eserler ise, Macunçay'da yapılan kazılar sonucu çıkarılmış olan küçük aletlerden ibarettir.

İnsanların yerleşik hayata geçerek ilk köy yerleşmelerini kurduğu, tarım ve hayvancılığa bağlı olarak da üretici yaşam biçimini benimsedikleri Neolitik (

⁵ Ankara: Başkent'in Tarihi, Arkeolojisi ve Mimarisi, Ankara Enstitüsü Vakfı, Ankara 2004, s.1.

⁶ a.g.e, s.1; ayrıca bkz, Avram Galanti, Ankara Tarihi I-II, Ankara 2005, s. 16-18.

Yeni Taş Çağı) Dönem (İ.Ö. 7.500- 5.500), bölgede mimari kalıntılarla tespit edilmiş olmakla birlikte, Ankara Kalesi ve Çubuk Çayı civarında ele geçen bazı buluntular, bölgenin yerleşim tarihinde bir kesinti olmadığını göstermektedir⁷.

Daha gelişmiş köy yerleşmelerinin görüldüğü ve madenin bilinçli olarak kullanılmaya başlandığı Kalkolitik (Bakır Çağı) Dönem'e ait kaseler, pişmiş topraktan fincanlar, testere bıçaklar vs. eşyalara rastlanmıştır⁸. Tunç Devri'ne ait buluntuların da yer aldığı Ankara'da Hitit kültürünü ortaya koyan merkezlere de rastlanmıştır.

1.2. İlk Çağ'da Ankara

Orta Anadolu'da İlk Çağ'da devlet kuran Hititler dönemine ait kitabelerde adı yazılı olan Ankuva / Ankulla kentinin “Ankara” olduğu, hemen hemen bütün tarihçilerin üzerinde birleştiği bir noktadır. Ankara'da yapılan araştırmalar sonucunda, Hititlere ait aslan ve sfenks tasvirlerine rastlanmış olması, Hititler döneminde şehrin bir iskan merkezi olarak kullanıldığını göstermektedir⁹.

Hitit İmparatorluğu'nun İ.Ö. 1200 yıllarında Boğazlar üzerinden Anadolu'ya giren Ege göçleri olarak adlandırılan istila nedeniyle yıkılmasından sonra, Ankara'nın Frigler 'in egemenliği altına girdiği görülür¹⁰. Ankara kenti asıl önemini Frigler döneminde kazanmıştır. Atatürk Orman Çiftliği ve Ankara'nın çeşitli yerlerindeki kazılarda Friglere ait çok sayıda eser¹¹ ele geçirilmiş olması bu durumun bir göstergesidir.

Ankara şehri Friglerin yıkılmasından sonra Kimmer egemenliğine, daha sonra da Lidya egemenliğine geçmiştir. Perslerin Lidyalıları yıkmasıyla birlikte Ankara'da Pers egemenliği başlamıştır. Ancak, M.Ö. IV. Yüzyılda Asya seferine

⁷ Ankara: Başkentin Tarihi, Arkeolojisi, Mimarisi, s.1.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz, Galanti, a.g.e, s.16.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz, Afif Erzen, İlk Çağ'da Ankara, TTK, Ankara 1946, s. 24-25, ayrıca bkz, Galanti, a.g.e, s.16.

¹⁰ Ankara: Başkentin Tarihi, s. 2.

¹¹ Ankara İlinin Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi Eğitimi, İsmail Aydın, Abdulkadir Paksoy, H. Hüseyin Erdoğan, Akif Coşkun, İsa Özbilen, Harun Ünlü, Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara 1998, s.5.

çıkan Makedonya Kralı Büyük İskender Gordion (Polatlı) ve Ankara'yı ele geçirmiştir. Büyük İskender'in ölümüyle Ankara Selevkoslar'a kalmıştır¹².

M.Ö. III. Yüzyılda Balkanlardan gelen Galatlar Ankara'ya yerleşmişlerdir. Bu dönemde Galatları yenen Romalılar şehre egemen olmuşlardır. Ankara küçük bir kasaba iken, Romalıların eline geçtikten sonra ehemmiyet kazanarak bir şehir görünümüne kavuşmuştur¹³. Roma İmparatoru Augustus Ankara'da kendi adıyla anılan ünlü Augustus (Ogüst) Tapınağı'nı yaptırmıştır¹⁴. İmparator Augustus'un Ankara'yı kesin olarak almasından sonra burası bir eyalet olarak gelişmiş; mabetler, pazar yerleri, yollar ve su yolları yapılmıştır¹⁵.

Romalılar döneminde Ankara mimari açıdan bayındır hale gelmiş, Roma İmparatorluğu'nun 395'te ikiye ayrılması ile birlikte kent, Doğu Roma (Bizans) egemenliğinde kalmıştır.

1.3. Orta Çağ'da Ankara

Bizans egemenliğindeki Ankara, Hristiyanlığın Anadolu'daki sayılı merkezlerinden biri haline gelmiştir. Ticaret yolları üzerindeki konumuyla askeri üs, ticaret, endüstri ve entelektüel yaşam merkezi olmasının yanı sıra bir eyalet başkenti olarak tarihte rol oynamıştır¹⁶.

620 yılında İran'da kurulmuş olan Sasaniler tarafından ele geçirilen Ankara, tekrar Bizans'a geçtiyse de Abbasi Halifesi Harun Reşit zamanında Araplar tarafından fethedildi. Araplar ve Bizanslılar, Ankara'yı Pevlikanlar'dan geri almışlardır¹⁷.

Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın 1071 yılında Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordusunu yenilgiye uğratmasından yaklaşık yarım yüzyıl öncesinden başlayarak Anadolu'ya çeşitli Türkmen akınları yapılmıştır¹⁸. Ankara, yaklaşık iki

¹² a.g.e, s.5.

¹³ Seyyah Kandemir, Türkiye Seyahatnamesi No: 1, Ankara Vilayeti, Ankara 1992, s.98-99.

¹⁴ Erzen, a.g.e, s. 52-54.

¹⁵ Ankara Rehberi 2000, Ankara Ticaret Odası, Devran Yayınları, Ankara 2000, s.1.

¹⁶ Ankara: Başkentin Tarihi, s.10.

¹⁷ Ankara İlinin Cumhuriyet Öncesi Eğitimi, s.5.

¹⁸ Ankara: Başkentin Tarihi, s. 16.

yıl süren uzun bir kuşatmadan sonra 1073 yılında Danişmentlilerin eline geçmiştir.1101’de Haçlılar tarafından ele geçirilen Ankara, Bizans’a bırakılmış fakat, 1127’de Danişment Hükümdarı Emir Gazi kenti yeniden fethetmiştir¹⁹. Bu tarihten sonra Ankara, Türk şehri olarak varlığını sürdürmüştür. 1143’te Ankara Anadolu Selçukluları’nın eline geçmiş, kültür yaşamı açısından Ankara, Anadolu Selçukluları zamanında en canlı dönemlerinden birini yaşamıştır.

İlk Selçuklu eserlerinden olan ve Engürü Çayı üzerinde bulunan Akköprü, 1222 yılında inşa edilmiştir. Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında şehir Moğolların istilasına uğramış, tüm çabalara rağmen, istilanın önüne geçilememiştir. Moğol saldırıları neticesinde Selçuklu Devleti zayıf düşmüş ve devlet İlhanlıların egemenliği altına girmiştir²⁰. Ankara bir süre İlhanlıların gönderdiği valilerin, bir süre de Eretnoğulları’nın yönetimi altında kalmıştır. 1354 yılında Orhan Gazi’nin oğlu Süleyman Paşa, şehri Osmanlı ülkesine katmıştır²¹.

Bir dönem Ankara’da Ahilerin hüküm sürdüğü, hatta çeşitli kaynaklarda Ahilerin Ankara’da bir cumhuriyet kurdukları da belirtilmektedir. Ahilerin eline geçmiş olan Ankara, I. Murat zamanında tekrar Osmanlı egemenliği altına alınmıştır²².

1.4. Osmanlı Yönetiminde Ankara

1362’de I. Murat’ın Ankara’yı Osmanlı egemenliğine almasından sonra, Yıldırım Bayezid ile Timur arasında yapılan Ankara Savaşı’na (1402) kadar Ankara Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Çubuk Ovası’nda yapılan Ankara Savaşı’nda Yıldırım Bayezid Timur’a yenilince, Ankara Timur’un eline geçmiştir²³. Yıldırım Bayezid’in oğulları arasındaki taht kavgalarında el değiştiren kent, Çelebi Mehmet’in yönetiminde kalmıştır.1482’de Ankara bu kez, II.

¹⁹ Ankara İlinin Cumhuriyet Öncesi Eğitimi, s.5.

²⁰ Ankara Rehberi 2000, s.2.

²¹ a.g.e, s.2.

²² Kandemir, a.g.e, s.92-95; ayrıca bkz, Ankara İlinin Cumhuriyet Öncesi Eğitimi, s.6.

²³ Ankara Rehberi 2000, s.2

Mehmet'in oğullarından II. Bayezid ile Cem Sultan arasındaki taht kavgalarına ev sahipliği yapmıştır.

Ankara, XVI. Yüzyılda medrese öğrencilerinin ayaklanmalarına sahne olmuştur. XVII. yüzyılda Celali isyanlarına maruz kalan kent, isyancılar tarafından talan edilmiştir²⁴.

Ankara IV. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında konakladığı bir kenttir²⁵. 1648'de kente gelen Evliya Çelebi Seyahatname'sinde; Katip Çelebi'nin ise Cihannüma adlı eserinde Ankara'nın çoğunun Türkmen olduğu, Seyahatname'de de Rumların az, Ermeni ve Yahudilerin fazla olduğu belirtilmektedir²⁶.

Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde II. Mahmut zamanında Osmanlı yönetimine karşı ayaklanan Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Osmanlı Devleti'ni yenerek Ankara'yı ele geçirmiştir. Mehmet Ali Paşa Ankara'da altı ay kadar kalmış ve hatta kalede bazı tamiratlar yaptırmıştır²⁷. Mehmet Ali Paşa'nın Ankara'yı boşaltmasından sonra, Ankara bir müddet huzurlu bir dönem yaşamıştır. XX. Yüzyıl başlarında Ankara'nın 28-32 bin civarında bir nüfusa sahip olduğu bilinmektedir²⁸.

1.5. Cumhuriyet Döneminde Ankara

I. Dünya Savaşı yenilgisinden sonra imzalanan Mondros Mütarekesi hükümleri uyarınca Anadolu toprakları yer yer işgal edilmeye başlanmıştır. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gelen Mustafa Kemal Paşa, ulusal egemenliğe dayalı bağımsız bir devlet kurma düşüncesini Amasya Genelgesi'nde açıklamış; Erzurum ve Sivas Kongrelerini düzenlemiştir. Kongrelerde alınan kararlara göre, kongre kararlarını hayata geçirmek amacıyla bir Temsil Kurulu oluşturulmuştur²⁹.

Amasya Görüşmeleri'nden sonra Temsil Kurulu'nun çalışmalarını yürütmek üzere Ankara merkez olarak seçilmiş ve Temsil Kurulu ile birlikte

²⁴ Ankara: Başkentin Tarihi, s.21

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Galanti, a.g.e, s.141.

²⁶ Ankara İlinin Cumhuriyet Öncesi Eğitimi, s.6.

²⁷ Kandemir, a.g.e, s.111.

²⁸ Ankara İlinin Cumhuriyet Öncesi Eğitimi, s.6.

²⁹ a.g.e, s.7.

Mustafa Kemal Paşa 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmiştir. Temsil Kurulu'nun Ankara'ya gelişi ile birlikte Ankara Milli Mücadele'nin sevk ve idare merkezi haline gelmiştir.

Misak-ı Milli kararlarını kabul eden Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtılmış ve 16 Mart 1920'de İstanbul, İtilaf devletleri tarafından işgal edilmiştir. İstanbul'un işgali üzerine Mustafa Kemal Paşa, 23 Nisan 1920'de Ankara'da ulusun iradesini egemen kılacak ve ulusal bağımsızlığı sağlayacak olan TBMM'yi açmıştır³⁰.

TBMM'nin açılması ile Anadolu'da yeni bir Türk Devleti kurulmuştur. Yeni Türk devleti işgal altındaki yurt topraklarını kurtarıırken, bir yandan da ilk anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye adı verilen anayasasını Ankara'da yürürlüğe koymuştur. Kurtuluş Savaşı'nı Ankara'dan yürüten Lozan Konferansı'nda Türkiye'nin bağımsızlığını tüm dünyaya kabul ettirmiştir. Ankara 13 Ekim 1923 'te Türkiye'nin başkenti yapılmıştır³¹. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti seçilmesi Ankara'nın kaderini tümüyle değiştirmiştir.

Sonuç olarak geçmişten günümüze kadar gelen süreçte, Ankara'da çeşitli medeniyetlerin yaşamış olduğunu ve her medeniyetin, Ankara kültür mirasına katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür. İncelediğimiz döneme kadar (1800-1850), Ankara'nın çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olduğunu, Osmanlı yönetimine geçtikten sonra ise Ankara'da Türk- İslam kültürünün yükselmeye başladığını, şehre gerçek anlamda Türk-İslam kimliği kazandırıldığını, Osmanlı yönetimi ile birlikte Ankara şehrinin siyasi ve ticari açıdan ehemmiyet kazandığını söyleyebiliriz.

³⁰ Ankara: Başkentin Tarihi, s. 24.

³¹ Ankara İlinin Cumhuriyet Öncesi Eğitimi, s. 7.

İKİNCİ BÖLÜM

2.SOSYAL HAYATTA ANKARA KADINI

2.1.Aile Hayatı ve Kadın

Osmanlı Devleti'nde aile her zaman için kutsal bir önem arz etmiştir. Bu anlayış eski Türk toplumlarından devralınmış, İslamiyetle birlikte ise karakteristik yapısı şekillendirilmiştir.

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, insanlığın başlangıcı ile birlikte var ola gelmiştir. Aile toplumun varlığının devam etmesinde önemli görevler yüklenmiş, ekonomik hayata yön vermiş, sosyal ve siyasi hayatı düzenlemiş, dini ve kültürel fonksiyonlar icra etmiştir.³²

Bir toplumun siyasi, sosyal, hukuki ve ahlaki yapısını anlayabilmek için o toplumun küçük bir modeli olan aileye bakmak gerekir. Zira, ailenin iyi analiz edilmesiyle, o toplumun var olan toplumsal dinamiklerini ve sorunlarını anlamak mümkündür.

Osmanlı'nın şer'i ve örfi hukuktan oluşan iki kanatlı hukuk sistemi içerisinde, aile hukuku alanında ağırlıklı olarak İslam hukuku kuralları geçerli olmuştur.³³ Bu da; Osmanlı aile yapısının, eski Türk aile geleneğini tümüyle terk etmemekle beraber, hem yerleşik yaşama geçişin³⁴ hem de İslam hukukunun etkisiyle yeni bir görünüme kavuştuğunu ortaya koymaktadır.

2.1.1.Evlenme

Ailenin oluşması, bir kadın ile bir erkeğin anlaşarak evlenmeye karar vermesi ve bunun şahitler aracılığıyla kadı huzurunda tescil edilmesi ile gerçekleşmektedir. Evliliğe ilk adım, nişanlılık sürecidir.

³² Ömer Demirel-Adnan Gürbüz-Muhittin Tuş, "Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı", Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Ankara 1992, s.96; Ümit Erkan, 1509 no'lu Rize Şer'iyye Sicili Işığında Rize Ailesi ile İlgili Bazı Bulgular, OSAV Yayınları, s.2-3.

³³ Gül Akyılmaz, "Osmanlı Aile Hukukunda Kadın" Türkler, X.Cilt, s.365.

³⁴ Yerleşik yaşama geçişin Türk aile yapısı üzerindeki etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Doğan, "Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri" Osmanlı V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.372-373.

2.1.1.1.Nişan

XIX. yüzyılda, bir Osmanlı şehri olan Ankara’da aile, İslam- Osmanlı hukukuna ve bulunduğu bölgenin örf ve adetlerine göre teşekkül etmiştir.

Aile hukuku temelde evlenme müessesesine dayanır. Evlenmenin gerçekleşmesi için, önceden yapılacak olan nişan yahut başka bir merasime mecburiyet olmasa da; gelenek ve görenekler evlenmeden önce erkek tarafından evlenme teklifinde bulunmasını ister.³⁵

İslam dini, aralarında evlenmeye engel bir durumu bulunmayanların izdivacı için bir takım özelliklerin aranmasını istemiştir. Çiftlerin din, ahlak, soy, meslek, mal ve hürriyet, bakımından birbirlerine denk olmaları İslam dinince öngörülmüştür.

İslam ve Osmanlı hukukunda evlenmenin gerçekleşmesi için, çiftler arasında evlenme engeli bulunmaması gerekir.³⁶ Evlenme engelleri arasında kan veya süt hısımlığı, kadının iddet müddetinin³⁷ dolmamış olması, aynı kadına önceden bir başkası tarafından evlenme teklif edilmemiş olması sayılabilir. Kendisine evlilik teklifi götürülen kadın, evlilik teklifini kabul ettiği takdirde taraflar arasında bir nişanlılık münasebeti doğar. Ancak İslam hukukunda nişanlanma bir sözleşme olarak kabul edilmemiş ve ona hukuki neticeler bağlanmamıştır.

Birbirlerine nişanlanan gelin ve damat adaylarına namzetli³⁸ denilmektedir. Bu dönem, nikaha hazırlık olup, nişanlı olanların birbirine verdiği yüzük, küpe gibi takılara “nişan” denilmektedir.³⁹

Müstakbel eşler, nişanlılıkları süresinde kendilerini daha yakından tanıma fırsatı bulmakta ve herhangi bir durumda mahkemeye gelerek isterlerse nişanı

³⁵ Halin Cin, İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Konya 1988, s.46.

³⁶ Cin, a.g.e., s.48.

³⁷ İddet Müddeti hakkında bkz.Halil Cin, Eski Hukukumuzda Boşanma, Konya 1988, s.97-111

³⁸ Saim Savaş, “Fetva ve Şer’iyye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması” Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992, s.504.

³⁹ Abdurrahman Kurt, “Osmanlı’da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu” Osmanlı V, İstanbul 1994, s.435.

bozabilmektedirler.⁴⁰ Nişanlılık süresi ile ilgili kesin bir süre bulunmamaktadır.⁴¹ İslam hukukunun nişanlılıklara evlenme mecburiyeti yüklediği gibi nişan bozana bir yaptırımda bulunduğu bilinmemektedir.⁴² Nişanın bozulması halinde taraflar, yiyecek maddeleri dışında birbirlerine verdikleri hediyeleri geri ödemek durumundadırlar.

Netice olarak nişan, kız ile erkeğin evlilikten önce birbirlerini tanımaları için geçirdikleri bir “tanışma” dönemi olarak kabul görmüş; anlaşamamaları halinde nişanı bozma hürriyeti taraflara tanınmıştır. Bu da gösteriyor ki; evlilikler kişilerin rızaları üzerine gerçekleştirilmiş, bu konuda taraflar hür iradelerini kullanabilmişlerdir.

2.1.1.2.Nikah

Nikah, daha önce birbirlerine yabancı veya aralarında evlenme caiz olacak kadar uzak akraba olan bir kadınla bir erkeğe karı-koca haline getirmekte⁴³, bu suretle aile kurumu da oluşmaktadır. Nikahın gerçekleşmesi ile birlikte taraflar arasında akrabalık oluşmaktadır.

Nikahın geçerli olabilmesi için iradelerin açıklanması sırasında bir kişinin şahitliği yeterli görülmemiştir. Nikah akdinin gerçekleşmesi için en az iki şahit gerekmektedir.⁴⁴ Geçerliliğinin sağlanması için kadının veya onun izniyle bir din adamının katılımı hukuken zorunlu değildir. Bu nokta fetva mecmualarında;

⁴⁰ XVIII. yüzyılın ikinci yarısını konu alan Konya ile ilgili bir araştırma, 43 kadının nişanlısı dışında bir erkekle evlenmek için müracaat ettiğini, 15 kadının nişanı bozduğunu, 55 kadının kendisi ile nişanlanmaktan vazgeçen erkeğe karşı açtığı davayı kazandığını, 30 erkeğin ise nişanlasından ayrılmak için dava açtığını ortaya koymuştur, bkz. Erten, a.g.e, s.35.

⁴¹ Savaş, a.g.m., s.505

⁴² Nişanı bozma hürriyeti ile ilgili olarak Tokat'ta Mahmut Paşa Mahallesi'nde yaşayan Rukiye binti Süleyman'ın 1810'da başından geçen şu olayı aynen naklediyoruz: “Bundan üç sen önce babam mütevefta beni şu anda Tokat'ta bulunmayan Mustafa bin Abdullah'la evlenmek vaadiyle “namzed” etti. Aramızda sahih bir nikah da yok. Ben akile ve baliğe ve akila-i faile muhtar olduğum ecilden nefsim ahara tevzice izin Murad eyledim” diyerek serbest kalmak ister. Mahkeme şahitleri de dinledikten sonra Rukiye binti Süleyman'ın isteğini yerine getirerek istenmeyen evlilik akdinin önüne geçilmiştir, bkz, Rifat Özdemir, “Tokat'ta Aile'nin Sosyo-ekonomik yapısı: 1771-1810”, Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu, 1986, s.81-144.

⁴³ Hayrettin Karaman, “İslamiyetin Getirdiği Aile Anlayışı”, Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992, s.388.

⁴⁴ Çatalcalı Ali Efendi, Fetavayı Ali Efendi, Dersaadet, 1324, C.I, s.26.

“Zeyd sağıre kızı Hind’i kadı izinsiz Amr’a tezvic eylese akd-i mezbur sahih olur mu? El cevab: Olur.” “Hind-i baliga nefsinin Amr’a tezvic itdikte izn-i kadı bulunmasa ahd-i mezbur sahih olur mu? El cevab: Olur”. Gibi hükümlerle ele alınmıştır⁴⁵ bu nedenle Osmanlı Devleti’nde nikahların ne ölçüde mahkemede bizzat kadı tarafından kıyıldığı⁴⁶ konusunda kesin bir söylemde bulunmak güçtür.

Gerçekleşen nikah akdi ile yeni bir aile teşekkül ettiği için, ailenin sağlam temeller üzerine oturması ve devamlılığının sağlanması gerekliliğinden dolayı, tarafların rızasına büyük önem verilmektedir. Sicillere kaydedilmiş nikah akitlerinde, evlenecek kızın, bu evliliğe razı olma şartı getirilmektedir.⁴⁷ Bu da demek oluyor ki, Osmanlı hukukuna göre evlenecek kızın rızası olmadan evlilik gerçekleşmemektedir.

Bir başka husus da, evlenecek olanlar eğer buluğa ermemiş ise kendi rızaları olsa dahi, velilerinin izni olmadan nikah akdinin gerçekleşmemesidir.⁴⁸

Osmanlı Devleti’nde nikah akitlerinin gerçekleştirilmesi, Tanzimat sonrasında mahkemeler tarafından yürütülmüştür. Böylece kendi çıkarlarını gözeterek çocuklarını evlendirmek isteyen ailelere karşı, erkek ve kadınlar koruma altına alınmıştır.

2.1.1.3. Mehir

“Mehir” İslamiyet’in kadınlar açısından kendilerine öngörülen en önemli haklardan biridir. Mehir, evlilik akdiyle koca tarafından kadına mutlak suretle verilmesi gereken “nakit para, eşya, mal ya da menfaat” türü bir bedeldir. Mehir kadınlar için, sosyal ve ekonomik bir güvence niteliği taşımaktadır. Kadının tasarrufunda bulunan bu hakkın, kadınlar açısından ne anlam ifade ettiği, nasıl uygulandığı XVIII. yy Ankara Şer’iyye Sicilleri temel kaynak olmak üzere, çeşitli kaynaklardan yola çıkılarak değerlendirilmiştir.

⁴⁵ A.g.e, s.38.

⁴⁶ Mehmet Akif Aydın, İslam-Osmanlı Aile Hukuku, İstanbul 1985, s.85.

⁴⁷ Hind-i Sağıre-i mümeyyize velisi izinsiz Amr’a tezvic eylese akd-i mezbur nafız olur mu? El cevab: Olur” bkz. Ali Efendi, s.27; “Mümeyyiz olan seyid-i sağır velisi izinsiz Hind’i tezvic eylese akd-i mezbur nafız olur mu? El cevab: Olmaz” bkz. Ali Efendi, s.27.

⁴⁸ a.g.e., s.27

Mehir uygulaması her şeyden önce İslami bir uygulamadır. Mezhepler arasında farklı düşünceler bulunmakla birlikte, Osmanlı Devleti'nde genel kabul gören Hanefi hukukunda mehir; kadının nikah akdinin gerçekleşmesi⁴⁹ ile elde ettiği bir haktır. İslam hukukuna göre, mehrin muhakkak verilmesi gerekir⁵⁰. Herhangi bir Müslüman ile evlenen kadın zimmi de olsa, mehr namıyla bir mala müstehak olur.⁵¹ Evlilik akdi ile birlikte erkeğin kadına vermeyi taahhüt ettiği bir miktar mal veya mal olarak değerlendirilebilen kıymetli eşya, menfaat de mehir kabul edilmektedir.⁵²

Evlilik akdinin şartlarından biri olan mehir iki türdür. İlki mehr-i müaccel denilen ve evlenme sırasında erkeğin kadına peşin olarak verdiği miktardır.⁵³ İkincisi ise ödenmesi muayyen bir va'deye bağlanmış olan mehirdir.⁵⁴ Buna mehri müeccel denir. Mehri müeccelde kadın, tayin edilen va'denin gelmesinden önce mehri talep edemez. Bu va'de genellikle eşlerin ölmesi yada ayrılıkla gerçekleşen bir va'dedir.

Mehrin tayinininden sonra kadın, mehri almaktan vazgeçebilir. Bu takdirde koca, mehir ödeme borcundan kurtulmuş olur. Mehrin tasarruf hakkı tamamen kadına aittir. Ancak kimi durumlarda, kadının rızasıyla mehrin koca tarafından ev işlerine sarf edildiği de bilinmektedir.⁵⁵

⁴⁹ Vehbe Zuhayli, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, Çeviren: Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-H.Fehmi Ulus-Abdurrahim Ural- Yunus Vehbi Yavuz-Nurettin Yıldız, İstanbul 1994, s.198.

⁵⁰ İlber Ortaylı, "Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler", Osmanlı Araştırmaları, I. İstanbul 1980, s.35.

⁵¹ Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-u İslamiyye ve Islahat-ı Fikhiyye Kamusu, İ.Ü.H.F. yayını, II, 1950,s.121.

⁵² a.g.e., s.121-122

⁵³ a.g.e., s.121-122,154-156

⁵⁴ Cin, Evlenme, s.218.

⁵⁵ Savaş, a.g.m., s.519.

Tablo I: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara'da Kadınların Mehir Miktarları

Mehir Miktarı Kırş	Sayı	%
0-250	31	55
251-500	19	34
501-750	5	9
751-1000	1	2
Toplam	56	100

Yukarıdaki tablo, kadınların terekelerinde yer alan mihr-i müecceller esas alınarak oluşturulmuştur. Kadınların büyük kısmının (%55) 0-250 kuruş aralığında bir mehre sahip olduğu görülmektedir. En düşük mehir miktarı 20 kuruş ile, Zülfinaz binti Abdullah'a aittir.⁵⁶ Terekelerinde mehir miktarını tespit edebildiğimiz kadınlar içinde en fazla mehir sahibi ise şerife Fatma binti es-Seyyid Ebubekir isimli kadındır ve mehir miktarı 1000 kuruştur⁵⁷.

Kadının kocasından aldığı mehir karşılığında cihaz (çeyiz) hazırlama gibi bir mecburiyeti yoktur. Cihazın Osmanlı geleneğinde dini bir mahiyeti bulunmama ile birlikte; örf ve adetler gereği hazırlanmakta olduğunu görüyoruz. Cihaz, kullanımı kadının tasarrufundadır. İzni olmadan ne babası ne de kocası onlardan faydalanabilmektedir.⁵⁸

2.1.1.4.Boşanma

Osmanlı'da aile hukukunun sona erışı, İslam hukuku çerçevesinde gerçekleşmektedir. Osmanlı toplumunda aile birliği nikah akdi ile kurulurken, bu birliğin prensip olarak ömür boyu sürecek bir birliktelik olduğu kabul

⁵⁶Ankara Milli Kütüphane, Eski Yazmalar, A.Ş.S., 712, s.33

⁵⁷ A.Ş.S., 712, s.61

⁵⁸ Kurt, a.g.e, s.26-27.

edilmekteydi. Ancak, eşler arasındaki beklentilerin karşılanamadığı durumlarda, uyumsuzluk meydana gelerek, ailenin sona erişine doğru bir yöneliş başladığı.

Osmanlı toplumunda, boşanma girişimleri, aile yakınları tarafından kimi zaman engellenmeye çalışılmış, çocukların, topluma kazandırılması ve toplumun devamlılığının sağlanmasında en büyük role sahip olan ailenin devamlılığı istene gelmiştir.

Ancak, aile bağlarının zayıflaması, şiddetli geçimsizlik, ahlaki sebepler ve kocanın uzun süre ortadan kaybolması gibi durumlar⁵⁹ aile devamlılığının bozulmasına, boşanmanın gerçekleşmesine sebebiyet vermiştir.

İslam hukukuna dayanan Osmanlı hukukunda 3 şekilde boşanma gerçekleşmekteydi. Boşanma şekilleri talak, muhalaa ve tefriktir.

Talak

Kocanın tek taraflı iradesiyle, herhangi bir sebep göstermeksizin ve karısının rızasını aramaksızın evliliğine son vermesine talak denmektedir. Bunun için bir mahkeme kararına ihtiyaç olmayıp, kocanın boşanma ifadesini ortaya koyan sözü bunun için yeterlidir.⁶⁰ Boşanma kararı alan eşler, mahkemeye bizzat başvurabilecekleri gibi, vekiller aracılığıyla da mahkemeye müracaat ederek, kararlarını kadıya bildirebilirlerdi.

Muhalaa

Karşılıklı anlaşma şeklinde boşanma manasına gelir. Kadın veya kadının yerine üçüncü bir kişinin kocaya bir bedel vererek boşanmayı elde etmesine “hul” adı verilir.⁶¹ Bu tür boşanma isteklerinin en önemli sebebi şiddetli geçimsizliktir. Evliliğini sürdürmek istemeyen kadının kocasına bir miktar para ve mal vererek⁶²

⁵⁹ Boşanmanın sebepleri hakkında bkz: M. Akif Aydın, “Osmanlı Hukukunda Nikah Akitleri”, Osmanlı Araştırmaları, III, İstanbul 1982, s.526-527; Boşanmanın sebeplerinden biri de kocanın eş ve çocuklarına nafaka bırakmadan yaşadıkları yeri terk edip, başka şehre (ahar diyara) giderken, yada gittikleri yerde eşlerini boşamalarıdır. Bkz. A.Ş.S.706, s.29.

⁶⁰ Aydın, a.g.m., s.526-527

⁶¹ Coşkun Üçok-Ahmet Mumcu, Türk Hukuk Tarihi, Ankara 1991, s.79.

⁶² Hamza Aktan, “İslam Aile Hukuku” Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992, s.410.

boşanmanın gerçekleşmesi durumudur. Evlilik hayatını sürdüremeyeceğini anlayan kadın, belli bir bedel karşılığında kocasından boşanma yolunu seçmektedir.⁶³

Tefrik

Bir diğer boşanma şekli de tefriktir. Tefrik, evlenmenin hakim tarafından sona erdirilmesi durumudur. Eşlerde görülen çeşitli hastalıklar, gaiplik, nafakanın temin edilmemesi, geçimsizlik ve eşe zararlı olma gibi durumlarda hakim kararıyla da boşanma gerçekleşebilmekteydi.⁶⁴

Talak, tefrik ve muhalaa dışında boşanmanın bir başka sebebi de kocanın eşine ve çocuklarına nafaka bırakmadan yaşadıkları yeri terk edip, başka diyara giderken ya da gittikleri yerde eşlerini boşamalarıdır. İncelediğimiz terekelerde bu duruma örnek teşkil edecek olan bir belgeyi özetle naklediyoruz: Ankara'da Çubukâbad Kazasına bağlı Nefs-i Çubuk Karyesinde ikamet eden Hatice binti İsmail'in eşi Mehmed bin Ahmed; eşini bırakarak Bursa'ya gitmiş, ve bir yıldan daha uzun bir müddet geçtiği halde geri dönmemiştir. Mehmed bin Ahmed, Bursa'da iki şahit huzurunda eşi Hatice'yi boşadığını beyan etmiş, bu şahitler Çubukâbad'a döndükten sonra kadı huzurunda, Mehmed bin Ahmed'in eşi Hatice binti İsmail'i boşadığına şahadet ettiklerini dilegetirmişlerdir. Böylece Hatice binti Ahmet, eşi Mehmed bin Ahmed'den kadı huzurunda ve iki şahidin şahadetiyle boşanmıştır.⁶⁵

Boşanmanın sonuçları

1-İddet ve iddet nafakası: Eşlerin boşanmasından sonra kadının yeniden evlenebilmesi için iddetinin tamamlanmasını beklemesi zorunludur. İddetinin kabulündeki asıl amaç, evliliğin sona ermesinden sonra doğacak çocuğun nesebini rahatça tespit edebilmektir. Bu nedenle kadın, bekleme süresini kocası ile

⁶³ Savaş, a.g.m, s.530

⁶⁴ Cin, Boşanma, s.88-97

⁶⁵ A.Ş.S, 706, s.7.

ortaklaşa kullandığı evinde geçirmek zorundadır.⁶⁶ Boşanma sonucunda iddet bekleyen kadının nafakası kocasına attır.

2-Çocukların kime bırakılacağı sorunu ve nafakaları: Çocukların belirli bir yaşa kadar bakım ve terbiyesi, İslam hukukuna göre önce anneye verilmiştir.⁶⁷ Erkek çocuk 7, kız çocuk 9 yaşını dolduruncaya kadar anne tarafından korunur. Bu yaşa gelen çocukları babanın alma hakkı olduğu gibi, babanın vasiyetle belirlemiş olduğu vasinin isteme hakkı vardır.

Boşanan eşlerin çocuklarının yiyecek, giyim ve ev masraflarından oluşan nafkasını baba sağlamakla yükümlüdür. Babanın nafaka borcunu ödemekten aciz olması halinde bu görev, anne varlıklı ise ona verilir. Anne- babanın ikisi de fakir ise nafakaya muhtaç çocukların giderlerini temin etmek görevi yakın akrabalarındır⁶⁸.

2.1.2. Çocuklar

Aileyi oluşturan unsurlardan bir diğeri olan çocuklar, neslin devamını sağlamasının yanısıra, evliliğin önemli gayelerinden birini oluşturur.⁶⁹ Çocuklar, aile ortamının mutluluğunu bütünleyen, aile geleceğinden önemli rol oynadığı kadar, toplumun geleceğinde de niteliksel ve niceliksel olarak ayrı bir öneme sahiptir.

⁶⁶ a.g.e., s.111

⁶⁷ a.g.e., s.117-118

⁶⁸ Ahmet Akgündüz, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır 1986, s.239.

⁶⁹ Ömer Demirel- Adnan Gürbüz-Muhittin Tuş, "Demografik Yapı", s.107.

Tablo II: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Ailelere Kayıtlı Çocuk Adedi

Çocuk Sayısı	Müslim	Gayri Müslim	Toplam
Tek çocuklu	23	4	27
İki çocuklu	13	4	17
Üç çocuklu	16	2	18
Dört çocuklu	6	1	7
Beş çocuklu	3	-	3
Çocuğu olmayan	34	5	39
Toplam	95	16	111

Yukarıdaki tabloya göre 1800-1850 yılları arasında Ankara’da yaşayan ailelerin çocuk sayıları en fazla 5 çocuktan ibaretken, hiç çocuğu olmayan ailelere de rastlanmıştır. Hiç çocuğu olmayan ailelerin sayıca fazla olmasının sebeplerinden biri de, incelediğimiz tereke sahibi kadınlardan bazılarının hiç evlilik yapmamış olmalarıdır.

Yukarıdaki tabloda var olan verilere göre; bilinenin aksine Osmanlı toplumunda çok çocuk sahibi olma anlayışının olmadığını, tam tersine, günümüz toplumundaki anlayışa benzer şekilde, 1, 2 ve 3 çocuklu aile sayısının daha fazla olduğunu görüyoruz. Terekelerden çıkan sonuçlara göre dört çocuklu aile sayısı toplam 7 iken, beş çocuklu aile sayısı sadece 3 tanedir. İncelediğimiz 111 tereke içinde beş çocuktan daha fazla çocuğa sahip olan bir aile bulunmamaktadır.

Bu konuda Ömer Demirel’in Ankara üzerinde yaptığı “1700-1730 Tarihlerinde Ankara’da Ailenin Niceliksel Yapısı” isimli çalışmasında; ortalama olarak bir aileye düşen çocuk sayısı müslümanlarda 2.4, gayr-ı müslimlerde 2.7 olarak hesaplanmıştır⁷⁰. Bu değerlere bakarak, yaptığımız çalışmada aile başına düşen çocuk sayısı ortalamalarının müslümanlarda 2.2, gayr-ı müslimlerde ise 2.0

⁷⁰ Ömer Demirel, “1700-1730 Tarihlerinde Ankara’da Ailenin Niceliksel Yapısı”, Belleten LIV, TTK, Ankara 1991, s.952.

olduğu görülmekte olup; bu değerlerin Ömer Demirel'in Ankara üzerine yapmış olduğu çalışmadaki değerlerle paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu da gösteriyor ki, sanılanın aksine Osmanlı ailelerinde çok çocuğa sahip olma anlayışı bulunmamaktadır.

Ailelerin çocuk sayısı ortalamasının düşük olmasında, veba ve sıtma gibi çeşitli hastalıklar ve sağlık hizmetlerindeki yetersizliklerin etkisini de göz ardı etmemek gerekir.

2.2.Kültürel Hayat Ve Kadın

İnsanoğlu, doğumundan itibaren belli bir kültürle karşılaşır ve hayat boyu onunla iç içe yaşar. İçinde yaşanılan kültür, insan yaşamına her boyutu ile yön verir ve şekillendirir. Her toplumun kendine özgü kültürü olduğu için de, yaşam biçimleri, sahip olunun değerler, olaylara bakış ve yorumlayış tarzı da toplumdan topluma değişiklik gösterir. Bu nedenle, kadının kültürel hayattaki yeri ve konumunu genelde Osmanlı medeniyeti, özelde ise Ankara kültürü çerçevesinde ele alıp incelemeye çalışacağız.

Osmanlı toplum kültürünün küçük bir numunesi olarak gördüğümüz Ankara kadınının, yaşadıkları evleri, kullandıkları ev eşyalarını ve giyim- kuşam tarzlarını ortaya koyma konusunda; Osmanlı günlük hayatının aynası niteliğinde olan tereke defterleri incelenerek toplumda yaygın ve ortak olan⁷¹ eşyalar belirlenmeye çalışılacaktır.

2.2.1. Giyim – Kuşam

Her toplumun kendine özgü bir giyim kuşam tarzı vardır. Osmanlı toplumunda da sahip olunan dini ve örfi kültürün etkisi neticesinde zengin bir giyim- kuşam kültürü ortaya çıkmıştır. Osmanlı toplumundaki Müslim- gayri Müslim, askeri, mesleki, dini- tasavvufi, kadın- erkek zümre ve gruplara ait farklı giyim – kuşam zenginliği vardır.⁷²

⁷¹ Ömer Demirel- Adnan Gürbüz-Muhittin Tuş, “Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev-Eşya ve Giyim-Kuşam”, Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992, s.706-707.

⁷² Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.716

Osmanlı kadınının giyim-kuşam tarzını ortaya koyma konusunda en sıhhatli bilgiyi verecek olan terekeler, ölenlerin sosyal durumlarını, medeni hallerini, aile yapılarına ait bilgilerin yanında; hayatta buldukları sırada tasarruflarında olan her türlü giyim ve ev eşyası ile mobilya, mutfak takımlarını, yiyeceklerini, ev, bağ, bahçe, değirmen gibi malları; köylerdeki çiftlik, bina ve araçlarıyla, hayvan cins ve miktarlarını, ambarlarda mevcut veya tarlalarda ekili tahılın miktar ve çeşitlerini, atölye ve ticarethanelerdeki aletler ile malzemenin veya ticari malların çeşit ve miktarlarını vermekte ve bütün bu malların tahmini veya fiili olarak taahhuk etmiş olan fiyatlarını ayrı ayrı tespit ve kaydetmektedir.⁷³

Terekelerden hareketle giyim-kuşamın çeşitleri, vasıfları, yani bunların yeni, eski, az kullanılmış, küçük veya büyük oldukları, kumaşın cinsi, rengi, giyeceğin çeşidi, adeti ve fiyatları tespit edilen unsurlardandır. Kadınların terekelerinde rastladığımız giyim kuşam eşyaları, mensup oldukları ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının bir yansımasıdır. Bunun dışında mensup olduğu din, yaşadığı coğrafya ve bu coğrafyanın iklimi kadınların seçtikleri ve giydikleri kıyafetler üzerinde etkili olmuştur.

Temelde giyim-kuşamın hammaddesi olarak yün, pamuk ve ipeklerden mamul iplik ve kumaş⁷⁴ çeşitlerinin tercih edildiği tereke kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu iplik ve kumaşların büyük bir kısmı, Osmanlı ülkesinde üretilmekle birlikte, ihtiyaca göre başka ülkelerden de ithal edilmekteydi.

2.2.1.1. İplik ve Kumaşlar

Tereke kayıtlarında iplik genellikle menşei ve cinsi ifade edilmeden yer almıştır.

Çeşitli ipliklerden dokunan kumaşları ise yünlü, ipekli, pamuklu ve keten olmak üzere dört grupta tasnif etmek mümkündür.⁷⁵ Kadın terekelerinde tespit ettiğimiz pamuklu kumaşlar basma, alaca, bez, boğasi, çit, dülbent, beledi, pazen,

⁷³ Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defterleri 1545-1649", Belgeler, III/5-6 (1996),s.1.

⁷⁴ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m, s.718

⁷⁵ a.g.m., s.718.

yemeni ve astar kumaş şeklinde saymak mümkündür.⁷⁶ İpekli kumaşlar arasında en çok rastlanan kumaş türleri Şam alacası, canfes kumaşlar, kadife ve Selimiye kumaş türleri olup; futa, çitari, şal, bürüncek, çekme, kutnu gibi kumaş türleri ise pamuk- ipek karışımı kumaş türleridir.⁷⁷ Terekelerde pamuk ve ipekli kumaş türlerinden başka, yünlü, tiftik ve keten kumaş türlerine de rastlanmıştır.

Terekelerde en fazla rastlanan kumaş türü bez olup, seyrek dokunursa astar, yemeni, dülbend ismini almaktadır.⁷⁸ Desen ve desenlerinin çeşidine göre ise, basma, pazen, boğasi, çit, alaca.. vs. isimleriyle anılır⁷⁹. İncelediğimiz terekeler içinde söz konusu kumaşlar çeşitli giyim eşyalarının yapımında veya döşeme malzemesi olarak kullanıldığı için kumaş adı olarak değil, daha çok basma entari, boğasi entari, alaca entari, kutnu şalvar, Şam alacası, Diyarbakır alacası..vs. şeklinde geçmektedir.

İpekli kumaşlar dokunuşuna ve içine ilave edilen malzemeye göre çeşitli isimler almıştır. Düz dokunuşlu ve tek renkli olanlara atlas⁸⁰ denilmekte olup; altın veya gümüş tel ilavesi ile dokunan ipekli kumaşlara da hatai, sevai, hamasi, seraser ve kemha gibi isimler verilmiştir.

Bazı kumaş türleri imal edildiği yerin adını almış olup; bunlar arasında en çok rastladığımız Şam alacası, Frenk atlası, İstanbul şalisi, Diyarbakır Alacası, Amelikan bezi ve Şam çitarisi gibi kumaş türleridir. Bu da, Osmanlı'da bazı bölgelerin iplik ve kumaş üretiminde ön plana çıktığını, hatta yabancı devletlerden ihtiyaç ve talebe göre kumaş imal edilmiş olduğunu göstermektedir.⁸¹

⁷⁶ A.Ş.S, 706, s.20,38,39,41,47,57,70,79; A.Ş.S, 712,s.24,26,30,33,34,48,52,61,66,84; A.Ş.S; 713, s.33, 42, 56, 57, 59, 63,72,75,77,85; A.Ş.S; 714; s.21,26,43,49,54,63,69,70,77,89,90,93,98.

⁷⁷ Kumaş çeşitleri ve cinsleri için bkz. Tablo: III

⁷⁸ İsmail Cansız, Şeriyeye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl sonlarında Yozgat Sancağı, Ankara 1977, s.80-81.

⁷⁹ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m, s.718.

⁸⁰ Osmanlı'da kumaş üretim merkezi olarak ön plana çıkan şehirler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Genç, "17-19.yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi Olarak Tokat", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Ankara, 1987, s.145-170; Nazif Öztürk, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Sanayileşme ve 1829'de Kurulan Vakıf İplik Fabrikası", Vakıflar dergisi, XXI (1990), s.23.81.

⁸¹ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.719.

Tablo III: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Kullandıkları Kumaş Çeşitleri ve Cinsleri

Kumaşlar	Cinsi
Şam Alacası	İpekli
Keçe	Keçi Yünü
Frenk Atlası	İpek, altın-gümüş tel
Keten	Keten bitkisinden elde edilen kumaş
Canfes kumaşlar	İpekli
Kutnu	İpek-pamuk
Kadife	İpek-yün
Çuka	Yünlü
Çitari	İpek-pamuk
Gezi	Pamuk-ipek
Seraser	İpek,altın-gümüş tel
Basma	Pamuklu
Alaca	İpek-pamuklu
Diyarbakır Alacası	İpekli
Sevai	İpek kılıptan
Çekme	İpek ve kılıptan
Bez	Pamuk-keten
Çit	Pamuklu
Dimi	Verevine dokunmuş kumaş
Boğasi	Pamuklu
Suzani	İğneyle işlenmiş kumaş
Bürüncek	İpek-pamuk karışımı
Asdar	Pamuk
Şeytan bezi	Pamuklu
Dülbent	Pamuklu
Beledi	Pamuklu
Kebe-keçe	Yünlü
Futa/Fota	İpek-pamuk
Selimiye	İpek
Şal	Yün/ipek-pamuk
Şali	Tiftik
Şayak	Yünlü
Pazen	Pamuk

Ankara kadınlarının kumaş tercihleri daha çok, pamuk, yün ve ipek kumaşlardan oluşmaktadır. Pamuklu kumaşların daha fazla tercih edilmesinin sebebi, ucuza mâledilen bir kumaş türü olmasından kaynaklanmaktadır. Yünlü kumaşların Ankara kadınlarınca tercih edilmesinin en önemli sebepleri ise, hem, ham maddesinin teminindeki kolaylık, hem de Ankara’da kış mevsiminin uzun ve sert geçmesinin, ısınmaya olan ihtiyacı artırmasından kaynaklandığı

düşünülmektedir. İpek ve kadife türü kumaşlar ise daha çok, maddi durumu iyi olan zengin kadınlar tarafından tercih edilmiştir.

2.2.1.2. Baş Giyecekleri

Osmanlı kadını, İslamiyet'in örtünme emrinin de bir gereği olarak baş kıyafetlerine ayrı bir önem vermiştir. Bu nedenle de başa giyilen kıyafetler aşağı yukarı aynı manalara gelse de çeşitlilik gösterir. Başa giyilen en yaygın kadın kıyafetleri dülbent, yazma, yemeni, değirmi, yaşmak, bürük, çenber, car, tarpuş ve festir. Bunlar hemen hemen aynı tür kumaşlardan yapılmış olup, kumaşın kesimine ve modeline göre bu isimleri almaktadır.

1800-1850 tarihleri arasında, Ankara kadınlarının en sık kullandıkları baş giyeceği yemenidir.⁸² Yemeni, vaktiyle Hindistan ve Yemen'de yapılmış bize de Yemen'den geldiği için bu adı almıştır.⁸³ Yemeninin oyalı, köhne, mücessem, elvan gibi çeşitleri bulunmaktadır.⁸⁴ Bazı terekelerde ise değirmi, al değirmi, çenber, çevre şeklinde ifade edildiği de görülmüştür.⁸⁵

Diğer bir baş giyeceği olan fes; Ankara kadınının sıkça kullandığı bir başlıktır. Bir baş giyeceği olarak fesin, incili fes şeklinde çeşitleri mevcut olup, incelediğimiz terekelerde sıkça geçtiği görülmektedir.⁸⁶ Tarpuş ve bürük gibi başörtülerine ise incelediğimiz terekelerde rastlanmamıştır.

Genel olarak, Ankara kadınlarının kullandıkları baş giyecekleri hemen hemen aynı tür kumaşlar olup, daha çok kumaşın kesimine, giyimine ve modeline göre farklı isimler almaktadır.

2.2.1.3. İç ve Dış Giyecekler

Osmanlı toplumunda erkek ve kadınların iç çamaşırı olarak kullandığı eşyaların isimleri ve fonksiyonları pek farklı olmayıp, bir birine benzer oldukları kaynaklardan anlaşılmaktadır. Kadın ve erkekte iç çamaşırı olarak belden aşağı

⁸² A.Ş.S, 712; s.20,26,30,33,35; A.Ş.S, 713; s.48,56; A.Ş.S, 714, s.12,21,22,49.

⁸³ Canıöz, a.g.e., s.72.

⁸⁴ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.720.

⁸⁵ A.Ş.S., 706,s.20,70,77; 712, s.20,26,33; 713, s.21,33;714, s.32.

⁸⁶ Kadınların kullandıkları baş giyecekleri için bkz. Tablo: IV

olan dizlik giyilmektedir. Bunların kutni, alaca, dokuma ve bürümcekten yapılanları bulunmaktadır.⁸⁷

Ankaralı kadınların terekelerinde iç giyim eşyaları olarak en çok rastladığımız zıbın, içlik- işlik ve gömlektir.⁸⁸ Ankara kadınlarının kullandıkları içlik çeşitleri; çit içlik, acem şalı içlik ve çitari içliktir. Gömlek ise elbise altına giyilmekte olan bir iç kıyafeti olup, terekelerde en çok rastlanan çeşidi tengi gömlek, keten gömlek, bez gömlek ve bürüncek gömlektir.

XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara'da kadınların gündelik kullandıkları en yaygın dış giyeceği entari olup; entarinin çuka, damgahane, şam çitarisi, altı parmak, alaca, çiçekli, işleme, çitari entari, suzani, mahmudiye, Şam alacası, gezi, kutnu, Diyarbakır alacası, Frank atlas entari, gibi çeşitleri olduğu görülmektedir. Entari; boydan diz kapaklarına kadar uzanan, aynı zamanda dış elbisesi olarak da giyilen bir kadın giyim eşyası olmakla birlikte Anadolu'da yaygın olarak giyilen bir kıyafet türüdür.⁸⁹ İklim şartları elbise kumaşları üzerinde de etkili olup, karasal iklimin yaşandığı Ankara'da daha çok çuka entarinin tercih edildiği görülmektedir.

Şalvar, erkek ve kadın kıyafeti olarak önemli bir yere sahiptir ve Ankaralı kadınların entariden sonra en çok tercih ettikleri dış giyim çeşididir. Terekelerdeki kayıtlara göre şalvarın daha çok; canfes, çuka, çiçekli, alaca, dimi şalvar gibi çeşitleri mevcuttur.⁹⁰

Ankaralı kadınların terekelerinde rastlanan bir diğer kıyafet türü de libadedir. Dikişli, pamuklu kısa hırka olan bu giysi XIX. yüzyılın modasını yansıtan bir kadın hırkasıdır.⁹¹ Hırka, kısa dik yakalı kolları bol ve eteği bel hizasında kısadır. Kol yenleri bileğin üç-dört parmak üstünde kalan hırkanın

⁸⁷ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.721

⁸⁸ A.Ş.S, 706. s.57,70; A.Ş.S,712, s.16; .AŞ.S.; 713, s.56,57,58,75.

⁸⁹ Cansız, a.g.e., s.74. ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Reşat Ekrem Koçu, Türk Giyim-Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, 1969, s.107-108.

⁹⁰ A.Ş.S, 706; 39,53; A.Ş.S;712, s.16,26; A.Ş.S; 713, s.56,58; A.Ş.S; 714, s.20,52

⁹¹ Zübeyde Güneş- Serdar Genç, "XIX. Yüzyılda Balıkesir'de Giyim-Kuşam Zevki ve Bir Kumaş Tüccarı, Balıkesir, 2007, s.237

yakası, ön tarafın iki boyu, eteği ve kol ağzları harç ile süslenmektedir. Düğmesiz olduğu için önü daima açık durmak zorundadır.⁹² Fermene, Ankaralı kadınların üst bedene giydikleri bir kıyafet türü olup, salta ise yakasız, iliksiz, bol ve kısa bir cekettir.

Bunların yanında aksesuarlar da giyim-kuşam eşyalarının tamamlayıcısı olması yönüyle, Ankaralı kadınların giyim-kuşam tercihleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Aksesuarlar arasında ilk sırada kuşaklar yer almaktadır. Hem erkek, hem de kadınlar tarafından kullanılan kuşaklar, beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaşlardır. 1800-1850 yılları arasında Ankara kadınının kuşak tercihleri arasında sim kuşak, yıldızlı sim kuşak, incili kuşak, sedef kuşak yer almaktadır.⁹³ Rabia binti Mehmet⁹⁴, Kezban binti Yusuf⁹⁵, Şerife Fatma binti es-Seyyid Mehmed⁹⁶, terekelerinde yıldızlı sim kuşağa rastladığımız kadınlardan bazılarıdır. Sedef kuşağa ise yalnızca Dudu Fatma'nın⁹⁷ terekesinde rastlanılmıştır. Kuşakla aynı işlevi gören uçkur da terekelerde rastladığımız aksesuarlardandır.

Bundan başka, yünden dokunmuş, ince elbiselik kumaş ile omuza ve başa örtülen büyükçe ipek ve yün kumaş olan şalın, Ankara kadını tarafından sıkça tercih edildiği görülmektedir. XIX. Yüzyılda Ankara'da İngiliz şalı, Acem şalı gibi şal çeşitlerinin kullanılmış olduğunu görmekteyiz.⁹⁸

Bütün bu kıyafetlerin hepsinin üzerine, dışarı çıkarken giyilen ve boydan aşağıya doğru uzanan kaftan- haftan, ferace kürk ve cübbe giyilmektedir. Dışa giyilen bu kıyafetlerden en çok tercih edileninin ferace ve kürk olduğu tereke kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ferace; çarşaftan önce kadınların tesettür amacı ile

⁹² Koçu, a.g.e, s.168.

⁹³ A.Ş.S, 706, s. 47,53; A.Ş.S, 712,s.20, 26,84; A.Ş.S, 713, s.33,57; A.Ş.S, 714, s.20,49,63

⁹⁴ A.Ş.S, 712; s.21

⁹⁵ A.Ş.S, 712; s.26

⁹⁶ A.Ş.S,712; s.20

⁹⁷ A.Ş., 714; s.70.

⁹⁸ A.Ş.S, 713, s.72; A.Ş.S, 714; s.20; A.Ş.S, 706, s.75

giydikleri üstlüktür. Feraceler genellikle çukaya da softan yapılırdı.⁹⁹ Ankara kadınlarının tercih ettiği kürkler ise kurd kürk, sincap çiçekli kürk, bace kürk, kakum kürk, çuka kürk, canfes kürk, nafe kürk, canfes kaplı su samuru kürk, samur kürk, sincap kürk, canfes gezi kürk ve gezi nafe kürk gibi çeşitlerinin olduğu görülmektedir.¹⁰⁰

1800-1850 yılları arasında Ankara'da yaşamış olan Mavi Fatma binti Ali'nin¹⁰¹ terekesinde yer alan giyim eşyaları ve fiyatları şu şekildedir: cedit alaca entari (40 kuruş), nafe kürk (30 kuruş), tengi gömlek ve çenber (5 adet – 15 kuruş), müsteamel alaca entari (15 kuruş), don (5 adet-15 kuruş), çevre ve yemeni (10 kuruş), müsteamel fota ve İngiliz Şalı (20 kuruş), yeşil libade ve köhne şalvar (8 kuruş)'dır. Mavi Fatma binti Ali'nin terekesinde geçen giysilerin diğer terekelerde olduğu gibi, müsteamel, cedit ya da köhne olarak ifade edildiğini görüyoruz. Buradan da anlaşılacağı üzere; giysilerin kullanılmış, eski ya da yeni oluşuna göre fiyatlandırıldığı görülmektedir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde birbirinden mana bakımından çok ciddi farklılıklar taşımayan bu kıyafetlere, Osmanlı toplumunda ayrı ayrı isimler verilmiş olması hem kültürel zenginliğin hem de zengin bir dilin varlığının kanıtıdır. Kıyafetlerin şekil olarak aynı olmakla birlikte işleme, süsleme, kumaş cinsi ve üzerindeki mücevherler bakımından farklılık göstermesi kadının ait olduğu sosyal tabaka ile ilgilidir. Ekonomik statüsü düşük olan kadınlar, giyim-kuşamlarında ucuz kumaşları tercih ederken, zengin olan kadınlar ise giysilerini ipek ve kadifeden yaptırmışlardır.

2.2.1.4. Ayakkabı

Kadınların ayaklarına giydikleri ayakkabılar hakkında kaynaklarda çok fazla çeşitlerinin bulunmasına rağmen, terekelerde fazla çeşit bulunmamaktadır. Ayağa giyilen kıyafetler arasında çorap mest, çizme ve pabuç, terekelerde rastladığımız giyim eşyalarından olup, yalnızca birkaç kadının terekesinde geçtiği

⁹⁹ M.Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü, I, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1993, s.601-602.

¹⁰⁰ A.Ş.S, 706, s.48,77; A.Ş.S; .712.s, 20,26,3052; A.Ş.S, 713, s.56,61,63,72; A.Ş.S; 714, s.20,52.

¹⁰¹ A.Ş.S, 712; S.30.

görülmektedir.¹⁰² Duda Fatma binti Mustafa'nın¹⁰³ terekesinde mest, pabuç ve çizmeye rastlanmışken, Fatma binti Abdullah¹⁰⁴, Hafize binti Hüseyin¹⁰⁵ ve Ayşe binti Halil Ahmed'in¹⁰⁶ terekelerinde çizme ve pabuca, Hüsne binti Hüseyin'in terekesinde ise yalnızca çizmeye rastlanılmıştır.

Mesh ise, hem erkekler hem de kadınlar tarafından giyilmekte olup, dini fonksiyonu da bulunmaktadır.

¹⁰² A.Ş.S, 712, s.30,48; A.Ş.S;714, s.12,67,72,93; Kadınların ayaklarına giydikleri en yaygın giyim eşyaları kundura, lapçin, potin ve çarıktır. Bkz.Erten, a.g.e, s.152.

¹⁰³ A.Ş.S, 712; s.48.

¹⁰⁴ A.Ş.S, 712; s.30

¹⁰⁵ A.Ş.S, 714; s.72.

¹⁰⁶ A.Ş.S, 714; s.93

**Tablo V:1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Kullandıkları
Giyim Eşyaları**

Başa giyilenler	Bedene giyilenler	İçe giyilenler	En dışı giyilenler	Ayağa giyilenler
Fes Yemeni Çevre Yaşmak İncili fes Dülbend Uşak yaşmağı Duvak İncili tepelik	Damgahane entari Şalvar Uçkur Çekme entari Libade Fermene Gezi şalvar İngiliz şalı Şam çitarisi entari Yaldızlı sim kuşak Kemer Canfes libade Çuka fermene Altı parmak entari Yelek Alaca entari Çiçekli entari İşleme entari Çitari entari Çit hırka Gözi entari Kutnu entari Canfes şalvar Salta Futa Hırka Sedef kuşak Yaldızlı kuşak Sim kuşak Şam alacası entari Mahmudiye entari Acem şalı Selimiye entari Fistan Değirmi şal İngiliz gözi şal Suzani entari Frenk atlas entari Seraser şalvar Diyarbakır alacası entari Diyarbakır şalvarı Diyarbakır entari Çuka fistan İncili kuşak Beyaz çiçekli entari Şeytan bezi entari	Çit içlik Don Gömlek Keten gömlek Çitari içlik Bez gömlek Dizlik Gezi dizlik İçlik Patiska dizlik Boğası dizlik Bürüncek gömlek Zıbın Acemşalı içlik	Kadife cübbe Çar Şali cübbe Nafe kürk Kurd kürk Çuka ferace Alaca haftan Cübbe Kakum kürk Bace kürk Sincap çiçekli kürk Bace kürk Sincap çiçekli kürk Canfes kürk Çuka kürk Kürk Canfes kaplı Su samuru kürk Samur kürk Sincap kürk Canfes gezi kürk Gezi nafe kürk Sagir vasak Kürk	Pabuç Mest Çizme Çorap Sırmalı pabuç

2.2.1.5.Ziynet Eşyaları

İncelediğimiz terekelerde geçen kadın süs eşyaları ve mücevherler, bunları kullanan kadınların sosyo-ekonomik statüsünü ortaya koymakla birlikte, daha aşağı tabakalardaki kadınların da imkanları dahilinde süs eşyası ve takı kullandıkları görülmektedir.

Terekelerde Ankara kadınına ait çok çeşitli ziynet eşyasına rastlanmıştır. Tespit edilen ziynet eşyalarından bazıları; incili gerdanlık, elmas gerdanlık, Macar altını, mısır altını, altın bilezik, altın halhal, altın küpe, yakut yüzük, altın burma, elmaslı zümrüt küpe örnek olarak gösterilebilir.¹⁰⁷

Araştırmamıza konu olan kadın terekeleri içinde en fazla ziynet eşyasına sahip olan Havva Binti Halil Ağa¹⁰⁸, Kezban Binti Yusuf¹⁰⁹ ile Şerife Ümmügülsüm kadın binti es- Seyyid el – Hacc Mustafa Ağa¹¹⁰dır. Bu kadınlardan Havva Binti Halil Ağa'nın ziynet eşyasının toplam değeri 2963 kuruş, Kezban Binti Yusuf'un ziynet eşyaları toplamı 3810 kuruş, Şerife Ümmügülsüm Kadın binti es-Seyyid el-Hacc Mustafa Ağa'nın ziynet eşyaları ise 4.000 kuruş değerindedir.

Bunlardan en fazla ziynet eşyasına sahip olan Şerife Ümmügülsüm Kadın binti es-Seyyid el-Hacc Mustafa Ağa'nın terekesinde yer alan ziynet eşyaları; altun bilezik (620 kuruş), boyun incisi (1500 kuruş), elmas gerdanlık (525 kuruş), incili küpe (bir çift-250 kuruş), İncili şal ve kuşak (545 kuruş), altun halhal (180 kuruş), altun saçlık ayağında İslambol nısfıyyesi (40 adet- 360 kuruş), altun yüzük (4 adet- 20 kuruş)'ten ibarettir.

Sonuç olarak Ankara kadınının kullandığı kılık- kıyafetlerin, Osmanlı giyim-kuşam kültürünün bir numunesini teşkil ettiği, Ankara'da XIX. yüzyılda kullanılan kadın kıyafetlerinin diğer Anadolu şehirlerinden temel farklılıklar göstermediği incelediğimiz terekelerden anlaşılmaktadır. İnsanların kılık-

¹⁰⁷ Kadınların kullandığı ziynet eşyaları için bkz. Liste : I

¹⁰⁸ A.Ş.S, 706, s.57.

¹⁰⁹ A.Ş.S, 706, s.47.

¹¹⁰ A.Ş.S, 706, s.48.

kıyafetlerinin belirlenmesinde gelenek – görenekler, örf, dini değerler, meslekler, statüler ve ekonomik gelir düzeyinin etkili olduğu görülmektedir.

Liste I: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Kullandıkları Ziyet Eşyaları

Altın bilezik	Atik mısır altını
İncili küpe	Onikilik altın
İncili tepelik	Atik islambol nısfıyyesi
Altın yüzük	Atik Rub’iyye
Altın küpe	Mahmudiye Altını
Altın halhal	Elmas yüzük
Altın zenger	Zümrüt
Burma	Altın baş
İnci	Macar yıldız altını
İncili gerdanlık	Elmaslı gerdanlık
Zer-i mahub	Yakut yüzük
Atik rub’iyye	Altın burma
Gerdanlık ayağı rub’iyye	Elmaslı zümrüt küpe
Altın saçlık	Elmaslı yüzük
İstanbul altını	Rumi altın
Bilezik	Adli altın
Altın toka	Boyun incisi
İslambol nısfıyyesi	Fındık altını
Mısır altını	

2.2.2.Ev ve Ev Eşyaları

2.2.2.1.Ev

Ailenin yaşadığı mekan olan evin, İslam toplumlarında mahremiyetin bir gereği olarak özel bir ehemmiyetinin olduğu bilinmektedir.¹¹¹ Ailenin içinde yaşadığı bir kültür ünitesi olan evler, ailenin dünya görüşünü, yaşam tarzını, ekonomik konumunu, bulunduğu bölgenin fiziki ve iklim koşullarını yansıtan mekanlardır. Aynı zamanda ev, Osmanlı kadını için, sosyo- kültürel hayattaki eşlik- annelik- ev hanımlığı statülerinin gerçekleştiği bir mekandır.

Osmanlı ev geleneğinin şekillenmesinde Orta Asya, Orta Doğu, İslam ve Anadolu gelenekleri önemli rol oynamıştır. Geleneklerin yanı sıra; iklim, coğrafi mekan, ekonomik güç, mimari bilgisi ve ustalık gibi diğer unsurlar da Osmanlı ev geleneğinin oluşumunda önemli görevler üstlenmişlerdir.

Genelde, sokağa sırt çevirmiş ve avlu içerisinde yer alan Müslüman evlerinin, bir veya iki yanında çeşmeleri bulunan asmalı, çardaklı, sekili, meyveli-meyvesiz ağaçları olan, geniş avlulu evler oldukları bilinmektedir.¹¹²

İncelediğimiz terekelerde “ev” karşılığı olarak “menzil” “konak” “oda” ve “hane” tabirleri geçmektedir. Şer’iyye sicillerindeki çeşitli kayıtlarda Osmanlı evinin iç bölümleri şu ifadelerle tasvir edilmektedir: iki göz çatma anbar, tahta odunluk, tahta samanlık, bir bab ahur, fırın damı, kiler, sagir aşhane, hane-i matbah, tabhane, bir bab kış evi, iki bab fevkani oda, fevkani harem odası, bir bab fevkani kahve odası, divan hane, yaz odası, baş oda, harem, üst kat sofası, mabeyn sofası, selamlık, aralık, hamam.¹¹³

Bu bölümlerden samanlık, ahur, odunluk, kiler, anbar, aşhane, matbah, fırın damı ve bazen kış odası alt katta yer alırken, üst katta divanhane, harem, selamlık, kahve odası ve yaz odası bulunmaktaydı.

¹¹¹ Bu konuda bkz: Halil İnancık, “İstanbul: Bir İslam Şehri II”, Dergah Edebiyat Sanat Kültür Dergisi II/25, İstanbul 1992.

¹¹² Ruşen Keleş, Şehirciliğin Kurumsal Temelleri, Ankara 1972, s.25

¹¹³ Demirel, a.g.m., s.705

Her türlü ihtiyaca cevap verecek şekilde çok fonksiyonlu olarak tasarlanan Osmanlı evlerinde bazı odalar yemek odası, bazıları oturma odası, bazıları da yatak odası olarak kullanılmıştır. Sofa ise aile bireylerinin gündelik yaşamlarını paylaştıkları bir ortamdır.

Evlerdeki seki veya baş odalar, ailelerde saygın kimselerin ağırlandığı mekanlardır.¹¹⁴ Ankara evleri için de benzer özellikler söylemek mümkündür¹¹⁵

Osmanlı evlerinin bir tamamlayıcısı niteliğinde olan bahçeler, aile efradı için dinlenme yeri, komşularla sohbetlerin gerçekleştiği mekanlar olmalarının yanında, bahçede yetiştirilen meyve ve sebzeler, ailenin yazlık- kışlık meyve ve sebze ihtiyacını karşılaması bakımından da önemli bir görev üstlenmiştir.¹¹⁶ Sonuç olarak, Osmanlı ailesinin meskenlerinin şekillenmesinde dini, fiziki, iktisadi ve kültürel unsurlar etkili olmuştur.

2.2.2.2. Ev Eşyaları

Sergi ve Döşemeler:

Osmanlı evinde sergi amacıyla kullanılan eşyaların başında halı, kilim, palas, cecim, çul, keçe, seccade ve hasır gelmektedir.¹¹⁷

Bu sergi ve döşemeler arasında en sık kullanılanı kilim ve palas olup, incelediğimiz terekelerin hemen hemen hepsinde bu sergilere rastlanmıştır. Halı ise bazı kadın terekelerinde rastladığımız bir sergi çeşididir.¹¹⁸ Halıların terekelerde daha çok sagir halı, cedit halı ve orta halı şeklinde geçtiğini görmekteyiz.¹¹⁹

¹¹⁴ Hayri Erten, a.g.e., s.157.

¹¹⁵ Suraiya Faroqghi, "Şehir Evinin Fizik şekli" Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992, s.1154.

¹¹⁶ A.Ş.S, 706

¹¹⁷ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.707

¹¹⁸ A.Ş.S, 712/s.52, s.61; A.Ş.S,706, s.47, s.79, A.Ş.S,714, s,87, 713, s.58

¹¹⁹ Sergi ve döşemeler için bkz: Tablo: VI

Seccade, daha çok üstünde secdeye varmak için kullanılan bir yaygı olup, aynı zamanda sergi amacıyla da kullanılmıştır. İncelediğimiz kadın terekelerinde kullanılan seccadeler, daha çok halı seccade şeklinde ifade edilmiştir.¹²⁰

Yine bir sergi çeşidi olan cicim yalnızca 3 kadının terekesinde, hasır ise bir kadının terekesinde geçmektedir.¹²¹ Hasır, daha çok, kışların soğuk geçtiği iklim bölgelerinde, halı ve kilimlerin altına serilerek kullanılan bir sergi çeşidi olup; incelediğimiz terekeler içinde Safranbolulu Şerife el-Hacc b.Abdülhalim Ağa'nın terekesinde "Mısır hasır" olarak geçmektedir.¹²² Osmanlı evlerinde yaygı ve sergilerin üzerine, minderler ve yaslanmak amacıyla yastıklar konmaktaydı. Bu minder ve yastıklar, günümüzdeki sandalye ve koltukların görevini yerine getirmekteydi. Yastık ve minderleri incelediğimiz terekelerde daha çok; çit minder, alaca minder, köşe minder, köşe yastığı, minder, yastık, kutnu minder, Bursa yastığı, beledi yastık, kadife yastık olarak adlandırılmıştır.¹²³

Makat ise; işlevi itibariyle minder görevi gören bir eşya olmasının yanında, minder kadar yaygın kullanımının olmadığını incelediğimiz terekelerden anlamış bulunmaktayız.¹²⁴ Bunlardan başka, çok fazla olmamakla birlikte bazı kadın terekelerinde iskemleye de rastlanmıştır.¹²⁵

Osmanlı ailesinin kullandığı sergi ve döşemeler içinde, yukarıda bahsettiğimiz eşyaların dışında; pencere, kapı, baca ve ocakları örtmek amacı ile kullanılan perde ve örtüler de bulunmaktadır. İncelediğimiz kadın terekelerinin ise yalnızca dört tanesinde perde bulunduğu görülmektedir.¹²⁶

¹²⁰ A.Ş.S, 712, s.61. A.Ş.S, 706, s.47, s.57, A.Ş.S,714, 90. A.Ş.S,713/s.58, s.76.

¹²¹ A.Ş.S, 712, s.52, A.Ş.S,714/s.72, s.84, s.90, bunların dışında yün veya kıldan ıslatılarak dövülmek suretiyle yapılan kalın ve kaba kumaşa keçe adı verilmektedir. Anadolu'da yaygın bir sergi malzemesi olarak kullanılmıştır. Bkz: R.Ekrem Koçu, a.g.e,s.152/A.Ş.S, 706/47

¹²² A.Ş.S, 712, s.52, bkz: Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.709, A.Ş.S,712/s.16, s.20, s.30, s.61

¹²³ A.Ş.S 714/s.78,93; A.Ş.S,713, s.58

¹²⁴ A.Ş.S 706/s.57, s.77, A.Ş.S, 712/ s.52; A.Ş.S, 713/s.58, s.77; A.Ş.S, 714/s.87.

¹²⁵ A.Ş.S, 712/s.26, s.77;A.Ş.S, 706 / s.62; A.Ş.S, 714/s.70

¹²⁶ A.Ş.S, 706/s.57, A.Ş.S, 712/s.30, s.52, A.Ş.S, 714/s.20

Yatak Takımları

Osmanlı ailesinde her evin temel zorunlu ihtiyaçlarından olan yatak takımları, geceleri serilip üzerinde uyku ihtiyacı giderildikten sonra, gündüzleri toplanarak yüklüklerde muhafaza edilirdi. Böylece, ev halkının içinde yaşadığı tüm adaylar, ihtiyaca göre açılıp yayılan ve toplanan özelliğiyle farklı fonksiyonları yerine getirecek nitelikte kullanıma açılmıştı.

Terekelerde, yatak takımları olarak nitelendirebileceğiniz eşyalar, yatak-döşek, yorgan, yastık, çarşaf olarak isimlendirilmiştir. Yataklar genellikle yünden olup; yatağın büyüklüğü, kumaşın cinsine göre misafire verilen değeri de ifade etmesi açısından önem taşımaktaydı. Yorgan ise, yatağın üstüne örtülen ve genellikle yünle dolu olan yatak takımlarındandır. Yastık ise içine ot, keten, pamuk, yün, kuştüyü gibi maddeler doldurulmuş, torba şeklinde bezden yapılmış, dayanılacak ve baş koyacak yumuşak bir yatak takımıdır.¹²⁷

Terekelerde ismi geçen yatak takımları kadife yastık, Bursa yastığı, işleme yastık, çit yastık, beledi yastık, kutnu yorgan, çiçekli yorgan, çiçekli çarşaf, keten çarşaf, mai çarşaf, beledi döşek şeklinde belirtilmiştir.¹²⁸ Bunlara ait yüzler ise bez, kutnu, çit, dimi, keten gibi isimlerle ifade edilmiştir.

Mutfak Takımları

Osmanlı ailesi, çok zengin bir yemek kültürüne sahip olup, bunun bir uzantısı olarak da zengin bir mutfak kültürüne sahip bulunmaktadır. Kaynaklardan anlaşıldığı üzere, Osmanlı ailesinin kullandığı mutfak eşyaları çok farklı isimlerle adlandırılan, oldukça zengin içerikli araç-gereçlerdir. Mutfak eşyaları genellikle ocak çevresinde muhafaza edilip, temelde bakır, pirinç, demir, toprak, porselen, cam gibi malzemelerden yapılmışlardır. Kaynaklarda fazla yer işgal etmemesi için evani-i nühas adı altında verilmektedir.

¹²⁷ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.709, Cansız, a.g.e, s.101, yatak takımları için bkz:Tablo: VI

¹²⁸ A.Ş.S, 712s.26, s.30, s.84, A.Ş.S,713, s.76, A.Ş.S, 714;s.72, s.84 incelenen terekelerde, yine bir çeşit çocuk yatağı sayabileceğimiz beşik takımına da rastlanmıştır. Bkz: A.Ş.S, 712, s.84.

Yemek hazırlama eşyaları olarak terekelerde en çok geçenler satır, bıçak, havan, tahra, kevgir, süzgeç gibi eşyalardır. Yemekler her evde bulunan mangallarda pişirilirdi. Terekelerde geçen yemek pişirme ekipmanları mangaldan başka, sac ayağı, ocak demiri, demir maşa, ateş küreği ve ateş tavaıdır.¹²⁹

Çeşitli büyüklükteki tencere, tava, kozan, sini ve tepsilerde pişen yemekler leğen, çorba leğeni, sahan, tabak, kapaklı sahan, kase, tas gibi mutfak araç-gereçleri ile servis edilmektedir. Yemek esnasında kullanılan mutfak aletleri ise; sofr a bezi, sofr a altlığı, tabak, tas, kaşık, kalay kaşık, çatal¹³⁰, bakraç, güğüm, maşrapa, billur ve bardaktır.¹³¹ Yiyecek ve içecekleri muhafaza etmek için ise, helke, bakraç, kazan, küp gibi eşyalar kullanılmaktaydı.

Keyif ve Koku Verici Aletler

Osmanlı ailesinde keyif verici içecek ve koku verici aletlerin sıklıkla kullanıldığı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bunları, kahve, şerbet takımları, duhan, nargile, buhurdan, gülabdan ve enfiye olarak sıralamak mümkündür.

Ankaralı kadınların mutfaklarında, kahve takımlarının oldukça fazla yer tutması, Osmanlı'da zengin bir kahve kültürünün var olduğunu ortaya koymaktadır. Kahvenin kavrulması ve öğütülmesi amacı ile kullanılan kahve tavaı ve kahve dibeğinin; kahvenin pişirilmesi ve içmek üzere sunulması amacı ile kahve ocağı, kahve güğümü, kahve ıbrığı, kahve cezvesi, fincan, tonbak ve zarfların kullanılmış olduğunu tereke kayıtlarından anlıyoruz.¹³²

Keyif verici maddelerden bir diğeri de duhan ve duhan takımlarıdır. Kaynaklarda duhan olarak adlandırılmış olan, tütün, XIX. Yüzyılın ilk yarısında Ankara'da yaşamış olan kadınların terekelerinde iki şekilde de geçmektedir. Duhan çubuğu, duhan kesesi, tütün tablası terekelerde geçen duhan

¹²⁹ A.Ş.S, 706, s.47,77; A.Ş.S,712, s.26; A.Ş.S,713, s.57, s.63, A.Ş.S,714, s.23, Mutfak takımları için bkz:Tablo VI

¹³⁰ İncelediğimiz terekeler içinde çatal, sadece bir kadının terekesinde yer almaktadır, bkz: A.Ş.S, 712, s.84.

¹³¹ A.Ş.S, 706, s.57, s.62; A.Ş.S, 712, s.26 s.59, s.77; A.Ş.S,713, s.21, s.31;A.Ş.S, 714, s.48, s.51.

¹³² A.Ş.S, 712, s.30; s.87

takımlarındandır.¹³³ Tütünün farklı bir şekilde içimi de nargile ile olmaktadır. Ankaralı kadınların terekelerinde nargilenin kendisine rastlanılmış olmasa da, nargile ile ilgili aletlerden olan nar-büş ve ser adlı aletlere rastlanılmıştır.¹³⁴ Enfiye ise yine bir tütün içim şekli olup yalnızca iki kadının terekesinde enfiye kutusuna rastlanılmıştır.¹³⁵

Gülabdanlar ise, ortamın güzel kokmasını sağlamak amacı ile Osmanlı ailelerince tercih edilmiştir. Tereke kayıtlarında pek fazla gülabdana rastlanılmamıştır.¹³⁶

Yiyecek Malzemeleri

Zengin bir mutfak kültürüne sahip olan Osmanlı'da yiyecek içecek kültürü de bu oranda zengindi. Ancak incelediğimiz terekelerde, bu zengin kültüre rağmen fazla yiyecek malzemesine rastlanılmamıştır. Tespit edilenler arasında kahve, hinta (buğday), şa'ir (arpa), şeker, zerdali kurusu, yağ, bakla, bulgur, yarma, bal, pekmez, pastırma yer almaktadır.¹³⁷ Terekesinde en çok yiyecek malzemesi tespit ettiğimiz kadın, Şerife Fatma b.Musa'dır¹³⁸ burada kuru ve saklanabilen yiyeceklerin terekelerde daha çok yer alması, kışların uzun ve sert geçmesi nedeniyle yiyeceklerini ve ihtiyaçlarını önceden tedarik ettiklerini akla getirmektedir.

Temizlik Aletleri

İslami emirlerin bir gereği olarak Osmanlı ailesinde temizliğe çok önem verilmiştir. "Temizlik imandan gelir" gibi öğretilerle oluşturulmuş bir toplum kültürüne sahip olan Osmanlı ailelerinde, temizliğin yeri de farklıydı. Bu kültürün bir parçası olan Ankaralı ailelerde de temizliğe verilen önem oldukça fazlaydı.

¹³³ A.Ş.S, 706, s.77; A.Ş.S, 713, s.58, s.76, A.Ş.S, 714, s.20

¹³⁴ A.Ş.S. 714, s.20

¹³⁵ A.Ş.S, 712, s.87, A.Ş.S, 713, s.76

¹³⁶ Gülabdan, gül suyunun konulduğu kaba verilen isimdir, bkz, Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.713, A.Ş.S, 713/, s. 76

¹³⁷ A.Ş.S. 712, s.30, 713, s.59, s.61, s.76; 714, s.69, s.98

¹³⁸ A.Ş.S. 713, s.76

Ankaralı kadınların temizliğe vermiş oldukları önemi, terekelerinde geçen temizlik aletlerinin bolluğundan anlıyoruz.¹³⁹

1800-1850 yıllarında Ankara'da yaşamış olan kadınların evlerinde kullandıkları temizlik aletlerinin başlıcaları, hamam leğeni, hamam esbabı, hamam peştemali, hamam havlusu, sabun, abdest ibriği, ve peşkirdir¹⁴⁰ çamaşır kazanı, süpürge, el tabesi ve ateş tabesi gibi aletler ise terekelerde rastladığımız diğer temizlik aletleridir.

Aydınlanma Aletleri

Osmanlı evinin aydınlatılmasında çoğunlukla şamdan, fener, mum, fanus ve yağdanlık kullanılmaktaydı.¹⁴¹ Terekelerde sık geçen aydınlanma aletleri fener ve şamdandır. Bu aletler, fener, cam fener ve şamdan şeklinde tereke kayıtlarında geçmektedir.¹⁴² Her evde bulunan ocaktan, yemek pişirmenin yanı sıra, ısınma ve aydınlanma amacıyla da yararlanılmaktaydı.

Silahlar

Silahlar, Osmanlı toplumunun bütün kesimlerinde görülmekle birlikte, çeşit ve sayı bakımından askeri zümreye mensup olanlar arasında daha yaygın olarak bulunmaktaydı.

Tereke kayıtlarında tespit edilen silahlar ve silahlara ait parçalar arasında, tüfenk, tüfenk tarağı, simli kılıç, çakı, bıçak, simli hançer, hançer ve piştov yer almaktadır.¹⁴³ Terekelerde, bu silahların Ankaralı kadınların doğrudan kendisine ait olup olmadığı, ya da kendilerine miras kalıp kalmamış olduğu konusunda herhangi bir bilgiye rastlanılamamıştır.

¹³⁹ Bkz. Tablo: VI

¹⁴⁰ A.Ş.S. 706, s.53, s.57, s.70; 712, s.16, s.87, 713, s.21, s.33, s.142, 714, s.20, s.48; temizlik aletleri için bkz. Tablo : VI

¹⁴¹ Demirel-Gürbüz-Tuş, a.g.m., s.714.

¹⁴² A.Ş.S. 706, s.20, s.41, A.Ş.S, 712, s.30, s.59; A.Ş.S,713, s.72, A.Ş.S, 714, s.43

¹⁴³ A.Ş.S. 706, s.38, s.57, s.77; A.Ş.S, 712, s.30, s.87; A.Ş.S, 713, s.57, s.62, s.72; A.Ş.S,714, s.51, s.70, s.72, s.99.

Tablo VI: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara'da Kullanılan Ev Eşyaları

Sergi ve döşemeler	Yatak takımları	Mutfak takımları	Keyif ve koku verici aletler	Temizlik aletleri	Aydınlanma aletleri	Kitap-saat ve silahlar
Palas Minder Kebe Çit minder Alaca minder Kilim Seccade Köşe yastığı İskemle Perde Makad Halı Mısır hasırı Kutnu minder Halı seccade Çit makad Köhne kilim Selanik keçesi Köhne minder Şayak makad Cedid halı Orta halı Boz kilim Kutnu minder Çuka seccade Bez perde Cicim Dimi makad	Döşek yüzü Beledi yastık Döşek Yorgan Çarşaf Şilte Seraser döşek Keten çarşaf Beledi döşek Çit yorgan Çit yorgan Keten yorgan yüzü Yüz yastığı Kadife yastık Köhne yorgan Köhne yastık Kutnu yorgan Çiçekli çarşaf Beşik takımı Kadife yastık yüzü İşleme yastık yüzü Mai çarşaf Bursa yastığı Çiçekli yorgan	Sini Çorba tası Sahan Tas Kapaklı sahan Sofra altı Tabak Tencere Mangal Bakraç Tava Kenarlı tepsi Yağ tavası Maşraba Su tası Tahra Süt tavası Tepsi Havan Cezve Kaşık Kıyma tahtası Gügüm Maşa Çenber tabak Dibek Satır Saplı tas Kadeh Bıçak Çatal Kalay kaşık Kase Sim tepsi Sim su tası Pirinç su tası Hoşaf tası Pekmez tavası Kalay tabak Ocak demiri Helva tavası Çorba leğeni Kapaklı tas Billur bardak Nihale Bardak Billur Kahve tavası Sac	Sim zarf ve tombak Fincan Kahve dibeği Bakır zarf Pirinç zarf Kahve ibriği Enfiye kutusu Tütün tabiyesi Narpuç ve ser Duhan tabası Duhan çubuğu Gülabdan Duhan kesesi	Kazgan Hamam takımı Peşkir Yağlık Peştamal Hamam leğeni Havlu ibrik Leğen Hamam gömleği Tas Hamam esvabı Sabun Abdest leğeni	Şamdan Cam fener Fener	Kelam-ı kadim Kütüb-ı müteferrika Mushaf-ı şerif En'am-ı şerif Faris saat Saat Tüfenk Tüfenk tarafı Simli kılıç Çakı Simli hançer Hançer Piştov Bıçak

Kitaplar ve Saatler

Osmanlı'da matbaanın yaygınlaşması XIX. yüzyılın ilk yarısı itibariyle gerçekleştiği için el emeği ile yazılan kitaplara sahip olan aile sayısı da azdı. Tereke kayıtlarında, bu sebeple çok az kitaba rastlanmıştır. Bu kitaplar; Kelam-ı Kadim, Kütüb-ı Müteferrika, Mushaf-ı Şerif, En'am-ı Şerif gibi dini içerikli kitaplardır¹⁴⁴

Saatler ise; zamanın tayini amacıyla çok eski tarihlerden beri insanları yakından ilgilendirmiştir. Zaman tayini, Müslüman toplumlarda, namaz vakitlerinin belirlenmesi konusunda büyük önem taşımaktaydı. Bu nedenle Müslüman bir devlet olan Osmanlı'da da saatlere ayrı bir önem verilmekteydi.

Osmanlı ailesi için önemli bir gereç olmasına rağmen, tereke kayıtlarında rastlayabildiğimiz saat sayısı yalnızca 2'dir. Bunlardan ilki Mavi Fatma binti Ali'ye ait Faris saat,¹⁴⁵ diğeri ise; Fatma binti Mehmet'e ait olan saattir¹⁴⁶

Diğer Ev Eşyaları

Osmanlı ailesinin sahip olduğu ve yukarıdaki sınıflamaların dışında kalan eşyaları iki ayrı gurpta toplamak mümkündür. İlk olarak, kaynaklarda sıkça geçen kazma, balta, kürek, keser, sepet, çapa, ceviz sandık, meşin sandık, çekmece, çuval, harar, kutu, sepet sandık, fildişi kutu, hırdavat kutusu, hurç, gibi eşyaların yanı sıra, ikinci olarak kaynaklarda nadiren zikredilen, terazi, çepin, kerme, odun, kömür, hatap, çadır, urgan, kürsü, gözlük, kıyma tahtası, mühür, tesbih gibi eşyaları sayabiliriz.¹⁴⁷

¹⁴⁴ A.Ş.S. 706, s.57; A.Ş.S. 712, s.30, s.87; A.Ş.S. 714, s.74, s.87

¹⁴⁵ A.Ş.S. 712, s.30

¹⁴⁶ A.Ş.S. 712, s.87

¹⁴⁷ A.Ş.S. 706, s.57, s.77; A.Ş.S.712, s.35, s.87, A.Ş.S.713, s.33;A.Ş.S, 714, s.20, s.23, s.54, s.78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.EKONOMİK HAYATTA ANKARA KADINI

Osmanlı kadını, sanılanın aksine, eve bağımlı bir hayat geçirmemiş, sosyal ve ekonomik hayatta da kendi üstüne düşen görevleri yerine getirmiştir. Osmanlı ailesinde kadınların evlerinde çocuk büyütme veya ev işleriyle uğraşma sorumluluk ve rollerinden başka, ekonomik hayatta servet sahibi veya işletmeci olarak yer aldıklarını, yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır.¹⁴⁸ Osmanlı kadını, sahip olduğu mal ve mülkü dilediği gibi tasarruf etme hakkına sahip olduğu gibi; üretim, ticaret gibi alanlarda da bizzat faaliyet göstermişlerdir.¹⁴⁹

Kendi mal ve mülkünü dilediği gibi tasarruf eden Ankara kadını, sık sık borç para alıp vermiş, gayr-i menkul satmış veya almış, kendi adına vakıf kurumları inşa ettirmiş kendi ürettiği mamulünü çarşı ve pazarlarda satışa sunmuştur.

3.1.Mal Varlığı ve Zenginlik

Osmanlı kadınının ekonomik hayattaki etkin rolünü dile getirdikten sonra, terekelerdeki kayıtlardan yola çıkarak, XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara'lı kadınların sahip oldukları mal varlıklarını incelemeye çalışacağız.

95 Müslüman, 16 gayrimüslim, toplam 111 kadın terekesini incelediğimizde kadınların mal varlıklarının 0-1000 kuruş ile 1000-10000 kuruş aralığında değiştiğini görüyoruz. Tablo VII'den de anlaşılacağı üzere, Müslim kadınların %49.4'ü alt tabakaya ait gelir grubunda yer alırken, %50.5'i orta tabakaya ait gelir grubunda yer almaktadır. Gayrimüslim kadınların ise %62.6'sı

¹⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Latif Kabaklı Çimen, Türk Töresinde Kadın ve Aile, I.Baskı, İstanbul 2008, s.282.

¹⁴⁹ Abdurrahman Kurt, Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876) Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 1998, s.109.

alt tabakaya, %37.4'ü ise orta tabakaya ait gelir grubunda yer almaktadır. Yüksek gelire sahip olan tereke sahibine ise rastlanmamıştır.

**Tablo VII. Tereke Defterlerine göre kadınların mal varlıkları
(1800-1850)**

Zenginlik aralığı (krş)	Müslim		Gayri Müslim	
	Adet	%	Adet	%
0-500	24	25,2	5	31,3
501-1000	23	24,2	5	31,3
1001-2500	26	27,3	5	31,3
2501-5000	19	20	1	6,1
5001-10.000	3	3,2	-	-
Toplam	95	100	16	100

Örneğin düşük gelire sahip olan kadınlar arasında, Fatma binti Halil (71,5 kuruş)¹⁵⁰, Ane binti Karabet (138 kuruş)¹⁵¹, Ayşe binti Ahmet (164 Kuruş)¹⁵² yer alırken; orta seviyede gelire sahip kadınlar arasında Rahime binti Mehmet (1634,5 kuruş)¹⁵³, Ayşe binti Hacı Said (2932 kuruş)¹⁵⁴, Hatice binti Abdülcelil (2240 kuruş)¹⁵⁵, Şerife ümmügülsüm Kadın binti es-Seyyid el – Hacc Mustafa Ağa (6113 kuruş)¹⁵⁶ ile Havva binti Halil Ağa (7860 kuruş)¹⁵⁷ yer almaktadır.

111 terekeden yola çıkılarak yapılan bu incelemenin bize XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara kadınının ekonomik durumu ile ilgili bir fikir verebileceği kanaatindeyiz. İncelemelerden ve tablodan da anlaşılacağı gibi bahsedilen zaman zarfında Ankaralı kadınların ekonomik tabakalaşmasının alt gelir ve orta gelir

¹⁵⁰ A.Ş.S. 712, s.66

¹⁵¹ A.Ş.S. 714, s.55

¹⁵² A.Ş.S. 714, s.12

¹⁵³ A.Ş.S. 714, s.52

¹⁵⁴ A.Ş.S. 714, s.87

¹⁵⁵ A.Ş.S. 714, s.84

¹⁵⁶ A.Ş.S. 706, s.48

¹⁵⁷ A.Ş.S. 706, s.57

grubunda neredeyse eşit dağıldığı görülmektedir.¹⁵⁸ Bu konuda Ömer Demirel’in “Sivas Küçük Minare” ve Abdurrahman Kurt’un “Bursa” ile ilgili yaptığı çalışmalar sonucu elde ettiği sonuçlar, orta halliğinin çoğunlukta olduğunu göstermektedir.¹⁵⁹

3.1.1. Sosyal Statülerine Göre

Kadınların terekeleri incelenirken göz önünde bulundurduğumuz kriterlerden biri de ailelerinin sosyal statüleri idi. Kadınların ve ailelerinin sosyal statüleri; onların toplumda ve sosyo-kültürel yaşamda edindikleri yer ile ilgili bilgi vermenin yanında, ekonomik durumları hakkında aydınlatıcı olabilmektedir.

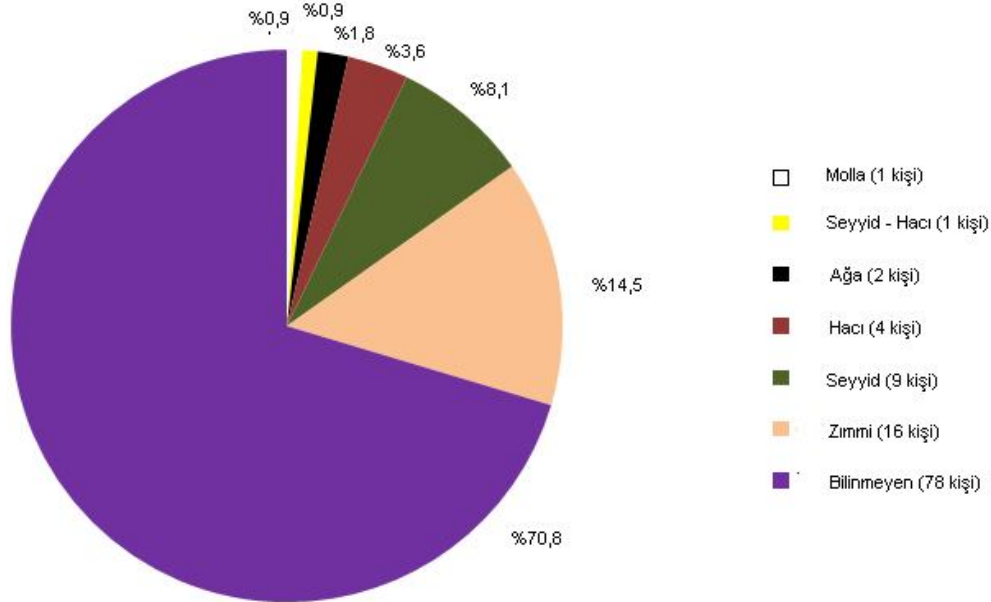
Tablo VIII. Babalarının sosyal statülerine göre kadınların ekonomik tabakalaşması (1800-1850)

Sosyal Statü	Servet durumu									
	0-1000		1001-3000		3001-5000		5001-7000+		Toplam	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Seyyid	1	11	3	33	5	56	-	-	9	100
Hacı	1	25	1	25	2	50	-	-	4	100
Molla	1	100	-	-	-	-	-	-	1	100
Seyyid-i Hacı	-	-	-	-	-	-	1	100	1	100
Ağa	-	-	-	-	-	-	2	100	2	100
Zımmi	10	63	6	37	-	-	-	-	16	100
Bilinmeyen	45	56	25	32	8	12	-	-	78	100

Kadınların ailelerinin sosyal statülerini belirlememize yardımcı olan en önemli unsur, kadınların isimlerinin yanında yer alan dini, mesleki, soyluluk ifade eden unvan ve lakapları olmuştur.

¹⁵⁸ Zenginlik miktarlarının, alt-orta-üst gelir gruplarının belirlenmesinde dönemin yaklaşık koyun fiyatları esas alınmıştır. O dönemde bir koyun yaklaşık olarak 40 kuruş değerindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurt, a.g.e., s.111

¹⁵⁹ Ömer Demirel, Kuruluşundan Günümüze Çeşitli Yönleriyle Bir Osmanlı Mahallesi: Sivas Küçük Minare Mahallesi, XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1999, s.1856; Kurt, a.g.e, s.107-122.

Grafik I: Babalarının Sosyal Statülerine Göre Kadınların Ekonomik Tabakalaşma Oranı (1800-1850)

Tablo VIII ve Grafik I incelendiğinde kadınların %70,8'i nin isimlerinin yanında sosyal statülerini ifade edici herhangi bir ibare bulunmayan gruba dahil oldukları görülmektedir. Bu gruba dahil olan kadınların sayısı 78 olup, terekelerinin mal varlıklarına bakıldığında %56'lık kısmının 0-1000 kuruş arasındaki zenginlik aralığında olduğu, %44'lük kısmının ise 1000-10,000 kuruş arasındaki zenginlik aralığında yer aldıkları görülmektedir. Kadınların dahil oldukları ailevi unvanlardan olan “seyyid” ünvanına; mevcut tereke sahipleri içerisinde 9 kişide rastlanılmıştır. “Seyyid” ünvanı Hz.Peygamber soyundan gelen tüm erkeklerin isimleri önünde kullanılmıştır¹⁶⁰

Ailevi unvanları “seyyid” olan kadınların bulunduğu grubun zenginlik aralığına baktığımızda %89'unun 1000-10,000 kuruş arasındaki zenginlik aralığında olduğu görülmektedir. Geriye kalan %11'lik kısım ise 0-1000 kuruş arasındaki zenginlik aralığındadır.

¹⁶⁰ Demirel, “Niceliksel Yapı”, s.948

“Hacı” unvanına sahip ailelere mensup olan kadınların sayısı incelenen terekelerde 4 kişi olup; bu kadınların yer aldıkları zenginlik aralıklarına baktığımızda %75’inin 1000-10,000, %25’inin ise 0-1000 kuruş zenginlik aralığında olduğu görülmektedir. Tereke kayıtlarında “seyyid” ve “hacı” unvanlarını bir arada taşıyan tek kişi görülmektedir.

“Ağa” unvanı taşıyan ailelere mensup kadınların oranı %1,8 olup (2 kişi), bu ailelerin kadınları 1000-10.000 kuruş arasındaki zenginlik aralığına sahiptirler. Ağa, Bey, Efendi gibi ünvana sahip kişiler ehl-i örf dediğimiz devlet yönetimini gerçekleştiren zümredir¹⁶¹

Kadınların ailelerinin yer aldığı zümrelere göre yapılan tasnife göre; alt tabaka ve orta tabaka olarak adlandırabileceğimiz zenginlik aralıklarında her gruptan kadınların bulunduğu gözlenmektedir. Yoğunluğun ise 1000-10.000 kuruş arasında dağıldığı görülmektedir.

Ekonomik tabakalaşmanın bir başka göstergesi de kadınların kendi sosyal statüleridir. Kadınların sosyal statüleri hakkında bize fikir veren en önemli gösterge ise isimlerin sonunda ve başında yer alan “şerife, hanım, hace, kadın” gibi ünvanlardır.

¹⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Demirel, a.g.m., s.948

**Tablo IX. Sosyal Statülerine Göre Kadınların Ekonomik Durumu
(1800-1850)**

	Şerife		Hacı		Kadın- şerife		Şerife hacı		Zimmi		Hoca		Bilinmeyen	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-1000	5	36	1	100					10	63	1	100	41	53
1001- 3000	2	14							6	37			27	35
3001- 5000	7	50											8	10
5001- 7000+					1	100	1	100					1	2
Toplam	14	100	1	100	1	100	1	100	16	100	1	100	77	100

Tablo IX’u incelediğimizde, statüleri gösteren ünvanlar arasında en çok “şerife” ünvanıdır. “Şerife” ünvanı kadınların dinsel statüsünü göstermekte olup, Hz. Peygamber’e Hz. Hüseyin yoluyla ulaşanlara “seyyid”, Hz. Hasan kanalı ile ulaşanlara “şerif” denildiğini, kadınların isimleri önünde yer alan “şerife” ibaresinin buradan kaynaklandığını bildirmekte yarar vardır.¹⁶² Şerife ünvanını taşıyan 14 kadından 5’i 0-1000; kalan 9’u ise 1000-10,000 kuruş aralığındaki grupta yer almaktadır. Şerife Fatma binti el-Hacc Halil 3319 kuruşluk ¹⁶³ mal varlığı ile, Şerife Fatma binti Seyyid Süleyman’ın ise 2283 kuruşluk¹⁶⁴ mal varlığı ile orta tabakada yer aldığını söyleyebiliriz. Şerife Seyyide Binti Hüsiyen’in ise 441 kuruşluk¹⁶⁵ mal varlığı ile alt tabakada yer aldığı görülmektedir.

¹⁶² Kurt, a.g.e., s.111-112

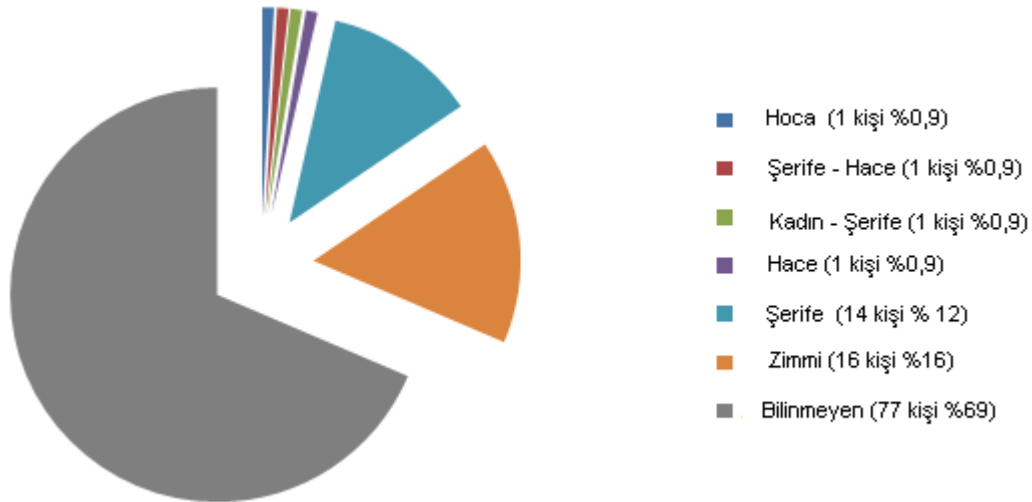
¹⁶³ A.Ş.S. 713, s.76

¹⁶⁴ A.Ş.S. 713, s.75

¹⁶⁵ A.Ş.S. 713, s.42

Yine bir dinsel statü olan “hacı” ünvanlı kadınlara, tereke kayıtlarında yalnızca bir kez rastlanılmıştır. Hacı Ayşe binti Ahmet ¹⁶⁶ isimli bu kadının terekesindeki mal varlığı 0-1000 kuruş aralığında olup, alt tabakada yer aldığı görülmektedir. Hacc lakaplı kadınlar ve, isimlerinde el- Hacc ünvanı bulunanların bu ünvanı hacca gittikleri için aldıklarını belirtmekte yarar vardır.¹⁶⁷ Her iki ünvanı aynı anda kullanan tek kadın tereke sahibi bulunmakta olup (Şerife-hacı), terekesindeki mal varlığı 1000-10,000 kuruş aralığındadır.

Hoca ünvanına sahip olan Hoca Fatma binti Musa'nın¹⁶⁸ 488 kuruşluk terekesiyle alt tabakada yer aldığını söyleyebiliriz.

Grafik II: Statülerine Göre Kadınların Ekonomik Tabakalaşma Oranı (1800-1850)

Burada dikkat çekici bir başka durum ise gayri müslim kadınlarda unvan ya da lakabın müslim kadınlara oranla çok daha az görülmesidir. Benzer bir durum müslim kadınlar ile müslim erkekler arasında da mevcuttur. Zira, müslim kadınlarda unvan ve lakaplar müslim erkeklere göre daha az kullanılmıştır.

¹⁶⁶ A.Ş.S. 712, s.30

¹⁶⁷ Demirel, a.g.m. s.947

¹⁶⁸ A.Ş.S. 713, s.33

3.2. Mal Varlığının Menşei

Osmanlı ailesinde İslam dininin değer ve kuralları önemli yer tutmaktadır. İslam hukukçuları teorik olarak “karı- koca arasında mal ayrılığı prensibi bulunduğu, her birinin sahip oldukları ekonomik varlıklarını diledikleri gibi harcayabilecekleri, hatta dilerlerse bir başkasına vekalet vererek harcama yapabileceklerini ve ortaklık kurabileceklerini belirtmişlerdir.¹⁶⁹

Kadınların gelirleri evlenirken nikah akdi sırasında belirlenen mehir, miras payı ve diğer yollardan elde edilenlerden oluşmaktadır.¹⁷⁰

3.2.1.Mehir

Kadınların mal varlıklarının kaynaklarından biri mehirdir. Evlilik öncesinde erkek tarafından kadına vaad edilen mehir; islami bir gereklilik olup, kadınları boşanma ve dul kalma durumunda güvence altına almayı amaçlar.

Mehir, kocanın ölümü ya da boşanma durumunda, kadının belli bir süre yaşamını sürdürmesini sağladığı gibi, kocasından boşanmak isteyen kadın, mehrinden vazgeçerek, boşanma sürecini kısaltma yoluna gidebilirdi. Zengin-fakir hemen her kadının terekesinde yer alan mehir, kadınların hayat garantisini olmuştur.¹⁷¹

Kadınlar mehirlerini diledikleri gibi kullanma hakkına sahiptirler. Kadınların izni olmadan ne babaları ne de kardeşleri mehri kullanma yetkisine sahiptir.¹⁷² Mehir, ödenme zamanına göre mehr-i muaccel ve mehr-i müeccel isimlerini alır. Mehr-i muaccel, erkeğin evlenme sırasında kadına peşin olarak verdiği miktardır.¹⁷³ Mehr-i müeccel ise; ödenmesi muayyen bir va'deye bağlanmış olan mehirdir. Mehr-i müeccelin nikah sırasında miktarının şahitler huzurunda tespit edilmesi gerekir. Şayet belirlenmezse boşanma veya ölüm halinde, emsallerine veya mirascıların kendi aralarında belirleyecekleri miktar

¹⁶⁹ M.Akif Aydın, “Osmanlı Toplumunda Kadın ve Tanzimat Sonrası Gelişmeler” Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 1996, s.144.

¹⁷⁰ Çimen, a.g.e., s.282

¹⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.Halil Cin, Evlenme, s.210-249

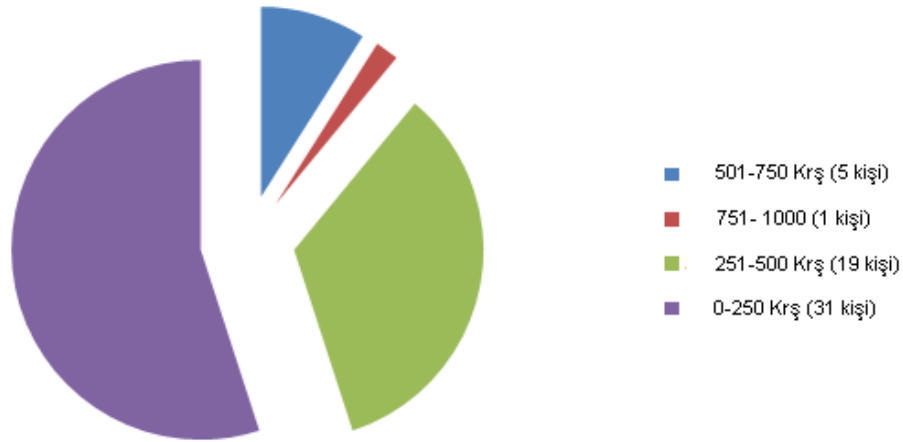
¹⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurt, Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu, s.26-27.

¹⁷³ Bilmen, a.g.e, s.121-122

para, mehr-i müeccel olarak terekeden düşülerek verilirdi.¹⁷⁴ Mehr-i muaccelde ise nikah sırasında verilmeyen para; boşanma veya ölüm halinde terekeden alınabilirdi.¹⁷⁵

Tablo X: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Kadınların Mehir Miktarları

Mehir miktarı (krş)	Sayı	%
0-250	31	55
251-500	19	34
501-750	5	9
751-1000	1	2
Toplam	56	100

Grafik III:1800-1850 Yılları Arasında Kadınların Mehir Miktarları

Tablo ve grafik incelendiğinde, mehir miktarlarını tespit edebildiğimiz kadınlar içinde %55’lik dilimde bulunan kadınların mehir miktarlarının 0-250 kuruş aralığında olduğu görülmektedir. 19 kişinin yer aldığı %34’lük dilimi oluşturan kadınların mehir miktarları 251-500 kuruş aralığındadır. İncelediğimiz

¹⁷⁴ Çimen, a.g.e.,s.242

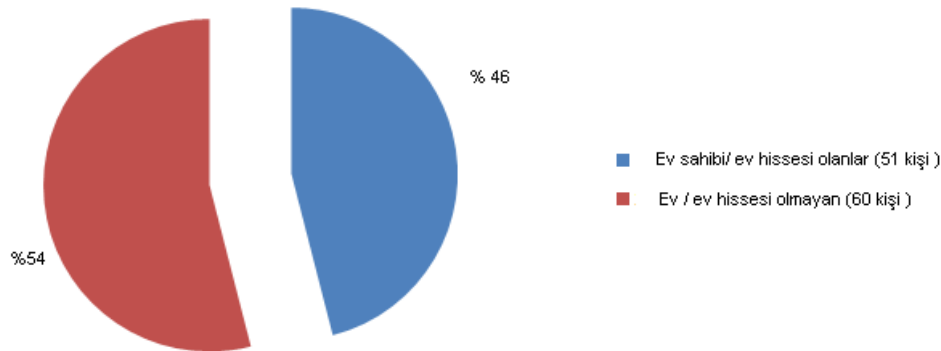
¹⁷⁵ Çimen, a.g.e., s.242

terekeler içerisinde en az mehir bedeline sahip olan kadın Zülfinaz binti Abdullah (20 kuruş)¹⁷⁶ iken, en çok mehre sahip olan kadın ise Şerife Fatma binti es-Seyyid Ebubekir (1000 kuruş)dir.¹⁷⁷

Sonuç olarak, her kadın evlilik sırasında ya da öncesinde mehir alma hakkına sahip olur, mehrini dilediği gibi tasarruf edebilirdi. Boşanma sırasında ya da mehrin ödenmesi gereken vaadinde ödenmemesi halinde, kadınlar mahkemeye başvurarak haklarını aramışlardır.

3.2.2.Ev/Menzil

Kadınların mal varlıklarından biri de terekelerde rastladığımız menzil/ evleridir. Terekesinde evi ya da ev hissesi bulunan kadınların oranı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik IV: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara’da Ev/Ev Hissesi Olan Kadınlar

İncelediğimiz terekelerde 51 kadının ev sahibi ya da ev hissesi sahibi olduğu görülmektedir. Evi ya da ev hissesi olan bu kadınlardan 45’i müslim, 6’sı ise gayrimüslimdir. Evlerin fiyatları ise 30 kuruş ile 4.000 kuruş arasında değişmektedir. En yüksek ev bedeline sahip olan kadın ise 4.000 kuruş değerinde

¹⁷⁶ A.Ş.S. 712, s.33

¹⁷⁷ A.Ş.S. 712, s.61

evi olan Safranbolulu Şerife el-Hacc Alime binti Abdülhalim Ağa'dır.¹⁷⁸ Fiyatı en düşük eve sahip olan kadın ise Fatma binti Halil'dir.¹⁷⁹

Kadınların sahip oldukları ev- ev hisseleri ayrıntılı olarak tablo XI'de verilmiştir. Tabloda kadınların sahip oldukları ev yada ev hisselerinin toplam değeri 20.095 kuruştur. Tablodan da anlaşılacağı üzere, aynı anda hem evi hem de ev hissesi olan bir kadın bulunmamaktadır. Ancak, Afife binti el-Hacc İbrahim'in toplam 700 kuruş değerinde iki evi olduğu görülmektedir.

1800-1850 yılları arasında Ankara'da ev fiyatlarının daha net anlaşılabilmesi için; bahsi geçen dönemde Ankara'daki ev fiyatları ile günümüzdeki ev fiyatlarının karşılaştırması şu şekilde yapılmıştır: 1800-1850 yılları arasında Ankara'daki ev fiyatları, o dönemin koyun fiyatı cinsinden değerlendirildiğinde; o dönemdeki koyun fiyatlarının 40 kuruş civarında olduğu¹⁸⁰ görülmektedir. Tablo XI den de anlaşılacağı üzere incelediğimiz terekelerde Ankaralı kadınlar içerisinde en yüksek ev bedeli 4.000 kuruştur. Dönemin koyun fiyatına göre ev fiyatları kıyaslanırsa, 4.000 kuruşluk bir evin 100 adet koyun fiyatına denk geldiği görülür. Günümüzde bir koyun fiyatının 600 kuruş olduğu düşünüldüğünde¹⁸¹, 100 adet koyunun 60.000 liraya tekabül ettiğini, dolayısıyla 4.000 kuruşluk bir ev fiyatının günümüzde 60.000 liraya denk geldiğini söyleyebiliriz.

¹⁷⁸ A.Ş.S. 712, s.52

¹⁷⁹ A.Ş.S. 713, s.84

¹⁸⁰ Dönemin yaklaşık koyun fiyatları 40 kuruş değerindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz, Kurt, a.g.e, s.111.

¹⁸¹ Günümüzün yaklaşık koyun fiyatları, satilikhayvanlar.net ve tarımziraat.com adreslerinden alınmıştır.

Tablo XI: Ankara’da Kadınların Ev-Ev Hisseleri (1800-1850)

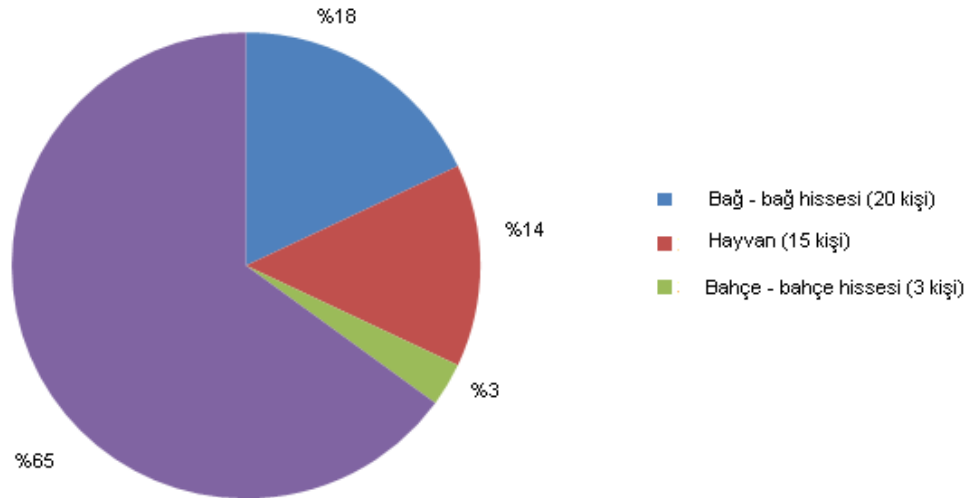
Tereke sahibinin adı	Ev fiyatı (krş)	Ev hissesi fiyatı	Toplam (krş)
Ayşe Binti Ahmed	150	-	150
Emine binti Ali	150	-	150
Şerife Ayşe binti Veliyyüddin	1000	-	1000
Emine binti Mehmed	200	-	200
Alime binti Dede	100	-	100
Deroşe binti Ohannes	810	-	810
Afife binti el-Hacc İbrahim	500/200(2 adet)	-	700
Rahime binti Mehmed	-	100	100
Havva binti Mehmed	-	100	100
Halime	-	100	100
Kezban binti memiş	-	100	100
Kezban binti Mehmed	130	-	130
Hafize binti Hüseyin	100	-	100
Ayşe binti Halil Ahmed	-	300	300
Şerife Fatma binti Dede	300	-	300
Şerife binti Abidin	60	-	60
Hatice binti Abdulcelil	-	500	500
Ayşe binti Hacı Said	-	200	200
Hatice binti Abdullah	300	-	300
Sofya binti Sünbül	-	30	30
Rahime binti Ali	300	-	300
Şerife Haifez binti es-Seyyid Abdulkadir	-	250	250
Havva binti Halil Ağa	500	-	500
Şerife Kezban binti es-Seyyid Ebubekir	-	100	100
Hafize binti Mehmed	200	-	200
Ozokiye binti Yorgi	400	-	400
Ayşe binti Ahmed	800	-	800
Ayşe binti Seyyid	1000	-	1000
Rabia binti Mehmed	-	100	100
Kezban binti Yusuf	-	525	525
Hacı Ayşe binti Ali	400	-	400
Şerife Fatma binti Mehmed	350	-	350
Arife binti İbrahim	170	-	170
Safranbolulu Şerife el-Hacc Alime binti Abdülhalim Ağa	4000	-	4000
Meryem binti Bedros	750	-	750
Fatma binti Halil	30	-	30
Ayşe binti Mehmed	500	-	500
Fatma binti Ali	220	-	220
Fatma binti Ahmed	250	-	250
Fatma binti Abdullah	100	-	100
Şerife Seyide binti Hüseyin	-	200	200
Ane binti Kapsar	-	300	300

Dudu Fatma binti Mehmed	300	-	300
Hatice binti Mehmed	500	-	500
İmirli Emine	180	-	180
Halime binti Mehmed	-	140	140
Fatma binti Mustafa	500	-	500
Aleksana binti Anaştaş	-	400	400
Şerife Fatma binti Musa	400	-	400
Kezban binti İbrahim	500	-	500
Toplam			20295

3.2.3. Bağ-Bahçe, Tarla ve Hayvan

Kadınların mal varlıkları arasında, terekelerde rastladığımız, bağ-bahçe, tarla ve hayvanları da saymak mümkündür.

Aşağıdaki grafik, kadınların sahip oldukları bağ-bahçe, tarla ve hayvan oralarını göstermektedir.

Grafik V: Bağ -Bahçe, Tarla ve Hayvan Sahibi Olan Kadınlar (1800-1850)

V no'lu grafik incelendiğinde, 1800-1850 yılları arasında Ankaralı kadınların, tarım ve hayvancılıkla yaygın olarak uğraşmış olduklarını söyleyebiliriz.

Ankaralı kadınların terekelerinde 20 kadının bağ veya bağ hissesi olduğunu, 3 kadının bahçe- bahçe hissesine sahip olduğunu görüyoruz. Grafikten de anlaşıldığı gibi hayvanı olan kadın sayısı 15'tir. Bağ- bahçe sahibi kadınlar arasında; Fatma binti Mustafa'nın¹⁸² üç bağı ve iki bahçesinin olduğu görülmekte olup; Saime Kadın Cisri ile Karye-i Karataş'ta bulunan iki bahçesinin toplam fiyatı 450 kuruş iken, Seyran ve Cebeci'de bulunan bağlarının toplam fiyatı 420 kuruştur. Havva binti Halil Ağa'nın¹⁸³ ise, Cebeci ve Dikmen'de bulunan iki bağının toplam fiyatı 450 kuruş iken, Kayaş'taki bahçesinin fiyatı 400 kuruştur. İncelediğimiz terekelerde en yüksek bağ fiyatı Karadere mevkiinde 700 kuruş değerinde, Halime binti Mehmet'e¹⁸⁴ ait olan bağ iken; en düşük bağ fiyatı ise, Kavaklıdere'de Dudu binti İbrahim'e¹⁸⁵ ait, "harap bağ" olarak zikredilmekte olan 30 kuruş değerindeki bağıdır. En yüksek bahçe fiyatı Fatma binti Mustafa'nın Saime Kadın Cisri'nde, Havva binti Halil Ağa'nın ise Kayaş'ta 400 kuruş değerindeki bahçeleridir. En düşük bahçe fiyatı Karye-i Yenişih'ta Emine binti İbrahim'e¹⁸⁶ ait olan 60 kuruş değerindeki bahçe hissesi ile; Karye-i Karataş'ta Fatma binti Mustafa'ya ait olan 50 kuruş değerindeki bahçedir. İncelediğimiz terekelerde tarla sahibi olan hiçbir kadına rastlanmamıştır.

Terekesinde canlı hayvan bulunan kadın sayısı ise 15 olup; bu hayvanların bir kısmı, koyun, keçi, davar, inek, kara sığır düğesi, kara sığır ineği, dana, buzağı, tosun, camuş ineği, malak olarak kayıtlarda geçen büyük ve küçükbaş hayvanlardır. Bunların dışında arıcılık yaptığı anlaşılan Şerife Fatma binti Musa'nın¹⁸⁷ 1 adet kovanının olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Tereke kayıtlarında geçen diğer hayvan çeşitleri ise merkep, kısarak ve köpek olup; bu hayvanlardan da taşımacılık ya da güvenlik amaçlı yararlanıldığını tahmin etmekteyiz.

¹⁸² A.Ş.S. 713, s.62

¹⁸³ A.Ş.S. 706, s.57

¹⁸⁴ A.Ş.S, 714, s. 53.

¹⁸⁵ A.Ş.S, 714, s.90.

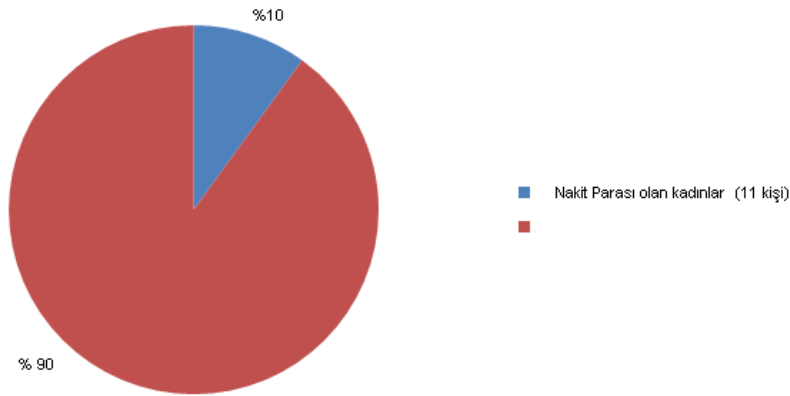
¹⁸⁶ A.Ş.S,714, s.89.

¹⁸⁷ A.Ş.S. 713, s.76

3.2.4.Nakit Para

Kadınların mal varlıklarından bir diğeri de sahip oldukları nakit paralardır. İncelediğimiz terekelerde sadece 11 kadının nakit parasının olduğu saptanmıştır. Kadınların sahip oldukları nakit paraların miktarları ise 23 kuruş ile 436 kuruş arasında değişen küçük miktarlardır.

Terekesinde en az nakit parası olan kadın, Ayşe binti Ahmed (23 kuruş)¹⁸⁸ olup, onu 31 kuruş ile Refihat binti Abdullah¹⁸⁹ izlemektedir. En fazla nakit paraya sahip olanlar ise Hüsne binti Hüseyin (436 kuruş)¹⁹⁰ ile Ayşe binti İbrahim (205 kuruş)'dir¹⁹¹

Grafik VI: Nakit Parası Olan Kadınlar (1800-1850)

Sonuç olarak; Osmanlı kadınının ev içerisindeki annelik ve ev hanımlığı gibi görevlerinin dışında; ekonomik hayattaki etkinliğini var olan servetini bağ-bahçe, gayrimenkul satın olarak – satarak gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz.

3.3.Ekonomik Faaliyetler

3.3.1.Ziraat

Osmanlı ailesinde evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılama görevi kocaya verilmiştir.¹⁹², ve bu görev erkeklerin en önemli görevleri arasında görülmüştür.

¹⁸⁸ A.Ş.S. 714, s.12

¹⁸⁹ A.Ş.S. 714, s.54

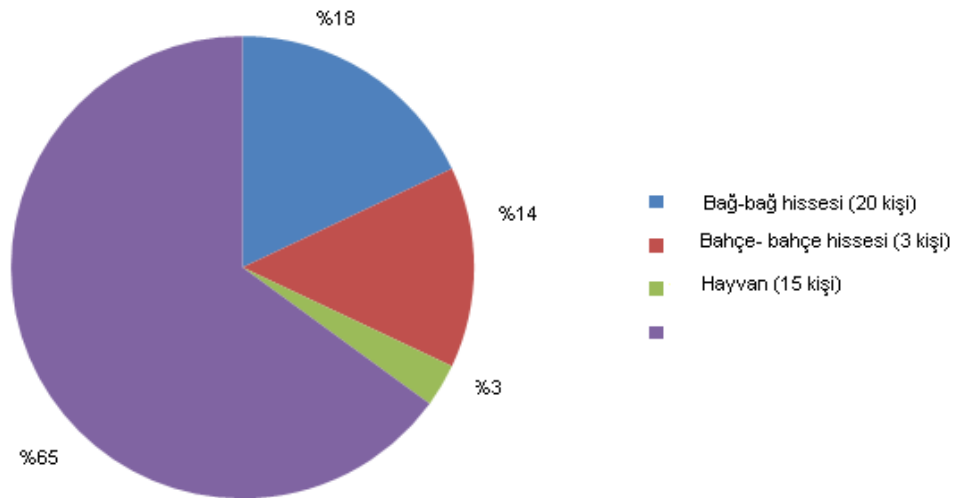
¹⁹⁰ A.Ş.S. 714, s.93

¹⁹¹ A.Ş.S. 714, s.55

¹⁹² A.Ş.S. 713, s.76

Kadının ev işleri, çocukların bakımı ve eğitilmesi gibi görevleri ise en önemli görevler arasında yer almakla birlikte, kadınlar, aile dışında sosyal roller de üstlenmişlerdir. Erkeklerle beraber üretim faaliyetlerine katılan kadın, evin ekonomisine de katkıda bulunmuş olmaktadır.

Kadınların en önemli ekonomik etkinliklerinden birisi ziraattir. Bağını bahçesini işleyerek, sebze- meyve üreten kadınlar, ürettikleri ürünlerden un, bulgur, salça vs. yaparak aile masraflarına katkıda bulunmuşlardır. Sadece bağ-bahçe işlerinde değil, hayvanların bakılması, beslenmesi konusunda da kadınlar önemli görevler üstlenmişlerdir. Baktıkları hayvanlardan süt, yoğurt ve yağ elde etmişlerdir.

Grafik VII: Bağ-Bahçe, Tarla ve Hayvan Sahibi Olan Kadınlar (1800-1850)

Ankaralı kadınların bağ-bahçe ve hayvancılık işleri ile uğraştıklarına dair, incelediğimiz terekelerde pek çok bilgi mevcuttur. XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara'da yaşayan kadınların sahip oldukları bahçe ve bağlarından, besledikleri hayvanlara, kullandıkları tarım aletlerine varıncaya kadar terekelerde konuyla ilgili pek çok örnek bularak mümkündür. Yine terekelerde Şerife Fatma binti Musa adlı kadına ait olan sebze tohumları, kadınların bizzat ekim işlerinde rol aldıklarının göstergesidir.

Grafik VII'den de anlaşıldığı gibi 20 kadının bağ- bağ hissesi, 3 kadının ise bahçe- bahçe hissesi bulunmaktadır. Bu kadınlardan Fatma binti Mustafa'nın¹⁹³ toplam 870 kuruş değerinde Seyran, Cebeci ve Kavaklıdere'de 3 bağ ile Karataş ve Saim Kadın Cisri'nde 2 bahçesinin, Havva binti Halil Ağa'nın¹⁹⁴ ise toplam 850 kuruş değerinde Cebeci ve Dikmen'de 2 bağının ve Kayaş'ta bir bahçesinin bulunduğu görülmektedir.

Ankaralı kadınlar yalnızca bağ-bahçe işlerinde değil, hayvancılıkta da çeşitli faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Tereke kayıtlarında küçükbaş hayvan sahibi kadınlar arasında, en çok küçükbaş hayvana sahip olan kadınlar, Havva binti Halil Ağa¹⁹⁵ ve Fatma binti Ali¹⁹⁶, dir. Havva binti Halil Ağa'nın 800 kuruş değerinde 100 davara, Fatma binti Ali'nin ise 150 kuruş değerinde 13 adet davara sahip olduklarını görüyoruz. En fazla büyük baş hayvana sahibi olan Şerife Fatma binti Musa'nın¹⁹⁷ 1 adet inek ve buzağısı, birer adet de camuş ineği ve malağının olduğunu görüyoruz. Şerife Fatma binti Musa'nın büyükbaş hayvanlarının yanında 1 adet kovanının olması, kadınların az da olsa arıcılık yaptığının bir kanıtıdır.

3.3.2. Ticaret

Kadınların faaliyet gösterdikleri bir diğer ekonomik alan da ticarettir. Kadınlar sahip oldukları mal veya mülkleri diledikleri gibi satmışlar-almışlardır.¹⁹⁸ Bu suretle de ekonomik hayatta etkin olmuşlar, evlerinin ekonomilerine katkıda bulunmuşlardır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara'da Mevcut Mahallesi'nde yaşamış olan Afife binti Mustafa, Balgat mevkiinde bulunan bağını kendi rızası ile Semyon zımkiye sattığını mahkeme kanalı ile beyan etmiştir¹⁹⁹. Görüldüğü gibi Ankara

¹⁹³ A.Ş.S. 713, s.62

¹⁹⁴ A.Ş.S. 706, s.57

¹⁹⁵ A.Ş.S. 706, s.57

¹⁹⁶ A.Ş.S. 712, s.35

¹⁹⁷ A.Ş.S. 713, s.76

¹⁹⁸ Kadınların menzil, arsa ya da gayri menkullerini diledikleri gibi sattıklarına dair bkz. 712, s.11; 714, s.7.

¹⁹⁹ A.Ş.S, 712, s.11

kadınları, mal ve mülklerini diledikleri gibi tasarruf etmede özgürdürler. Bu suretle ekonomik hayatın canlanmasına katkıda buldukları gibi, ailede ekonomik konularda da söz sahibi olduklarını ortaya koymuşlardır.

İncelediğimiz tereklerde dükkan sahibi olan kadın sayısı oldukça azdır. Şerife Fatma Binti Seyyid Süleyman'ın²⁰⁰ 200 kuruş değerinde iki ayrı dükkanının olduğu kayıtlarda geçmekle birlikte, dükkanların hangi amaçla işletildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sofya binti Bayram'ın²⁰¹ ise 400 kuruş değerinde bir tabhanesinin olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Aslında tabhane, ihtiyaç sahiplerinin geçici olarak barınmalarını sağlamak amacı ile yapılmış, hayır kuruluşlarındandır. Burada ticari bir çıkar aramamak gerekir. Afife binti el Hacc İbrahim'in²⁰² 200 kuruş değerinde kiracı menzili ise, Osmanlı kadınlarının ikinci evlerini zaman zaman kiraya verdiklerinin bir göstergesidir.

Tereke defterlerinden başka, mahkeme kayıtları da kadınların yakınları ve başkalarıyla ticaret yapıp, kredi işlemlerinde bulduklarını, vakıf ve şahıslardan ödünç para aldıklarını göstermektedir. Bu konu ile ilgili olarak Abdurrahman Kurt'un çalışmasını aynen naklediyoruz: 1844 tarihinde kocasıyla birlikte bir vakıftan kredi alan Ayşe Sıdika Hatun, evinin bir bölümünü bir vakfa 300 kuruş karşılığında rehin bırakmış ve bu şekilde elde ettiği parayı üç yıl çalıştırdıktan sonra, hem evini rehinden kurtarmış, hem de kara geçmiştir.²⁰³

Görülüyor ki, Osmanlı kadını mal ve mülkünü kendi inisiyatifi doğrultusunda değerlendirmiş, borç para almış, kredi kullanmış, evini kiraya vererek mülkünden yararlanma fırsatı yakalamıştır. Bu da Osmanlı kadınının ticari hayatta da etkin olduğunun göstergesidir.

3.3.3. Zanaat

Kadınların en önemli ekonomik etkinliklerinden biri olan zanaat, daha çok şehirlerde yaşayan kadınlar tarafından tercih edilmiştir. Dokumacılık, örgücülük

²⁰⁰ A.Ş.S. 713, s.75

²⁰¹ A.Ş.S. 714, s.48

²⁰² A.Ş.S. 714, s.49

²⁰³ Kurt, a.g.e., s.110

gibi işlerde çalışan kadınlar, el emeklerini değerlendirerek isimlerini duyurmuşlardır.²⁰⁴

Hayri Erten'in Konya Şer'iyye Sicilleri'nden yola çıkarak yaptığı çalışmasında konuyla ilgili olarak yaptığı tespiti aynen naklediyoruz: Hicri 1131 yılında Konya'nın Karacihan Mahallesi'nde ikamet eden, evli olan Raziye isimli kadının eş ve annelik rolü dışında, dokumacılık ve terzilik rolünün de bulunduğu, terekesinde bıraktığı 100 gömleklik keten bezi, 150 arşın keten ipliği ve 50 adet makramenin bulunmasından anlaşılmaktadır.²⁰⁵ Yine Ankara'da iplik eğiren kadınların varlığından Donalt Quataert bahsetmektedir.²⁰⁶

Tereke kayıtlarında zanaatle uğraşan kadınların varlığına doğrudan delil teşkil edecek bilgilere rastlanmazken, bazı kadınların terekelerinde geçen "makrame", kadınların dokumacılık ve örgü işleri ile uğraştıkları hakkında bir fikir verebileceği kanaatindeyiz.²⁰⁷

Rıfat Özdemir Ankara ile ilgili yaptığı " XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara (Fiziki, Demografik, İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı 1785-1840) " isimli çalışmasında Ankara'da sof ve şal üretim merkezlerinin varlığından, Ankara'da sof ticaretinin yoğun olarak yapıldığından bahsetmiştir²⁰⁸. Ankara'da sof üretiminin yaygın olarak yapılmasına rağmen, incelediğimiz terekelerde sof üretimi ile uğraşan herhangi bir tereke sahibi kadına rastlanılamamıştır.

Kadınların genel olarak kamu görevlerine katılmaları Tanzimat ile birlikte olmuştur. Tanzimat'tan önce de kadınlara ait işlere bakmak üzere kamu görevlisi kadınların istihdam edildiği bilinmektedir. Klasik dönemde daha çok gayr-i menkul mülkiyeti ile toplumsal hayatta yer alan kadın, Tanzimat'ın yol açtığı sosyo-kültürel ortamda kamu görevine girmiştir. Tanzimat'la başlayan bu süreç,

²⁰⁴ Çimen, a.g.e, s.283

²⁰⁵ Erten, a.g.e., s.89-91

²⁰⁶ Donalt Quataert, Osmanlı İmalat Sektörü, İstanbul 1999, s.71

²⁰⁷ A.Ş.S. 712, s.78

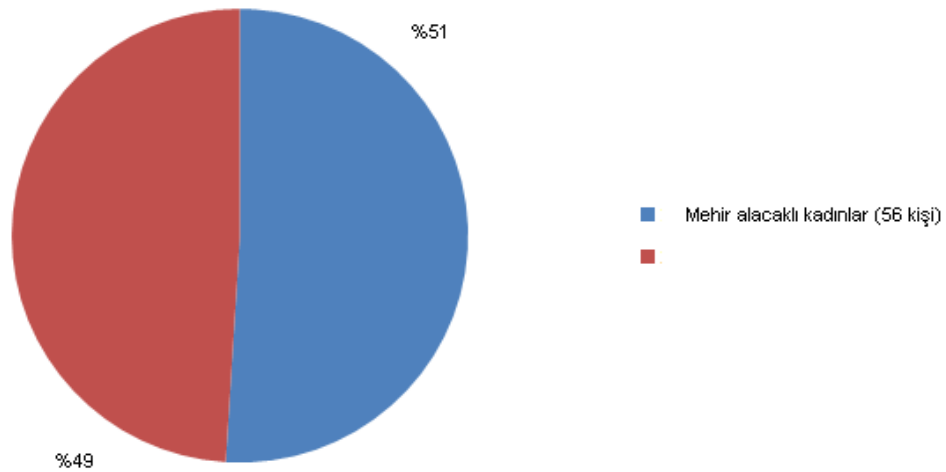
²⁰⁸ Bkz. Rıfat Özdemir, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara (Fiziki, Demografik, İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı 1785-1840) ,Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.236-238.

kanunname, kararname vb. hukuki düzenlemelerden de etkilenersek ancak Cumhuriyet döneminde modern zeminine oturmuştur.²⁰⁹

3.4. Kadınların Alacakları ile Mal Varlıkları

Kadınların borç- alacak ilişkileri incelendiğinde; kadınların alacaklı olduğu kişiler arasında ilk sırayı kocalarının aldığı görülmektedir. Kadınlar, kocaların verdikleri borç ya da mehirlerini alabilmek için, kocalarını, onların ailedeki statülerine bakmaksızın dava etmişlerdir.

Kadınların kocalarına paralarını borç olarak vermeleri, verdikleri borçları ve mehirlerini almak için kocalarını dava etmeleri, birbirlerine mallarını satmaları ve bu satışları mahkemeye kaydettirmeleri, onların ekonomik bakımdan kocalarından bağımsız olduklarını ortaya koyma bakımından oldukça önemlidir.²¹⁰ Kadınların en önemli alacaklarının başında mehirleri gelmektedir. Aşağıdaki grafik, mehir alacaklı kadınların oranını göstermektedir.

Grafik VIII: 1800-1850 Yılları Arasında Ankara'da Mehir Alacağı Olan Kadınlar

İncelediğimiz terekelerde, evlilik sırasında yahut evlilik sonrası vaad edilen zamanda mehirlerini alamayan kadınların sayısı oldukça fazladır. 111 terekeden 56'sı mehir alacaklı olup, bu da toplam tereke miktarının %51'ine denk gelmektedir. Mehir

²⁰⁹ Şefika Kurnaz, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Ankara 1991, s.147.

²¹⁰ Erten, a.g.e, 77-78.

alacaklı kadınların sayılarının fazla olması, kocalarının mehir konusunda eşlerini mağdur ettikleri veya, onların mehirlerini çok önemsemedikleri şeklinde bir değerlendirmeye sebep olmaktadır. Bazı kadınlar mehirlerini alamadıklarında, kocalarını dava etme yolunu seçmişler ve bu yolla mehirlerini alabilmişlerdir²¹¹

Tablo XII: Kadınların Alacakları ile Mal Varlıkları (1800-1850)

Tereke sahibinin adı	Kişi	Alacak (krş)	Mal varlığı (krş)
Mavi binti Mehmed	1	50	300
Kezban Binti Yusuf	1	1423	2960
Şerife Hafize binti es-Seyyid Alaaddin	2	48	2029
Ayşe binti Ahmed	4	200	1621
Kezban binti İbrahim	1	60	1033
Fatma binti Halil	1	25	349
Ayşe binti Seyyid	1	350	2835
Tayyibe binti Abdullah	1	68	1047
Mavi Fatma binti Ali	2	80	1429
Esmâ binti Salih	2	80	677
Meryem binti İstafan	1	120	420
Dudu Fatma binti Mustafa	2	11	423,5
Safranbolulu Şerife el-Hacc Alime binti Abdulhalim Ağa	2	400	6940
Fatma binti Osman	1	25	311
Meryem binti Bedros	1	500	1477
Fatma binti Ali	1	48	908
Takohye binti İstefan	3	550	2098,5
Fatma binti Ahmed	2	2100	3445
Afife binti el-Hacc İbrahim	1	200	3040
Halime binti Mehmed	1	150	1634,5
Şerife Fatma binti Dede	2	60,5	3627
Saime binti Abidin	1	170	580
Fatma binti Mehmed	1	1000	3706
Dudu binti İbrahim	2	135	1127
Emine binti Ali	1	100	1393
Şerife Halime binti Seyyid İsmail	1	275	4000
Toplam	39	8228,5	49410,5

²¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz, Cin, Evlenme, s.250-254.

Ankaralı kadınların mehir dışındaki borç- alacak ilişkilerine baktığımızda, kadınların borçlu olmaktan çok, alacaklı olduklarını görüyoruz. Tablo XII, kadınların mehir dışındaki alacaklarını göstermektedir.

Tablo incelendiğinde Dudu Fatma binti Mustafa'nın 11 kuruş²¹² ile en az alacaklı iken, Fatma binti Ahmed'in 2100 kuruş²¹³ ile en çok alacağı olan kadın olduğu görülmektedir.

Alacaklı olan kadınlar arasında Kezban binti Yusuf'un alacaklarına baktığımızda, toplam 1423 kuruşluk alacağı olduğu görülmektedir. Kezban binti Yusuf'un 1423 kuruşluk alacak toplamından yalnızca 173 kuruşu Osman oğlu Gökmen zimmetindeki kendi alacağı olup; geri kalanı ise eşinden kalan ve kendisine intikal eden alacaklarıdır. Kezban b. Yusuf'un eşinden intikal eden alacakları ise şu şekildedir: Kasapzâde Mehmet Efendi zimmetinde 100 kuruş, Kızılcaşarlı Abaza zimmetinde 250 kuruş, kovan zenbur semeni 60 kuruş, Kızılcaşarlı Mahmud zimmetinde 120 kuruş, Haydar oğlu zimmetinde 45 kuruş, Cebelü Ağası biraderi Ali Efendi zimmetinde 130 kuruş, Bostancı Acar Oğlunda 130 kuruş, Solfasollu Iyaz oğlunda 65 kuruş, kiremit semeni 20 kuruş, Ögeç Yatağı'nda bağ 150 kuruş olmak üzere toplam 1250 kuruş eşinden intikal eden alacaklarının olduğu görülmektedir.²¹⁴ Kezban b. Yusuf'un alacakları yalnızca nakit para olmayıp, bağ, kovan ve kiremid gibi çeşitli türde alacaklarının olduğunu da görüyoruz.

Ankara kadınları gerektiğinde borçlarını almak için alacaklı oldukları kişileri dava etmekten çekinmemişler, mahkemeye başvurarak alacaklarının tahsili yolunu mahkeme kanalı ile gerçekleştirmişlerdir. Aşağıdaki örnekte Ankara'da yaşayan Rukiye Binti Halil'in alacak davasından bahsedilmektedir.

Ankara'da Öksüzce Mahallesi'nde ikamet eden Rukiye binti Halil'in eşi el-Hacc Mehmed, vefat etmeden önce eşi Rukiye b. Halil'e 5 miskal inciye hibe ve teslim etmiştir. Ancak el-Hacc Mehmed, Küpçüoğlu Agop'tan borç aldığı 60

²¹² A.Ş.S. 712, s.48

²¹³ A.Ş.S. 712, s.87

²¹⁴ A.Ş.S, 712, s. 26.

kuruşu ödeyemeyince eşine verdiği 5 miskal inciye rehin olarak Agop'a vermiştir. El-Hacc Mehmed öldükten sonra, eşi Rukiye b. Halil, Agop'a 60 kuruşu ödediği halde, Agop kendisine rehin olarak verilen 5 miskal inciye geri vermeyince Rukiye b. Halil Agop'u dava etmiştir.²¹⁵

Burada dikkat çeken önemli bir husus da tereke kayıtlarında borcu alan – veren kişilerin farklı din, meslek köylerden olduklarıdır. Bu durum faiz veya tefeciliğin mevcut olduğu izlenimine sebep olmaktadır. Osmanlı toplumunda ticaret, alım- satım gibi işlerde %20'ye kadar varan faiz uygulaması meşru kabul edilirdi. Bu durumun varlığı, incelediğimiz terekelerde alacaklı sayısının fazla olmasını açıklar niteliktedir.²¹⁶ Ölen kişilerin terekelerinde nakit paraya yok denecek kadar az rastlanması da borç vermedeki yaygınlığın bir sonucu olsa gerekir.²¹⁷

Kadınların, ailenin geçim masrafı ile sorumlu olmaması, ekonomik bakımdan erkeğe kıyasla ailedeki sorumluluk paylaşımı dikkate alındığında kadının mal varlığının oldukça iyi bir durumda olduğunu söylemek mümkündür. Kadın izin vermediği takdirde, kocanın kadının servet ve mülküne müdahale edemediği²¹⁸ ve kadınların ekonomik durumlarıyla ilgili statülerinin kocalarından çok da düşük olmadığı, kimi durumlarda eşit statülerde bulduklarını söyleyebiliriz. Bu durumu örneklemesi açısından Ankara Şer'iyeye sicilindeki bir belgeyi özetle naklediyoruz:

XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara'da Aktepe mevkiinde yaşayan Kati binti Karabet nam nasraniyenin kendi mülkü olan bağını, eşi izinsiz olarak satınca; Kati binti Karabet, satışın feshi için eşini dava etmiştir. Bu örnekten de

²¹⁵ A.Ş.S, 706, s.14

²¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz., Ömer Demirel “Tereke Defterlerine Göre Kayseri Tüccar ve Esnafının Borç Alacak İlişkileri”, IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Tebliği, Kayseri, 2003, s.3.

²¹⁷ Demirel, “Küçük Minare”, s.1958-1959

²¹⁸ Karısından izinsiz, karısının malını satmaya çalışan eşine, satışın feshi için karısının açtığı dava hakkında bkz.A.Ş.S, 714, s.4

anlaşılacağı gibi, Ankara kadınları ister müslim ister gayr-ı müslim olsun, mallarını diledikleri gibi kullanma, alıp satma hakkına sahiptiler.²¹⁹

²¹⁹ A.Ş.S, 714, s.14

SONUÇ

Tarihin en eski dönemlerinden beri çeşitli kültürleri bünyesinde barındırmış olan Ankara'nın geçmişi, tarih öncesi dönemlere kadar uzanır. Çeşitli medeniyetlerin kültürü ile yoğrulmuş olan Ankara'da Türk hakimiyeti Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra başlamıştır. Türk- İslam medeniyetinin Ankara'da yerleşmesi ise daha çok Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış sürecini hızlandıran ve Yeni Türk Devleti'nin kuruluşunu sağlayan Kurtuluş Savaşı sürecinde; Ankara'nın kaderi değişmiş, Ankara milli mücadelenin merkezi olmuştur. Ankara'nın başkent yapılması ile de; Ankara Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin merkezi haline gelmiştir.

Toplumun varlığının devam etmesinde önemli görevler üstlenmiş olan aile kurumu, bireyin biyolojik – psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı, sosyal rolleri ile kültürel – dini değerlerini öğrendiği, ilk kez sosyalleştiği yerdir. Aile; nasıl ki toplum için en temel yapı taşı ise, kadın da aile içerisinde önemli ve özel bir konum sahibidir. Osmanlı toplum yapısında hem ailenin, hem de aile içinde kadının yeri ve statüsü ayrı bir önem arz eder. Osmanlı ailesinin bir numunesi olarak düşündüğümüz Ankaralı aileler için de aynı durumun söz konusu olduğu kadının aile içinde müstesna bir yerinin olduğu görülmüştür.

Osmanlı kadını, batılılarca belirtilen yaygın görüşten farklı olarak, sosyal-ekonomik hayatta aktif olarak rol almış, erkekler gibi kişisel bağımsızlığını kazanmış, yalnızca tüketen değil, “üreten Osmanlı kadını” kimliğini de ortaya koymuştur. Her ne kadar aile reisi erkek olarak kabul edilse de, erkeğin üstlendiği bu aile reisliği rolü, onu baskıcı yapmaktan çok, erkeklere ailenin birlik ve bütünlüğünü sağlayıcı fonksiyon ve sorumluluklar yüklemiştir. XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara'da yaşamış olan kadınlar, dahil oldukları Osmanlı medeniyeti çerçevesinde, hem eşlik, hem annelik rollerini yerine getirmişler, sosyal hayatın içinde bizzat yer alarak toplumdan kendilerini soyutlamamışlardır.

Osmanlı toplum yapısında ailenin önemli bir yeri olduğu için evlilikler teşvik edilmiş, evlilik girişimleri aile büyükleri tarafından desteklenmiştir.

Ankaralı aileler için de evlilik, toplumun devamlılığını sağlama noktasında önemli bir mevzu olarak görülmüş ve evlilikler teşvik edilmiştir. Ailenin oluşum sürecinde ilk adım niteliğinde olan “nişan” evlenecek erkek ile kadının birbirlerini daha yakından tanımalarına imkan vermiş, eş seçiminde her iki tarafa da iradelerini istedikleri gibi kullanma fırsatı sağlamıştır. Nişanlanma evlenmeyi zorunlu kılmamış, gerekli durumlarda nişan bozularak, nişanlılık durumu sona erdirilmiştir. Bu da gösteriyor ki, evliliklerde “rıza” temel ilke olarak benimsenmiştir. İki tarafın da rıza gösterdiği nişanlılık durumunda; nikah yapılarak, aile kurumunun temelleri bu suretle atılmıştır. Evliliklerde geçimsizliğin artması durumunda ise boşanma talebi ile taraflar mahkemelere başvurmuş, kadınlarında evliliğin sonlandırılması amacı ile mahkemeye başvurduğu görülmüştür. Bu durumda ise çocukların durumu, nafaka, vasilik, mehrinin kadına ödenmesi gibi hukuki süreçler devreye girerek, hem kadın hem de çocuklar koruma altına alınmıştır.

Osmanlı döneminde Ankara kadınlarına yönelik yaptığımız bu çalışmada Ankara’da ailelerin sahip oldukları çocuk sayılarına baktığımızda, yaygın inanın aksine, çok çocuklu aile sayısının çok az olduğu, ailelerin çocuk sayılarının genellikle bir, iki, üç çocuktan oluştuğu görülmüştür. Bu durum diğer Anadolu şehirleriyle de benzerlik göstermektedir.²²⁰

Ankara kadınlarının ekonomik hayattaki statüleri durağan olmayıp birçok ekonomik etkinliğe bizzat katıldıkları görülmüş, kendine ait mal ve mülklerini, diledikleri gibi tasarruf etmişlerdir. Nikahla birlikte almaya hak kazandıkları mehirlerini alamadıkları takdirde kocalarını dava etmişler²²¹, mahkeme kanalıyla mehirlerini alabilmişlerdir. Bağ-bahçede çalışarak doğrudan üretime katılan Ankara kadını, diğer Anadolu şehirlerindeki kadınlar gibi yalnızca tüketen değil “üreten” olmakla kalmayıp, ürettiği malını da çarşı – pazarlarda satışa sunmuştur. Sahip olduğu serveti ile borç para vermiş, veya ortaklık kurarak ticari hayata atılmışlardır.

²²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Demirel, Demografik yapı, s.106-110

²²¹ Bkz.Kurt, a.g.m., s.445

XIX. yüzyılın ilk yarısında ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın meydan getirdiği değişiklikler tüm Osmanlı ülkesinde olduğu gibi Ankaralı aileler üzerinde de etkisini göstermiştir.

Osmanlı kadını Tanzimatla birlikte eğitim imkanlarından yararlanma²²² fırsatı yakalamış, Tanzimat Osmanlı ailesindeki değişmelerin de başlangıcı olmuştur. Kadının sosyal hayatta daha fazla yer almasına, ilk defa devlet memurluğunda istihdam edilme fırsatı yakalamasına ortak hazırlanmış, kadınların hukuki haklarında düzenlemeler getirerek, erkek kardeşleri gibi mirastan pay alma hakkına sahip olmuştur.²²³ Osmanlı toplum yapısını ve yaşam tarzını etkileyen bütün bu gelişmeler, Ankara ailesi üzerinde de etkisini göstermiştir.

²²² Bkz. İsmail Doğan, "Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi" Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, I, Ankara 1992, s.189.

²²³ Kurnaz, a.g.e., s.82.

KAYNAKÇA

I.Arşiv Vesikaları

Ankara Şer'iyeye Sicili

706/7,8,14,15,20,38,39,41,47,48,53,57,62,70,75,77,79,93,

712/5,11,16,20,21,24,26,30,33,34,35,48,52,59,61,62,66,77,84,85

713/21,31,33,42,48,56,57,58,59,61,62,63,64,72,75,76,77,84,85

714/4,7,12,20,21,22,23,26,43,48,49,51,52,53,54,55,63,67,69,70,72,74,77,
78,80,83,84,87,89,90,91,93,95,98,99,100

II.Basılı Kaynaklar

AKGÜNDÜZ, Ahmet “Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri”, Türkler, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1998.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır 1986.

AKTAN, Hamza, “İslam Aile Hukuku”. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992.

AKYILMAZ, Gül, “Osmanlı Aile Hukukunda Kadın” Türkler, C.X, Ankara 1999.

Ankara Ticaret Odası, Ankara Rehberi 2000, Devran Yayınları, Ankara 2000.

Ankara Enstitüsü Vakfı, Ankara- Başkentin Tarihi, Arkeolojisi ve Mimarisi, Ankara 2004.

AYDIN, Mehmet Akif, İslam – Osmanlı Aile Hukuku, İstanbul 1985.

AYDIN, Mehmet Akif, “Osmanlı Hukukunda Nikah Akitleri”, Osmanlı Araştırmaları, III, İstanbul 1982.

- AYDIN, Mehmet Akif, “Osmanlı Toplumunda Kadın ve Tanzimat Sonrası Gelişmeler”, Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 1996.
- AYDIN, İsmail- Abdulkadir Paksoy-H. Hüseyin Erdoğan-Akif Coşkun- İsa Özbilen- Harun Ünlü, Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara 1998.
- BARKAN, Ömer Lütfü, “Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defteri 1545 – 1649” Belgeler, III, Ankara 1996.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, Hukuk-u İslamiyye ve Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu, İÜİF Yayını, II, İstanbul 1950.
- CANSIZ, İsmail, Şer’iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı, Ankara 1977.
- CİN, Halil, İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Konya 1988.
- CİN, Halil, Eski Hukukumuzda Boşanma, Konya 1988.
- ÇATALCALI, Ali Efendi, Fetevayı Ali Efendi, Dersaadet, 1324.
- DEMİREL, Ömer, “Çankırı Tüccar ve Esnafı’nın Borç-Alacak İlişkileri (1815-1875), II.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni, Çankırı 17.18 Eylül 2004.
- DEMİREL, Ömer, Adnan Gürbüz- Muhittin Tuş, “Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı” Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, I, Ankara, 1992.
- DEMİREL, Ömer, Adnan Gürbüz-Muhittin Tuş “Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev Eşya ve Giyim Kuşam”, Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992.
- DEMİREL, Ömer “Kuruluşundan Günümüze Çeşitli Yönleriyle Bir Osmanlı Mahallesi: Sivas Küçük Minare Mahallesi”, XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1999.

- DEMİREL, Ömer, “Tereke Defterlerine Göre Kayseri Tüccar ve Esnafın Borç-alacak İlişkileri”, IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Tebliği, Kayseri 2003.
- DEMİREL, Ömer, “1700-1730 Tarihlerinde Ankara’da Ailenin Niceliksel Yapısı”, Belleten LIV, TTK, Ankara 1991.
- DOĞAN, İsmail, “Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri”, Osmanlı C.V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- DOĞAN,İsmail, “Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi” Sosyo-Kültürel değişme Sürecinde Türk Ailesi, I, Ankara 1992.
- ERKAN, Ümit, “1509 no’lu Rize Şer’iyye Sicili Işığında Rize Ailesi ile İlgili Bazı Bulgular” OSAV Yayınları
- ERTEN, Hayri, Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Aile’nin Sosyo-Ekonomik Yapısı, (XVIII. yüzyılın ilk Yarısı), Ankara 2001.
- ERZEN, Afif, İlk Çağ’da Ankara, TTK, 1946.
- FAROGHİ, Suraiya, “Şehir Evinin Fiziki Şekli”, Sosyo-kültürel değişme Sürecinde Türk Ailesi, III, Ankara 1992.
- GALANTİ, Avram, Ankara Tarihi I-II, Çağlar Yayınları, Ankara 2005.
- GENÇ, Mehmet, “17-19.yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi olarak Tokat”, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Ankara, 1987.
- GÜNEŞ, Zübeyde- Serdar Genç, “XIX. Yüzyılda Balıkesir’de Giyim-Kuşam Zevki ve Bir Kumaş Tüccarı, Balıkesir 2007.
- İNALCIK, Halil, “İstanbul: Bir İslam Şehri II”, Dergah Edebiyat Sanat Kültür Dergisi, II/25, İstanbul 1992.
- KABAKLI ÇİMEN, Latife, Türk Töresinde Kadın ve Aile, İstanbul, 2008.

KANDEMİR, Seyyah, Türkiye Seyahatnamesi No:1, Ankara Vilayeti, Ankara 1992.

KARAMAN, Hayrettin “İslamiyet’in Getirdiği Aile Anlayışı” Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992.

KELEŞ, Ruşan, Şehirciliğin Kurusal Temelleri, Ankara 1972.

KOÇU, Reşat Ekrem, Türk Giyim-Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, 1969.

KURNAZ, Şefika, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923) Ankara 1991.

KURT, Abdurrahman, “Osmanlı’da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu” Osmanlı V, İstanbul 1994.

KURT, Abdurrahman, Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 1998.

ORTAYLI, İlber, Osmanlı Toplumunda Aile, İstanbul 2010.

ORTAYLI, İlber, “Anadolu’da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler”, Osmanlı Araştırmaları, I, İstanbul 1980.

ÖZDEMİR, Rıfat, “Tokat’ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı: 1771-1810”, Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu, 1986.

ÖZDEMİR, Rıfat, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara (Fiziki, Demografik, İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı 1785-1840), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

ÖZTÜRK, Nazif “XIX.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Sanayileşme ve 1827’de Kurulan Vakıf İplik Fabrikası”, Vakıflar Dergisi, XXI (1990).

PAKALIN, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II, İstanbul 1971.

QUATAERT, Donald, Osmanlı İmalat Sektörü, İstanbul 1999.

- SAVAŞ, Saim, “Fetva ve Şer’iyye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması”, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, II, Ankara 1992.
- TAŞÇIOĞLU, Muhadere, Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri, Ankara, 1958.
- ÜÇOK, Coşkun – Ahmet Mumcu, Türk Hukuk Tarihi, Ankara, 1991.
- ZUHAYLİ, Vehbe, İslam Fıkhi Ansiklopedisi, Çeviren: Ahmet Efe- Beşir Eryarsoy- H. Fehmi Ulus- Abdurrahim Ural-Yunus Vehbi Yavuz- Nurettin Yıldız, İstanbul 1994.

BELGELER

عقد اراجح محمد دانا
بسر اراجح لید انا
بهری اوغنی آکیج ابراهیم انا

29

لواء الفداء کان جیق با و فکده تابع نفس جیق قوی بر سطح نوندا معرفه الذات حدیجه بنت اسیر نام خاندن بر اوجده آتی
استخار غیر عرصه و نندم فک و عدول احوار رجال مسکینا نوذات مزبور ریس بالمعروفه الشریعه عارفان ابو بلیران احمد
و البید بر ایتم ابون صالح نام مکده لونا جبران خیر مجلس شریعه حاضران اولوب اثرالاستنهاذنی اکفیضه من بود خدیجه
خاندنک نزوج داغنی اوله محمد بن احمد محروسه بر کسه جم تاریخ کن بدنا بر کنه مقدم بزم حضور بیزج زوجه از بود قیدی
تطبیق ایلد رز بود خدیجه بدوجه اوز ر شایده لوز لود الاکتف شهادت دخی ایده رز جیه بر اری علی طریق الشریعه
خبر و بر مریده و اسفح اکل حفظ للمقال بالطلب کت اولند

سه محض اراجح لید انا
اخرم

محمد اراجح لید انا

عقد اراجح محمد دانا

محمد اراجح لید انا
محمد اراجح لید انا

A.Ş.S, 706, s. 7

(Boşanma)

Livâ-i Ankara'da kâin Çubukâbad kazâsına tâbî' Nefs-i Çubuk karyesi sâkinelerinden mu'arrafetü'z-zât Hatice binti İsmail nâm hatundan ber vech-i âtf istihbâr-ı şer'î sudûrundan sonra udul ve ahrâr-ı ricâl-i müslimînden ve zât-ı mezbûreyi bi'l-ma'rifeti'ş-şer'iyeye ârifân Ebubekir bin Ahmed ve es-Seyyid İbrahim bin Salih nâm kimesne li-ecli'l-ihbâr meclis-i şer'e hâzırân olub eseru'l-istişhâd fî'l-hakîka mezbûre Hatice Hatun'un zevci olan Mehmed bin Ahmed mahrûse-i Bursa'da târih-i kitâbdan bir sene mukaddem bizim huzûrumuzda zevcesi mezbûre Hatice'yi tatlîk ile biz bu husûsa bu vecih üzere şâhidleriz lede'l-iktizâ şahâdet dahi ederiz deyü her biri alâ tarîkü'ş-şahâde haber vermeleriyle vâki'u'l-hâl hıfzen li'l-mekâl bi't-taleb ketb olundu. Fî 1 Muharrem sene 38. 1 Muharrem 1238.

Şuhûdu'l-hâl:

Tahsildâr el-Hacc Mahmud Ağa

Şehir Kethüdâsı Seyyid Salih Ağa

Ser Muhzırân Seyyid Ali Ağa

Ve gayruhum.

فی نجوم احد مبارک باد

مدینه الفکره او کوزجه کده مرطک لوند مسوفه است از قیامت فقیه نام فاندن ایس شیخ زلفه اوم
 باعث فی السفر کویچی اوغلی اقداب ولد السیفه کتبخانه و عدوی و تقوی و حکام ایدوب نامی بی
 اونه لند مقدم وفات ایدنه زوجه کلج جورک کندونه مقدم متوفیه اونه زوجه ایدوب است
 خلیک صدر کبیر اوغلی محمد بالارث است از اجابت ایدوب استوخار ایچوبی زوجه کلج
 مرقوم محمد باک پیه و نسیم و بتشین نزار مرلوم اقداب و کتبخانه و تقوی ایدوبی کتبخانه
 خدیجه سنده مرلوم اقداب و نسیم و بتشین اولوب متوفی کی مزبور درین سوره
 فی اولاد ایدوبی ترک کندنه از یزد اولوب بی خالده کندنه ایدوبی ایدوبی ایدوبی ایدوبی
 و مرید اولوبی سلف نذکر ایچوبی اخذ ایچوبی اولوب اولوب ایچوبی مزبور کتبخانه
 باک پیه ایچوبی ایدوبی مرلوم اقداب و نسیم و بتشین اولوب متوفی ایدوبی
 در ایچوبی ایچوبی مزبور کتبخانه انا متوفیه مزبور درین ایدوبی ایدوبی مستقر تاج اولوبی
 متوفیه و متوفیه ایدوبی ایچوبی و عدلیه و نسیم و بتشین اولوب متوفیه مزبور درین ایدوبی
 باطلیب کتب اولند ایچوبی

کتبخانه
 ایچوبی

امام نورانیوس اقداب

581

معمار باش اولوب
 کتبخانه

A.Ş.S, 706, s. 14

(Alacak Davası)

Medîne-i Ankara'da Öksüzce Mahallesi sâkinelerinden mu'arrafetü'z-zât Rukiye binti Halil nâm hatun meclis-i şer'-i şerîf-i enverde bâ'îsi hâze's-sefer Kıpçü Oğlu Agob veledi İstefan mahzarında da'vâ ve takrîr-i kelâ edüb târih-i kitâbdan on sene mukaddem vefât eden zevcim el-Hacc Mehmed'in kendünden mukaddem müteveffiyeye olan zevcesi Zeyneb binti Halil'in sadrî kebir oğlu Mehmed bi'l-ırsi's-şer'î isâbet eden beş miskâ inciye zevcim el-Hacc merkûm Mehmed bana hîbe ve teslîm etmişken tekrâr Agob'dan istikrâz ve kabz eylediği altmış guruş mukâbelesinde mersûm Agob zımmîye rehin vaz' ve teslîm etmiş olub müteveffâ-yı mezbûr deyn-i mezbûru kable'l-edâ duyûnu terekesinden ezîd olduğu hâlde fevt olmakla mezbûr Mehmed deyn-i mezkûru mersûm Agob zımmîye edâ-i birle sâlifü'z-zikr inciye ahz etmiş olub ol vecihle inciye mezbûr Mehmed'in babası bana hîbe etmiş olmakla inciye mersûm Agob zımmîden taleb ederim deyü tasaddî eylediği da'vâ-yı mârru'l-beyân inci-i mezbûr Mehmed'e anası müteveffiyeye-i mezbûreden irsen isâbet edüb müntakillen malı olduğunu mukırre ve mu'arrafe iken inci da'vâsıyla zımmî mersûma bî-vech-i şer'î mu'ârazadan men' olunmağın mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Fî 3 Ramazan sene 38. 3 Ramazan 1238.

Şuhûdu'l-hâl:

Mimar Baş Vekili Seyyid Mustafa

İmam Nureddin Efendi

Ser Muhzırân Seyyid Ali Ağa

Ve gayruhum.

A.Ş.S, 712, s.11

(Satış)

Medîne-i Ankara'da Mevcud Mahallesi sâkinelerinden mu'arrafetü'z-zât Afife binti Mustafa nâm hatun meclis-i şer'-i şerîf-i enverde bâ'îsi hâze't-terkîm Semyon veledi Lefter nâm zimmî muvâcehesinde ikrâr-ı tâmm ve takrîr-i kelâm edüb bey'-i âti'z-zikrin sudûruna deġin yedimde mülk ve hakkım olub medîne-i mezbûre civârında Balgad nâm mevzi'de kâin bir kıt'a mülk kürûmu baġımın etrâf-ı selâsesi Osman Aġa ve Kasab İsmail ve taraf-ı râbi'i tarîk-i âmm ile mahdûd ve ber vech-i tahmîn yirmi ırgad tımar eder bir kıt'a harâb baġımı tarafeynden îcâb ve kabûlü hâvî ve şürût-ı müfsideden ârî bey'-i bât-ı sahîh-i şer'î ile elli guruşa mersûm Semyon zimmîye bey' ve temlîk ve teslîm eylediġimde ol dahi ber vech-i muharrer iştirâ ve temellük ve tesellüm ve ahz eyledikten sonra semeni olan meblaġ-i mezbûru müşterî mersûm yedinden tamâmen ahz u kabz edüb baġ-i mahdûd-i mezkûrda benim asla ve kat'â alaka ve medhalim kalmayub müşterî-i mersûmun mülk-i müşterâsı ve hakk-ı sarfidır keyfe mâ yeşâ ve yahtâra mutasarrıf olsun dedikde ġibbe't-tasdîkü'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Fî 9 Cemaziyel evvel sene 1244.

Şuhûdu'l-hâl:

Abdi-zâde Mehmed Aġa

Kahveci Ali Aġa

Hamza Çelebi

Pirinççi Hafız Aġa

Nureddin Efendi

Haffaf Hacı Mustafa

Ve gayruhum.

A.Ş.S, 714, s. 49

Medine-i Ankara hısnı sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Afife binti el-Hacc İbrahim'in verâseti ancak li-ebeveyn er karındaşı oğlu İbrahim bin Osman nâm gâib-i ani'l-beldeye münhasıra olduğu lede'sş-şer'i'l-enver zâhir ve nümâyân oldukdan sonra gâib-i mezbûrun zuhûruna değin mâl-ı mevrûsunu hıfz ve zabta kıbel-i şer'den kayyım nasb olunan vâlidesi Fatma binti Osman iltimâsıyla kıbel-i şer'den tahrîr ve takvîm olunan tereke defteridir ki ber vech-i âtî zikr olunur. Fî 29 Cemaziyelahir sene 46.

Menzil der hısn-ı mezbûr	500 guruş
Bağ der mevzi-i Kızılçukur	300 guruş
Altun bilezik semeni	760 guruş
Kiracı menzili ma'a kâr-hâne der hısn-ı mezbûr	200 guruş
Der zimmet-i Kızılca karyeli Mahmud Oğlu	200 guruş
Pekmez tabası	120 guruş
Sini ve hamam leğeni ve tencere ve leğen ve kapaklı sahan ve şorba tası ve kefkir ve sahan	150 guruş
Sim zarf 9	120 guruş
Kazgan	90 guruş
Hereni 1 ve tencere 2 ve taba 1	80 guruş
Beledî yasdık 12	60 guruş
Müstamel minder 6	50 guruş
Yuvarlama 3 ve döşek 1	40 guruş
Kahve tabası ve el ve tahra ve ateş tabası ve kazma 3 ve çepin 1	10 guruş

Müstamel yorgan 3	60 guruş
Kilim 3 ve seccade 1 ve palas 3	70 guruş
Ceviz sandık	20 guruş
Çuval ve heğbe	5 guruş
Hamam esvabı	25 guruş
Alaca entari ve libade	45 guruş
Çuka salta	20 guruş
Beyazlı entari ve yaşmak	40 guruş
Şal ve içlik	20 guruş
Fes ve yemeni	10 guruş
Yaşmak	3 guruş
Sağır tencere ve şamdan	10 guruş
Hırdavat-ı menzil	32 guruş
Cem'an yekûn	3040 guruş
Minhâu'l-ihracât:	
Techiz tekfin	200 guruş
Resm-i kısmet	76 guruş
Masârif-i sâire	38 guruş
Yekûnu'l-ihracât	314 guruş
Sahhu'l-bâki	2726 guruş

الفقه و حقه محمد سر خط لوزن ايكين بولون اقدم وقت ادم شريف في علم بيت اليد ابو بكر
 م فانك وراشني زواجي اليد سبعة ابد باس م قدم اليد ابو بكر ك و اوله من شريفه افتره
 ن ابراهيم محقره اوله بنى نور الشيخ الانور ظاهر ان يد اوله قد فضا له متوفيه من اوله كس في اوله
 فطلب محقره و تقويم و بين الورثه توزع و تقسيم اوله من تركه كس و تقويم كس بوجه آت
 كرا و لوزن كس و حقه

ايجولو كرا و اشق مع اربعه $\frac{240}{100}$ التوزن بديرك الحاسي زرد كو به حصه $\frac{240}{100}$ صغير سيم آينه $\frac{60}{100}$

التوزن صاحبك لفضله مهر التوزن الحاسي بوزك سيم قوش في حصه $\frac{96}{100}$ لكون ابرو $\frac{10}{100}$

سيم طرف و نقي مع نسيه $\frac{100}{100}$ هم كخر طاس بقى صحن شور با طاس صغير سني $\frac{10}{100}$

كوكم جيت مندر و الهم مندر فخر مندر جد و حالي سيم صغير حالي $\frac{60}{100}$ بلكه ايلك $\frac{40}{100}$

حوضي صوقه مندر كزوزلك صغير كوراك بوغچه مستقر طرا ك عنتر $\frac{10}{100}$

مستقر جلكي عنتر جلكه عنتر دفعه جلكه عنتر جيت دزلك كو بلكه و جواه $\frac{14}{100}$

جلكي سفال الزم مع بلك بوغچه و اشق كرهه حقه صغير و اشق كوراك كهدا عنتر $\frac{14}{100}$

ميز دزلك الهم شور اشق كو بلك بوغچه و بين هم طاقه مع بوغچه $\frac{14}{100}$ $\frac{14}{100}$ $\frac{8}{100}$ $\frac{40}{100}$

طاقه قد طيس مع كمر بصديق آينه التوزن طهار او ط طاقه $\frac{4}{100}$ $\frac{20}{100}$ $\frac{10}{100}$ $\frac{100}{100}$ $\frac{70}{100}$

له و هو در وقت زوج مقدم $\frac{9888}{1000}$ حمله $\frac{9888}{1000}$

سها $\frac{97}{100}$ ابراهيم $\frac{97}{100}$ $\frac{280}{100}$

صحه زوج $\frac{1804}{100}$ صحه اب $\frac{1404}{100}$ صحه ام $\frac{601}{100}$

A.Ş.S, 712, s.61

Medine-i Ankara'da Çeşme Mahallesi sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Şerife Fatma binti es-Seyyid Ebubekir Bey nâm hatunun verâseti zevci es-Seyyid Süleyman ile babası merkûm es-Seyyid Ebubekir Beye ve vâlidesi Şerife Emine binti İbrahim'e münhasıra olduğu lede'ş-şer'î'l-enver zâhir ve nümâyân oldukdan sonra müteveffîyye-i mezbûrenin kibel-i şer'den bi't-taleb tahrîr ve takvîm ve beyne'l-verese tevzi' ve taksim olunan tereke defteridir ki ber vech-i âtî zikr olunur fi 3 Zilkade sene 43.

İncili gerdanlık ma'a rub'iyye 20	330 guruş
Altun bilezik	330 guruş
Elmaslı zümrüd küpe 1 çift	425 guruş
Sağır sim ayna	45 guruş
Altun saçlık nısfıye 8 mısır altını 8	436 guruş
Elmaslı yüzük	100 guruş
Sim kuşak 1 çift	94 guruş
Leğen ibrik	15 guruş
Sim zarf 10 ve fincan 10 ma'a tepsi	120 guruş
Hamam leğeni tas 3	10 guruş
Kapaklı sahan 2 şorba tası 1	10 guruş
Sağır sini	10 guruş
Güğüm 1	15 guruş
Çit minder 2 ve alaca minder 2 kutnu minder 1	50 guruş
Cedid halı seccade	25 guruş

Sağir halı	25 guruş
Çekme içlik 2	50 guruş
Hurçlu çuka mintan	20 guruş
Gezi dizlik	30 guruş
Sağir kürk	30 guruş
Boğça	5 guruş
Müstamel mekraki entari 1	30 guruş
Müstamel çiçekli entari 1	50 guruş
Çekme entari 1	120 guruş
Defa çekme entari	60 guruş
Çit dizlik	8 guruş
Gömlek 1 ve çevre 1	12 guruş
Çiçekli sofraltı ma'a peşkir	30 guruş
Boğça 2 ve yaşmak 1 köhne hırka 1	10 guruş
Sağir vaşak kürk	20 guruş
Köhne entari	12 guruş
Bez dizlik	10 guruş
Alaca şalvar	12 guruş
Tengi gömlek 3	12 guruş
Boğça ve yemeni	8 guruş
Hamam takımı ma'a boğça	35 guruş

Takım kutusu 1 ma'a kemer	4 guruş
Yasdık 8	40 guruş
Ayna	10 guruş
Altun halhal	150 guruş
Oda takımı	60 guruş
Mihr-i müeccel der zimmet-i zevc-i merkûm	1000 guruş
Cem'an Yekûn	3888 guruş
Minhâu'l-ihracât:	
Techiz tekfin	183 guruş
Resm-i kısmet	97 guruş
Yekûnu'l-ihracât	280 guruş
Sahhu'l-bâki	3608 guruş
Hisse-i zevc	1804 guruş
Hisse-i eb	1202 guruş meblağ 80
Hisse-i ümm	601 guruş meblağ 40

صدق
 مدینه الفکر حضرت علی بن ابی طالب بودم اتم وقت ایام غایت بن سیدک زوی الید محمد بن علی
 کبره قرظ حلیه و صفیه قزله شریعه و غیب به حق اولاد بی له ریح الا نور طایر و غایب اولاد
 مسکه منوفیه مزبور شک قبور غیر خود با طاب خز و تقدیم و بیان کورانه توزیع و تقسیم اولاد
 ترکه و غیره بر که بر وجه آن ذکا و انوار بسیار است
 هنر او در حقین مزبور در وقت قدسید صاحب خلق اینچو لوفس اینچو لو کرد انق
 ۱۰۰۰ ۴۵۰ ۳۰۰ ۲۰۰ ۱۰۰
 مهر مهر در وقت زوج مرفم جمله غنیز و ایلک خایس سنک اینچو لو کو چ حصه
 ۱۵۰ ۱۰۰ ۸۰ ۶۰ ۴۰
 شتار غنیزی و ایلک تنلی فوطه مستعد غنیزی بیام طایفر مستعد غنیزی
 ۵۰ ۴۰ ۳۰ ۲۰ ۱۰
 پلاس و دو تنک و یور غم و بصدی سینی تنلی طوی قزغاک و دو تنک یوزک
 ۲۰ ۲۰ ۲۰ ۲۰ ۲۰
 کهنه مدر بصدی و مندر و ایج دو تنک کهنه کبه و پلاس و جو و آل صاری
 ۱۵ ۱۰ ۱۰ ۱۰ ۱۰
 جدید جیب مندر کهنه بلبلت صندق کهنه شعور بدرفان یوزی آینه
 ۱۰ ۵ ۵ ۴ ۴
 میت ۲۸۴۵
 ۱۲
 بجز این کفای ۱۴۵
 رقم قیمت و فلیه ۷۱
 با کوز ایلی بیک ایندوز بکر مطفوز و و و و و
 ۶۶۴۹
 حصه زوج ۶۵۷
 حصه بنت ۶۵۷
 حصه بنت ۶۵۷
 حصه بنت ۶۵۷

A.Ş.S, 712, s.16

Medine-i Ankara hısnı sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Ayşe binti Seyyid'in verâseti zevci es-Seyyid Mehmed bin Ömer ile sadriye-i kebire kızı Halime ve sağıre kızları Şerife ve Nefise'ye münhasıra olduğu lede'ş-şer'i'l-enver zâhir ve nümâyân oldukdan sonra müteveffiyeye-i mezbûrenin kıbel-i şer'den bi't-taleb tahrîr ve takvîm ve beyne'l-verese tevzi' ve taksîm olunan tereke defteridir ki ber vech-i âtî zıkr olunur. Fî 13 Safer sene 43.

Menzil der hısn-ı mezbûr	1000 guruş
Der zimmet-i Kara Said	350 guruş
Saçlık	300 guruş
İncili fes	250 guruş
İncili gerdanlık	200 guruş
Mihr-i müeccel der zimmet-i zevc-i merkûm	150 guruş
Çekme entari ve içlik	100 guruş
Nuhas 20 kıyye	80 guruş
İncili küpe 1 çift	60 guruş
Çitari entari ve içlik	50 guruş
Telli fota	40 guruş
Müstamel entari 2	30 guruş
Hamam takımı	30 guruş
Müstamel entari	25 guruş
Palas 1 ve döşek 1 ve yorgan 1 ve yasdık 1	25 guruş
Sini 1	25 guruş

Tengi 3 top	24 guruş
Kazgan 1	20 guruş
Döşek yüzü	15 guruş
Köhne beledi yasdık 5 ve minder 1 ve iç 1	15 guruş
Köhne kebe 1 ve palas 3 ve çuval 1	10 guruş
Sarık	6 guruş
Cedid çit minder 2	10 guruş
Köhne melbûsât	5 guruş
Sandık	5 guruş
Köhne Şalvar	3 guruş
Yorgan yüzü	3 guruş
Ayna	2,5 guruş
Mest	1,5 guruş
Yekûn	2835 guruş
Minhâu'l-ihracât:	
Techiz tekfin	135 guruş
Resm-i kısmet ve kalemiye	71 guruş
Yekûnu'l-ihracât	206 guruş
Sahhu'l-bâki 2629 yalnız iki bin altı yüz yirmi dokuz guruşdur	
Hisse-i zevc : 657 guruş meblağ 30	
Hisse-i bint : 657 guruş meblağ 30	

Hisse-i bint : 657 guruş meblağ 30

Hisse-i bint : 657 guruş meblağ 30

A.Ş.S, 706, s. 57

Medine-i Ankara'da Hacı Mahmuz Mahallesi sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Havva binti Halil Ağa'nın verâseti zevci es-Seyyid İbrahim Efendi ibni es-Seyyid Abdullah ile sadriye-i sağire kızı Şerife Habibe'ye ve li-ebeveyn kız karındaşı Fatma nâm gâibet-i ani'l-beldeye münhasıra olduğu lede'ş-şer'i'l-enver zâhir ve nümâyân olduktan sonra müteveffiyeye-i mezbûrenin zevci mumailerh es-Seyyid İbrahim iltimâsıyla terekesi kibel-i şer'den tahrîr ve takvîm ve beyne'l-verese bi'l-farizatü'ş-şer'iyye tevzi' ve taksîm olunan tereke defteridir ki ber vech-i âtî zikr olunur. Fî Gurre-i Cemaziyelevvel sene 38.

Enam-ı Şerif	10 guruş
Yaldızlı kuşak ma'a kemer 1 çift	30 guruş
Zer-i mahbûb 72 ve Macar yaldız altını 8 ve bütün Mısır altını 12	780 guruş
Elmaslı gerdanlık ma'a yağlık	350 guruş
İncili hamail 3	350 guruş
Altun saçlık ma'a ayağı 40 rub'iyye	300 guruş
Altun halhal 1 çift	80 guruş
İncili küpe 1 çift	100 guruş
Sim halhal 1	8 guruş
Yek ayak incili gerdanlık	210 guruş
Altun bilezik 1 çift	300 guruş
Sağir sim ayna	15 guruş
Sim zarf 17 ve fincan 3 ve tepsi 1 ve kutu 1	130 guruş
Altun zenger 1 ve yüzük 9	80 guruş

Mihr-i müeccel der zimmet-i zevc-i mumaileyh	300 guruş
Simli kılıç	180 guruş
Simli piştov 1 çift	150 guruş
Simli akva	30 guruş
Tüfenk	15 guruş
Cedid halı seccade 2 ve köhne seccade 1	50 guruş
Yuvarlama 3 ve çit minder 4 ve müstamel kadife yasdık 12 ve şayak makad ve kebe 1 ve kilim 2 ve halı 2	300 guruş
Hızırı şalı cübbe 1	40 guruş
Çiçekli entari 1	80 guruş
Canfes şalvar 1	30 guruş
Çekme entari 1	140 guruş
Canfes libade 1	60 guruş
İstanbul şalisi entari 1	50 guruş
Beyaz libade	8 guruş
Defa İstanbul şalisi entari 1	40 guruş
Şam alacası entari 1	30 guruş
Defa alaca entari 1	15 guruş
Yağlık 1	15 guruş
Yemeni 5	13 guruş
Sofra peşkiri	15 guruş

Hamam takımı	40 guruş
Seıngı 2 Keten gömlek 1	2 guruş
Çadır 1 ve ihram 1 ve vezik ve boğça	22 guruş
Mercan tesbih ve hırdavat dolab	15 guruş
Müstamel şalvar	8 guruş
Çarşab 2 ve peşkir 1	12 guruş
Çevre 4	8 guruş
Tahta sandık 1	5 guruş
Cedid kilim 4	100 guruş
Heğbe 3	20 guruş
Yuvarlama 1 ve şilte 3	60 guruş
Orta halı 1	100 guruş
Yorgan 4	60 guruş
Set sandık 1 ve minder	15 guruş
Yasdık ve iç 1	6 guruş
Müstamel şal 1	12 guruş
Güğüm ve döşek 1 ve keçe 2	30 guruş
Seccade 1 Tolu 1 ve beylik 1 ve makad 2 ve çubuk 1	30 guruş
Merkeb 1 ve çuval 3	40 guruş
Nuhas 57 kıyye	228 guruş
Mangal 1	20 guruş

Kebir sini 2	150 guruş
Abdest leğeni 2	40 guruş
Pekmez tabası 2	60 guruş
Kebir ve sağır kazgan 2	100 guruş
Sağır sini 4	30 guruş
Kahve ibriği 7 ve yük 1	45 guruş
Leğen ve ibrik 2 çift	20 guruş
Bakraç 2	13 guruş
Ocak demiri ve maşa	15 guruş
Şamdan	10 guruş
hamam leğeni 2	15 guruş
Dahiliye-i menzil ma'a arsa der mahalle-i mezbûre	500 guruş
Bağ der mevzi-i Cebeci	150 guruş
Def'a bağ der mevzi-i Dikmen	300 guruş
Davar der karye-i Pursal 100	800 guruş
Hırdavat-ı menzil	50 guruş
Bağçe der mevzi-i Kayaş 2 kıt'a	400 guruş
Perde 2	15 guruş
Cem'an Yekûn	7860 guruş
Minhâu'l-ihracât:	
Techiz ve tekfin ber mûceb-i vasiyet	170 guruş

Bâlâda meskûr bileziği vücûh-i birre vasiyet eylediği es-Seyyid Ebubekir
Efendi ibni İsmail ve Hacı Hakkı Oğlu Mustafa şahâdetleriyle
ba'de'l-isbât tenzili iktizâ eden semeni 300 guruş

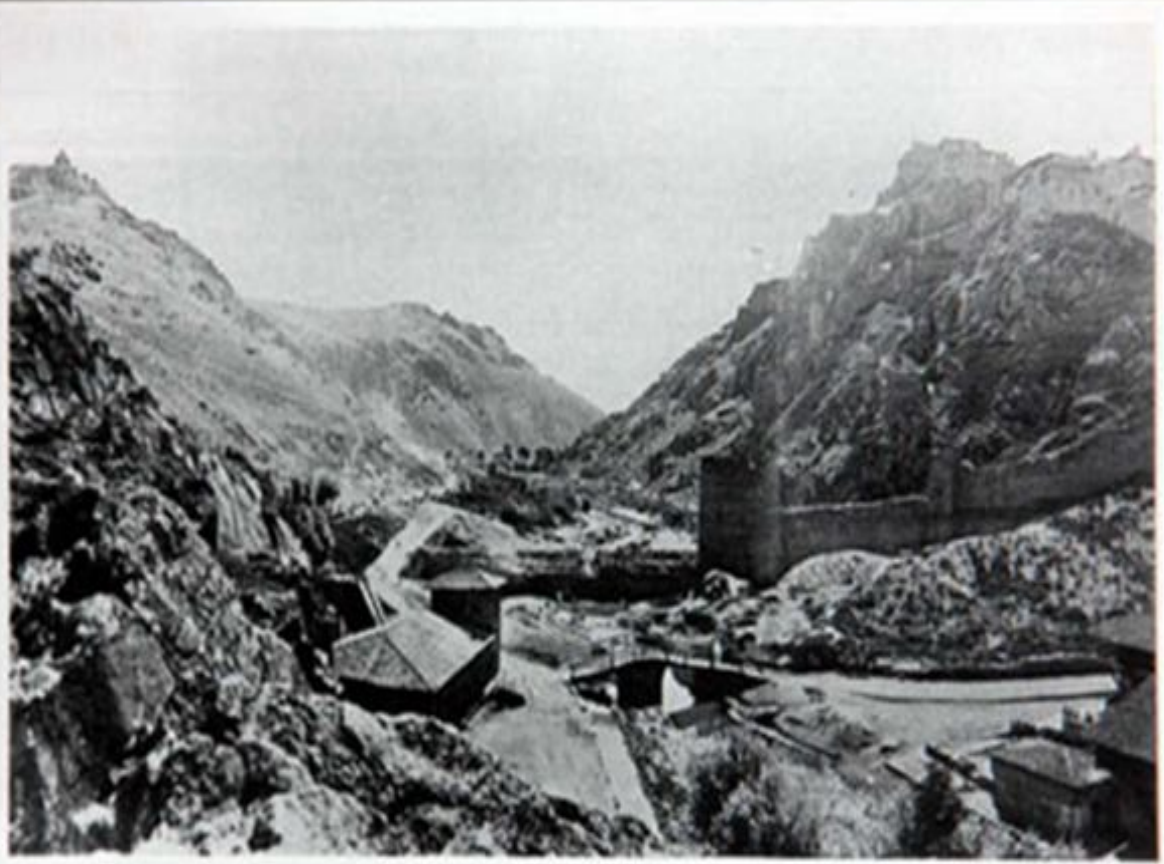
Bâlâda mezkûr mihr-i müccel-i mezkûru müteveffiyeye-i mezbûre
hayatında zevc-i mumaileyhe hibe eylediği şâhidân-ı merkûmân
şahâdetleriyle ba'de'l-isbât tenzili iktizâ eden 300 guruş
Resm-i kısmet 196 guruş
Masârif-i müteferrika 98 guruş
Yekûnu'l-ihracât 1064 guruş
Sahhu'l-bâki 6796 guruş
Hisse-i zevc 1699 guruş
Hisse-i bint 3398 guruş
Hisse-i uht li-ebeveyn 1699 guruş

Müteveffiyeye-i mezbûre Havva Hatunun li-ebeveyn kız karındaşı gâibe-i mezbûre
Fatma Hatunun hisse-i irsiyyesi olan ber vech-i bâlâ bin altı yüz doksan dokuz
guruşu kabzına gâibet-i mezbûre zuhûrunda teslîme es-Seyyid İbrahim Efendi
emîn ve mu'temed olduğu bi'l-ihbâr zâhir olmakla mumaileyh vasî nasb ve ta'yîn
ile hisse-i mezkûre mumaileyhe teslim olunduğu işbu mahalle şerh verildi.

RESİMLER

ANNE VE ÇOCUK

14-04

Bentderesi'nden Kale (1895)
Castle from Bentderesi.

Fot. Sb. 12x18 Rep. Human-Puch.

BENTDERESİ'NDEN ANKARA KALESİ'NİN GÖRÜNÜMÜ (1895)

KIR GEZİNTİSİ

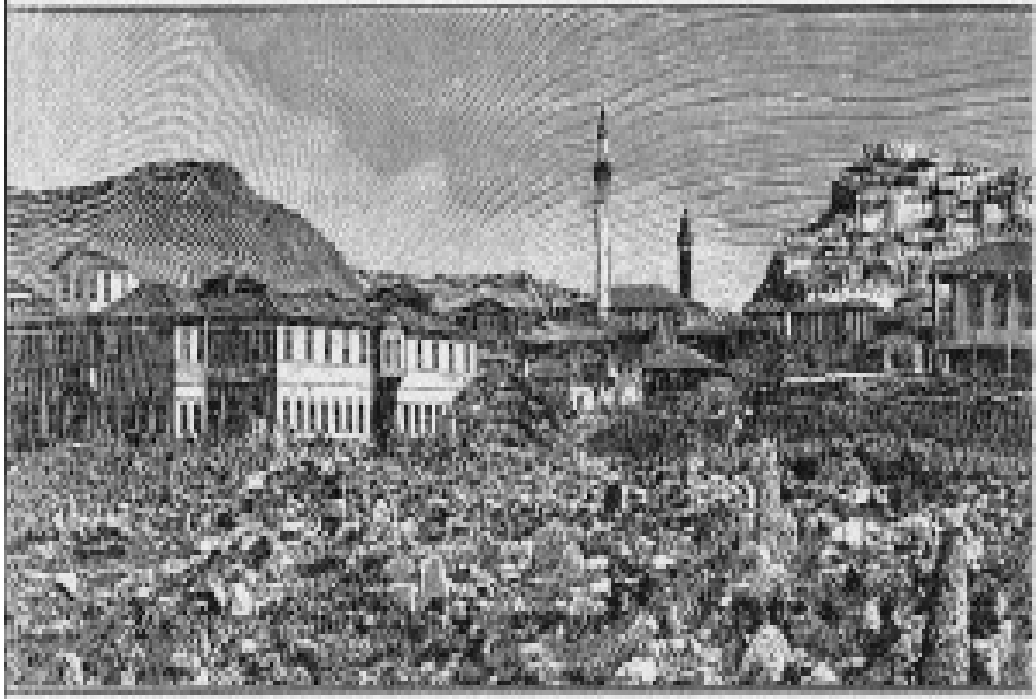
OSMANLI KADINI

SOHBET

ANKARA'DA TİFTİK İŞÇİLERİ

ANKARA

Van Leu, Sultan's Harem, 1772-1773

ZİYAFET